

6 Statistiska uppgifter, undersökningar, m.m.

6.1 Äktenskap

Under 2005 ingick 44 381 par äktenskap i Sverige. Inte sedan 1989 har så många par gift sig på ett år och då berodde det på ändrade änkepensionsregler som ledde till att 108 919 par gifte sig det året. Antalet giftermål och skilsmässor över tiden i förhållande till Sveriges befolkning framgår av nedanstående tabell.

Tabell 6.1 Befolkningsutveckling; gifta, skilda 1900–1995¹

År	Folkmängd	Giftermål	Skilsmässor
1900	5 136 441	31 478	405
1905	5 294 885	30 888	448
1910	5 522 403	33 162	609
1915	5 712 740	33 182	847
1920	5 904 489	42 918	1 325
1925	6 053 562	37 419	1 748
1930	6 142 191	43 858	2 218
1935	6 250 506	51 306	2 718
1940	6 371 432	59 166	3 489
1945	6 673 749	64 280	6 463
1950	7 041 829	54 222	8 008
1955	7 290 112	52 250	8 785
1960	7 497 967	50 149	8 958
1965	7 772 506	59 963	9 563
1970	8 081 229	43 278	12 943
1975	8 208 442	44 103	25 383
1980	8 317 937	37 569	19 887
1985	8 358 139	38 297	19 763
1990	8 590 630	40 477	19 357

¹ Enligt statistik från Statistiska centralbyrån, Befolkningsutveckling; födda, döda, in- och utvandring, gifta, skilda 1749–2005.

1995	8 837 496	33 642	22 528
2000	8 882 792	39 895	21 502
2005	9 047 752	44 381	20 000

Medelåldern för personer som gifter sig för första gången har ökat genom åren. Under 2005 var kvinnorna i genomsnitt 32,0 år och männen 34,7 år när de gifte sig. Åldersökningen från år 1940 och framåt redovisas nedan. Samma trend gäller även vid omgifte, men medelåldern är givetvis något högre.

Tabell 6.2 Medelålder för personer som gifter sig för första gången 1940–2005²

Vigselår	Medelålder för män	Medelålder för kvinnor
1940	29,2	26,3
1950	28,3	25,6
1960	27,3	24,3
1970	26,2	24,0
1980	29,0	26,4
1990	30,2	27,6
2000	33,1	30,6
2005	34,7	32,0

Enligt uppgift från Statistiska centralbyrån fanns det drygt 1,5 miljoner par som var registrerade som gifta i folkbokföringen vid utgången av år 2005.³

Som framgått kan ett par som vill ingå äktenskap välja mellan kyrklig och borgerlig vigsel. Någon officiell statistik över antalet vigslar fördelat på vigselform torde inte finnas. Svenska kyrkan har emellertid fört statistik över antalet par som varje år har vigts inom Svenska kyrkans ordning. Vid en jämförelse med det totala antalet vigslar i landet kan man därför få en viss uppfattning om fördelningen mellan kyrklig och borgerlig vigsel.

² Enligt statistik från Statistiska centralbyrån.

³ Antal gifta personer i riket år 2005: 3 092 448.

Tabell 6.3 Antal vigslar inom Svenska kyrkan år 1970–2005 jämfört med totala antalet giftermål (vigslar)

År	Antal vigslar totalt i landet ⁴	Antal vigslar enligt Svenska kyrkans ordning ⁵	Vigda enligt Svenska kyrkans ordning i % av alla vigda
1970	43 278	35 543	82,1
1975	44 103	29 232	66,3
1980	37 569	22 423	59,7
1985	38 297	24 368	63,6
1990	40 477	27 420	67,7
1995	33 642	21 098	62,7
2000	39 895	24 386	61,1
2001	35 778	20 949	58,6
2002	38 012	22 084	58,1
2003	39 041	21 639	55,4
2004	43 088	23 227	53,9
2005	44 381	22 305	50,2

Av ovanstående tabell framgår att det förrättades drygt 44 000 vigslar under år 2005 samt att ca hälften av dessa förrättades inom Svenska kyrkan. Resterande andel, dvs. ca hälften av vigslarna, under motsvarande period förrättades sålunda inom andra trossamfund som hade vigselrätt eller enligt den borgerliga vigselordningen. Domstolsverket har upplysts att domare vid landets tingsrätter förrättar strax över 4 000 vigslar per år. Uppgift om antalet vigslar som förrättas av särskilt förordnade vigselförrättare respektive präster eller andra befattningshavare inom andra trossamfund än Svenska kyrkan saknas.

6.2 Registrerat partnerskap

Sedan lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap trädde i kraft den 1 januari 1995 har Statistiska centralbyrån fört statistik över antalet personer fördelat på kön som har registrerat sitt partnerskap. Motsvarande statistik har även förts beträffande avregistrerade partnerskap.

⁴ Enligt statistik från Statistiska centralbyrån.

⁵ Enligt statistik från Svenska kyrkan.

Tabell 6.4 Personer som nyregistrerat och avregistrerat sitt partnerskap 1995–2005

Registreringsår	Nyregistrerade partnerskap		Avregistrerade partnerskap	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
1995	498	167	..	..
1996	201	118	..	..
1997	158	104	..	..
1998	158	92	45	16
1999	154	133	42	38
2000	218	139	53	48
2001	195	186	43	62
2002	212	210	47	45
2003	240	257	61	52
2004	285	282	59	56
2005	244	349	64	70

Anm: Tabellen visar enbart personer som är folkbokförda i Sverige.

Av tabellen framgår att 244 män och 349 kvinnor registrerade sitt partnerskap under år 2005. Vid utgången av 2005 var enligt uppgift från Statistiska centralbyrån 2 091 män och 1 639 kvinnor registrerade som partners i folkbokföringen.

6.3 Opinions- och samhällsundersökningar avseende homosexuella

Forskningsgruppen för Samhälls- och Informationsstudier (FSI)⁶ har sedan slutet av 1990-talet mätt svenska folkets attityder kring homosexualitet och har vid flera tillfällen redovisat positiva förändringar i människors inställning till homosexuella. År 2000 presenterade FSI i samarbete med Folkhälsoinstitutet en rapport baserad på de mätningar som gjorts under åren 1998–2000⁷. Sedan dess har även ett flertal uppföljningar redovisats.⁸

⁶ FSI, som bildades år 1971, är en från myndigheter, företag och organisationer fristående forskningsinstitution. Arbetet möjliggörs av anslag från bl.a. forskningsfonder och genom frivilliga forskarinsatser. Huvudverksamheten består i mätning och analys av attityder, värderingar, kunskaper, vanor och bakgrundsförhållanden i befolkningen.

⁷ Se "Föreställningar och vanföreställningar", Folkhälsoinstitutet 2001:36. Boken baseras på en rapport av Torsten Österman: "Svenska befolkningens attityd till homosexuella och homosexualitet", FSI 2000.

⁸ Bl.a. Fsi04:v11homo, Fsi03:v27homo, Fsi02:v50homo, Fsi02:v08homo, Fsi01:v42homo.

I en rapport som FSI presenterade i samarbete med Folkhälsoinstitutet under december månad 2005⁹ gjordes en uppföljning av allmänhetens attityder till homosexuella 1998–2005. Bland annat redovisades svenskarnas inställning till att homosexuella par skall få rätt att gifta sig. Inställningen hade mätts under våren 2005. Rapporten innehåller också en redovisning av allmänhetens attityd till homosexuella och homosexuellas möjlighet att få adoptera barn.

FSI konstaterade sammanfattningsvis att andelen positiva attityder till homosexuella hade ökat kraftigt i 2005 års mätning. Om andelen som hade svarat ”varken positiv eller negativ” räknades till andelen med en accepterande attityd till homosexuella innebar det, enligt FSI, att en klar majoritet av svenska folket var positivt inställd och/eller accepterande till homosexuella.

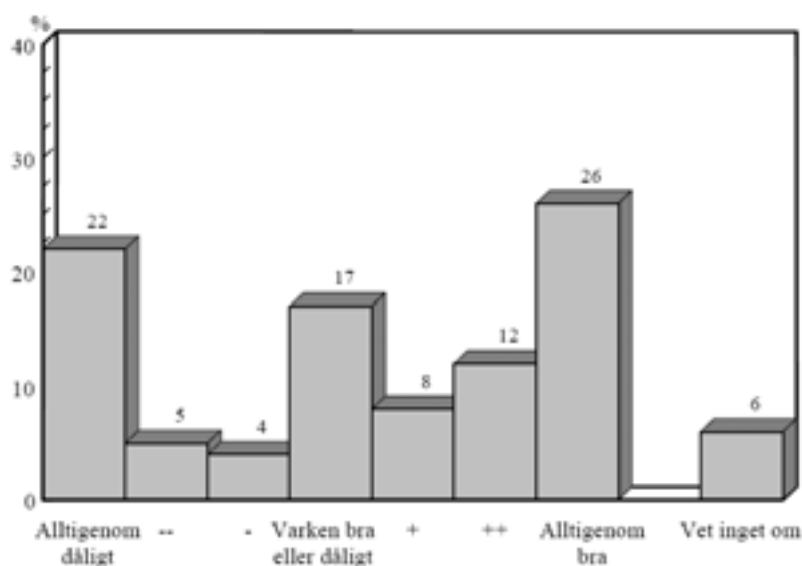
När det gällde två kvinnors eller två mäns rätt att få gifta sig konstaterade FSI att en övervägande andel av svenska folket var för ett sådant förslag i 2005 års mätning, men att knappt var tredje person fortfarande var emot ett sådant förslag (46 procent positiva respektive 31 procent negativa). Motsvarande fråga¹⁰ ställes även till svenska folket åren 1999 och 2004. Resultatet från 2005 skiljde sig inte nämnvärt från motsvarande resultat år 2004 (59 procent positiva respektive 33 procent negativa). När frågan ställdes år 1999 var opinionen något mer negativ (41 procent positiva respektive 35 procent negativa). Andelen som ansåg att förslaget var ”alltigenom bra” ökade emellertid från 18 procent år 1999 till 26 procent år 2005. Det sagda åskådliggörs av följande uppställning som hämtats från 2005 års rapport.

---

⁹ Uppföljning av attityder till homosexuella 1998–2005 (Fsi05:v33homo).

¹⁰ År 1999 ställde FSI frågan ”Vad tycker du om förslaget att homosexuella ska få rätt att gifta sig med varandra?”. År 2004 ställdes frågan ”Tycker du att homosexuella par borde få gifta sig i kyrkan eller tycker du inte det?” och år 2005 löd frågan ”Vad tycker du om förslaget att homosexuella ska få gifta sig med varandra?”.

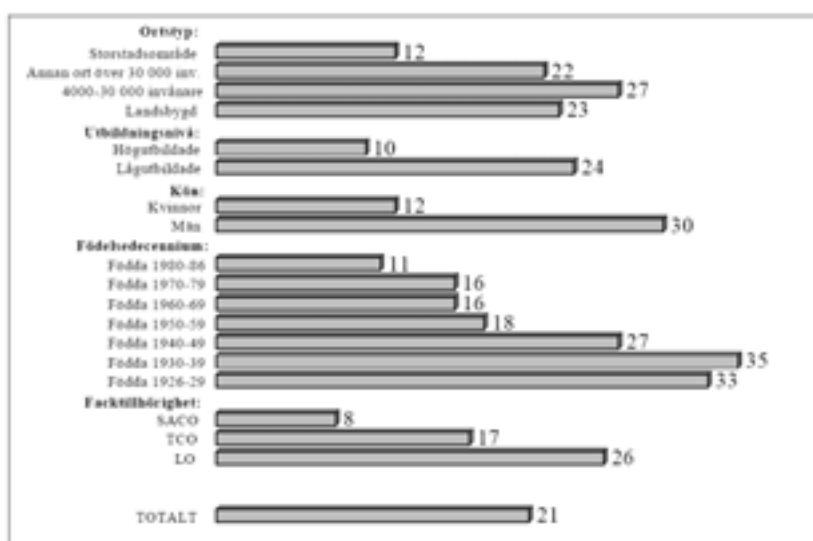
Diagram 6.1 Vad tycker Du om att homosexuella ska få rätt att gifta sig

Av 2005 års rapport framgår vidare att det finns vissa mönster som speglar hur inställningen till homosexuellas rätt att gifta sig är fördelad i befolkningen. Detsamma gäller attityderna till homosexuella och homosexuellas möjlighet att få adoptera barn. Män, äldre och lågutbildade står för en mer negativ bild än kvinnor, yngre och högutbildade. Även geografiska aspekter spelar in, då personer boende på landsbygd och på mindre orter i högre utsträckning har negativa attityder till homosexuella än personer som bor i storstäder. Enligt FSI tenderar negativa attityder till en viss grupp människor att minska om närheten till dem är större.

Andelen negativa till homosexuellas rätt att få gifta sig år 2005 fördelat på ortstyp, utbildningsnivå och ålder åskådliggörs på följande sätt i rapporten.

Diagram 6.2 Andel negativa till homosexuellas rätt att få gifta sig

I rapporten påpekade FSI slutligen att möjligheten för par att gifta sig i kyrkan skulle kunna tänkas påverka utfallet av frågan om inställningen till homosexuellas rätt att få gifta sig. Av en fråga i FSI:s långtidsdatabas "Ditt land och ditt liv" framgick nämligen att personer som tror på Gud var mer negativt inställda till förslaget att låta homosexuella gifta sig, jämfört med personer som inte tror på Gud. Enligt FSI var det tänkbart att många troende skulle acceptera att låta par med samma kön gifta sig om vigseln var borgerlig. På grund av frågans formulering kunde det därför finnas en överrepresentation av negativa svar.

6.4 Allmänhetens syn på nuvarande och framtida former för ingående av äktenskap

Statistiska centralbyrån genomförde under perioden januari-mars 2006 en enkätundersökning på uppdrag av utredningen. Syftet med undersökningen var att få upplysning om allmänhetens syn på formerna för ingående av äktenskap. Undersökningen genomfördes

som en postenkät med två påminnelser. Populationen¹¹ utgjordes av kvinnor och män i åldern 20–50 år. Totalt var det 1 804 personer som besvarade frågeblanketten, vilket är 60,3 procent av urvalet.¹² Uppräkning med vikter medför att resultatet kan redovisas för hela populationen och inte bara för personerna i urvalet. Varje person i urvalet representerar ett visst antal personer i populationen. Enkät-svaren är således representativa för Sveriges befolkning i den ålder då giftermål normalt har störst aktualitet. Statistiska centralbyråns rapport ingår som bilaga 3 till betänkandet.

I enkäten ställde utredningen först några frågor om *nuvarande former* för ingående av äktenskap. Den inledande frågan gällde inställningen till kyrklig och borgerlig vigsel.

Tabell 6.5 Idag kan man välja mellan att gifta sig borgerligt eller inom Svenska kyrkan eller inom annat trossamfund. Vilket föredrar du?

	Skattat antal i populationen	%
Vigsel inom trossamfund	1463789	49
Borgerlig vigsel	614764	20
Har ingen åsikt	909026	30
Vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel	17465	1
Total	3005045	100

Nästan hälften av de tillfrågade (49 procent) föredrog vigsel inom trossamfund medan 20 procent föredrog borgerlig vigsel. För 1 procent spelade det ingen roll vilket och 30 procent hade ingen åsikt.

En annan fråga tog sikte på själva vigseln och vilka faktorer som är av särskild betydelse för den enskilde. Varje person uppmanades att kryssa i tre svarsalternativ var.

¹¹ Med *populationen* avses de objekt man vill dra slutsatser om. För att dra ett urval från populationen skapas en urvalsram som avgränsar, identifierar och möjliggör koppling till objekten i populationen. Urvalsramen i undersökningen skapades utifrån Registret över totalbefolkningen och bestod av samtliga folkbokförda i Sverige i åldern 20–50 år. Antalet individer i ramen var 3 050 410 den 31 oktober 2005.

¹² Urvalsstorleken bestämdes ursprungligen till 3 000 personer. Nettourvalet efter det att den s.k. övertäckningen hade tagits bort från bruttourvalet blev 2 994 personer.

Tabell 6.6 Vad tycker du är viktigast när det gäller att välja hur vigseln skall gå till?

	Skattat antal i populationen	%
Religiösa faktorer	359921	12
Traditionella skäl	869675	29
Själva vigselceremonin och allt runt omkring	1377056	45
Stämningen vid en vigsel	1422858	47
Möjligheten för oss att visa samhörighet i närvaro av släkt och vänner	1572681	52
Att det är en fin tradition	1078616	36
Platsen eller orten för vigseln	837837	28
Att vigseln kan ske med kort varsel	127731	4
Praktiska skäl	586732	19
Annat, nämligen ¹³	185486	6
Inget särskilt	249934	8
Total	3037831	100¹⁴

Litet drygt hälften av de svarande angav att möjlighet att visa samhörighet i närvaro av släkt och vänner är en viktig sak när det gäller att välja hur vigseln skall gå till. Själva vigselceremonin och allt runt omkring samt stämningen vid en vigsel är andra faktorer som nästan hälften av svarspersonerna fäste särskild vikt vid. Däremot synes praktiska skäl spela mindre roll. Endast ett fåtal (4 procent) tyckte att det är särskilt viktigt att vigsel kan ske med kort varsel.

Svarspersonerna fick också ange vad som var allra viktigast i samband med en vigsel.

¹³ Svarspersonerna räknade bl.a. upp faktorer såsom kärlek, samhörighet, samförstånd och efterföljande fest. Vissa personer angav ekonomiska eller juridiska skäl. Vidare nämndes vikten av att själv få bestämma när, var och hur en vigsel skall gå till samt vem som skall vara vigselförrättare.

¹⁴ Summan av procenttalen blir inte 100 eftersom svarspersonerna fick kryssa i tre alternativ.

Tabell 6.7 Om du bara ska välja en sak, vilken väljer du då?

	Skattat antal i populationen	%
Religiösa faktorer	153724	5
Traditionella skäl	187153	6
Själva vigselceremonin och allt runt omkring	530854	18
Stämningen vid en vigsel	382403	13
Möjligheten för oss att visa samhörighet i närvaro av släkt och vänner	762747	25
Att det är en fin tradition	306039	10
Platsen eller orten för vigseln	125371	4
Att vigseln kan ske med kort varsel	13181	0
Praktiska skäl	299083	10
Annat, nämligen ¹⁵	127007	4
Inget särskilt	141903	5
Total	3029466	100

25 procent tyckte att det allra viktigaste att ta hänsyn till när det gäller att välja hur vigseln skall gå till är möjligheten att visa samhörighet i närvaro av släkt och vänner. 18 procent ansåg att det viktigaste är själva ceremonin och allt runt omkring medan 13 procent menade att stämningen vid en vigsel är viktigast. Minst viktigt är att vigseln kan ske med kort varsel.

Trots att nästan hälften av de tillfrågade föredrog kyrklig vigsel var det bara 12 procent som tyckte att religiösa faktorer spelar en viktig roll i samband med vigseln och enbart 5 procent fäste avgörande vikt vid de religiösa faktorerna. Sammantaget ger svaren stöd för antagandet att många människor vill gifta sig i kyrkan av andra än religiösa skäl.

I enkäten ställde utredningen också ett antal frågor om *framtida former* för ingående av äktenskap, bl.a. om det är viktigt att kunna välja vigselförrättare.

¹⁵ Svarepersonerna angav bl.a. faktorer som kärlek och bröllopsfest samt att man får gifta sig var man vill.

Tabell 6.8 Tycker du det är viktigt att kunna välja vem som ska förrätta vigseln?

	Skattat antal i populationen	%
Ja, mycket viktigt	1753702	58
Nej, inte särskilt viktigt	965114	32
Helt oviktigt	101777	3
Har ingen åsikt	209602	7
Total	3030194	100

Mer än hälften av de tillfrågade (58 procent) tyckte att det är mycket viktigt att kunna välja vem som skall förrätta vigseln medan 32 procent inte tyckte att det är särskilt viktigt.

Frågan om vem som bör ha rätt att förrätta juridiskt giltiga vigslar i framtiden besvarades enligt följande. Flera svarsalternativ kunde väljas.

Tabell 6.9 Vilka tycker du bör ha rätt att förrätta vigslar som är juridiskt giltiga?

	Skattat antal i populationen	%
Präster och deras motsvarigheter i Svenska kyrkan och andra trossamfund (har rätt idag)	2562661	84
Domare i domstol (har rätt idag)	1911673	63
Andra personer som fått särskilt tillstånd att vara vigselförrättare (har rätt idag)	2079334	69
Tjänstemän på Skatteverket	120025	4
Tjänstemän på annan myndighet, nämligen... ¹⁶	33373	1
Egna förslag till kategorier av personer som bör få vigselrätt ¹⁷	129423	4
Har ingen åsikt	227677	8
Total	3034132	100 ¹⁸

¹⁶ Bland annat nämndes Sveriges ambassader.

¹⁷ Flera svarspersoner som lämnade egna förslag ansåg att brudparet själva skall få välja vigselförrättare, t.ex. en god vän eller nära anhörig. De föreslog därför att privatpersoner skall kunna ansöka om engångstillstånd att förrätta vigsel. Andra förslag på vigselförrättare var bl.a. militära befäl, sjökaptener, läkare och advokater.

¹⁸ Eftersom varje person kunde kryssa i flera alternativ var så blir inte summan av procentalen 100.

Av svarspersonerna ansåg 84 procent att präster och deras motsvarigheter i Svenska kyrkan och andra trossamfund liksom i dag bör ha rätt att förrätta vigslar som är juridiskt giltiga. 69 procent tyckte att personer som har fått särskilt tillstånd att vara vigselförrättare bör ha kvar sin vigselrätt och 63 procent menade att domare i domstol bör ha kvar denna befogenhet. Majoriteten förordade således att nuvarande ordning behålls. Intresset av att t.ex. tjänstemän på Skatteverket skall kunna förrätta vigsel framstår däremot som minimalt (4 procent).

Utredningen inhämtade också upplysningar om hur pass viktigt det är för den enskilde att ha geografisk närhet till vigselorten.

Tabell 6.10 Tycker du att det är viktigt att kunna gifta sig på hemorten (eller någonstans i närheten)?

	Skattat antal i populationen	%
Ja, mycket viktigt	1912884	63
Nej, inte särskilt viktigt	679663	22
Helt oviktigt	172047	6
Har ingen åsikt	264384	9
Total	3028978	100

Svaren visar att geografisk närhet uppfattas som betydelsefullt. 63 procent av de tillfrågade ansåg nämligen att det är mycket viktigt att kunna gifta sig på hemorten. 22 procent tyckte inte att det är särskilt viktigt men endast en mindre andel (6 procent) uppfattade det som helt oviktigt.

En annan fråga i enkäten gällde betydelsen av att själva vigselceremonin blir högtidlig.

Tabell 6.11 Är det viktigt att själva vigselceremonin blir högtidlig?

	Skattat antal i populationen	%
Ja, mycket viktigt	1818255	60
Nej, inte särskilt viktigt	872171	29
Helt oviktigt	121795	4
Har ingen åsikt	216780	7
Total	3029002	100

En majoritet av de tillfrågade (60 procent) svarade att det är mycket viktigt att själva vigselceremonin blir högtidlig medan 29 procent inte tyckte att det är särskilt viktigt. Endast ett fåtal ansåg att det är helt oviktigt (4 procent).

På en fråga om det är viktigt att äktenskap bara kan ingås vid en särskild ceremoni lämnades följande svar.

Tabell 6.12 Är det viktigt att äktenskap bara kan ingås vid en särskild ceremoni?

	Skattat antal i populationen	%
Mycket viktigt	692744	23
Viktigt	948410	31
Inte viktigt	1010934	33
Har ingen åsikt	380757	13
Total	3032845	100

Enligt 33 procent av de tillfrågade är det inte viktigt att äktenskap bara kan ingås vid en särskild ceremoni. Nästan lika många personer (31 procent) ansåg emellertid att det är viktigt och ytterligare 23 procent tyckte att det är mycket viktigt. 13 procent hade ingen åsikt.

Enkäten avslutades med en fråga som syftade till att få upplysning om allmänhetens inställning till en ordning med obligatorisk borgerlig vigsel istället för nuvarande valfrihet mellan kyrklig och borgerlig vigsel.

Tabell 6.13 I flera andra länder har man andra vigselceremonier än vad vi har i Sverige. Där kan man bara gifta sig borgerligt och väljer sedan själv om man vill ha särskild kyrklig välsignelse av äktenskapet eller inte. Vad tycker du om det sättet att gifta sig på?

	Skattat antal i populationen	%
Bra, de svenska vigselreglerna bör likna systemet i dessa länder	413653	14
Det är sämre, vi bör behålla det svenska systemet med valfrihet mellan kyrklig och borgerlig vigsel	1794623	59
Har ingen åsikt/Spelar ingen roll för mig	815253	27
Total	3023529	100

Mer än hälften (59 procent) av svarspersonerna ansåg att det svenska systemet med valfrihet mellan kyrklig och borgerlig vigsel bör behållas medan 14 procent var positiva till en ordning med enbart borgerlig vigsel. 27 procent hade ingen åsikt.

7 Överväganden

7.1 Äktenskap för par med samma kön

7.1.1 Inledning

Enligt direktiven för mitt utredningsarbete skall jag redovisa samtliga skäl som talar för eller emot att äktenskap skall kunna ingås av par med samma kön. Jag skall vidare göra en grundlig analys av dessa skäl och sedan ta ställning till om äktenskapet liksom hittills skall vara förbehållet relationen mellan en kvinna och en man eller om det skall öppnas också för par med samma kön.

Det finns en rad olika aspekter på frågan om begreppen äktenskap och äkta makar skall vidgas. De kan vara av bl.a. känslomässig och religiös art. För många människor är äktenskapet synonymt med en relation byggd på kärlek mellan en kvinna och en man. För alla kristna trossamfund innebär också begreppet äktenskap relationen mellan kvinna och man, något som återspeglas i nuvarande lagstiftning. Detsamma gäller äktenskapsbegreppet inom Islam. Även om trossamfunden i grunden har samma uppfattning om äktenskapet kan de emellertid skilja sig åt i synen på homosexuella relationer. Också de samfund som står öppna för en välsignelsehandling för par med samma kön och i övrigt likställighet inför lagen önskar dock reservera begreppet äktenskap för relationen mellan en kvinna och en man. Samtliga dessa påverkas således av en utvidgning av begreppet i lagstiftningen. Också allmänhetens syn på och uppfattning om äktenskapet spelar en roll. Äktenskapets funktion är en annan faktor av betydelse. Har äktenskapet en så speciell funktion i samhället att den inte kan fyllas i andra fall än när det är fråga om heterosexuella parförhållanden? Från rättsliga utgångspunkter har äktenskapet den funktionen att ge en rättslig ram för samlevnaden mellan två personer, i dag en kvinna och en man. Fler-talet människor torde vidare se äktenskapet som en naturlig samlevnadsform vid familjebildning. Samtidigt är familjebildningen i

dagens samhälle betydligt mer varierad än förr och normerna för vad som är accepterat betydligt vidare. Detta avspeglas bl.a. i att äktenskapet inte längre är den enda formen av familjebildning med rättsliga konsekvenser. Genom sambolagen (2003:376) som gäller för både par med olika kön och par med samma kön har skapats ett regelsystem för dem som väljer att bilda familj utan att gifta sig. På olika sektorer av samhället som är av betydelse för familjen, t.ex. arbetsmarknaden, det sociala trygghetssystemet och skattesektorn har vidare sambor i väsentlig utsträckning fått samma ställning som gifta. Slutligen har genom lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap (partnerskapslagen) införts en samlevnadsform som med något enstaka undantag har samma rättsliga konsekvenser som ett äktenskap och som är avsedd för familjebildning mellan par med samma kön.

I dagligt tal har ordet äktenskap åtminstone två betydelser. Den ena avser det regelsystem som betecknas äktenskapsrätt och som utgör en del av den svenska rättsordningen. I mer konkret bemärkelse syftar dagens äktenskap på rättsförhållandet mellan en kvinna och en man som kommit överens om att gifta sig och därmed anlita äktenskapet som den rättsliga formen för sin samlevnad. I den bemärkelsen existerar äktenskapet endast till dess det upplöses genom den ene makens död eller genom äktenskapsskillnad. Det ingångna äktenskapets existens är däremot oberoende av hur makarna faktiskt utformar sin samlevnad. Ett rättsligt äktenskap föreligger även om makarna aldrig haft för avsikt att leva tillsammans och bilda familj utan valt att gifta sig av andra skäl t.ex. för att dra nytta av någon fördel som äktenskapsrätten eller annan lagstiftning erbjuder.

Den andra betydelsen av äktenskapet knyter an till familjebildningen som social institution i den rättsligt kvalificerade formen äktenskap. Familjelagssakkunniga¹ påpekade att denna mening med äktenskapet kom till uttryck bl.a. när en borgerlig vigselförrättare enligt ett av vigselformulären uttalar: ”Må endrätt och lycka råda i ert äktenskap och i ert hem”. När de kristna kyrkorna betraktar äktenskapet som en del av skapelseordningen är det också fråga om den faktiska förbindelsen mellan kvinnan och mannen, om deras förening och gemenskap till släktets bestånd och inbördes hjälp och inte om det formella rättsförhållandet mellan makarna. Det borgerliga samhällets lagstiftning, liksom formerna för borgerlig vigsel, är en återspeglning av den kristna traditionen. När möjlig-

---

¹ SOU 1972:41 s. 82.

heterna till borgerlig "vigsel" öppnades i början av 1900-talet kom de kyrkliga termerna och formerna för giftermål till användning även på det civilrättsliga området.

Den gemensamma nämnaren mellan de olika betydelseerna av ordet äktenskap är att de i dag avser en relation mellan en kvinna och en man. I övrigt finns det ingen identitet mellan de olika betydelseerna av äktenskapet. Att man ändå använder ordet äktenskap utan någon åtskillnad mellan dess olika betydelser hänger troligen samman med att man utgår från det normala förhållandet att äktenskapet är identiskt med samlevnad. Det behöver dock inte vara fallet som sagts nyss. Identiteten kan vara bruten genom att det rättsliga äktenskapet inte svarar mot någon samlevnad. En definition av vad rättsordningen förstår med äktenskapet måste därför hänföra sig till den formella sidan. Det rättsliga äktenskapet kan då som Familjelagssakkunniga påpekade beskrivas som en förbindelse mellan en kvinna och en man som ingås i en viss form och som samhället tillägger vissa rättsverkningar. En annan sak är att de rättsliga reglerna har utformats med utgångspunkt i hur familjebildningen faktiskt gestaltar sig i normalfallet. Tanken har varit att människorna skall ha frihet att själv utforma sina liv, att välja samlevnadsform och bestämma de etiska normerna för sammanlevnaden. Äktenskapsreglerna skall enbart tillhandahålla lösningar på praktiska problem.

Av det sagda följer att det främst är det rättsliga äktenskapet som bör stå i fokus vid en diskussion om äktenskap för par med samma kön. Reglerna om äktenskapets rättsverkningar har ju dock som redan påpekats med några undantag gjorts tillämpliga på registrerade partnerskap. Den fråga jag har att ta ställning gäller således i realiteten om definitionen av det rättsliga äktenskapet skall ändras till att också omfatta par med samma kön och berör inte rättsverkningarna av äktenskapet. Den frågan kan dock inte ses isolerad från hur familjebildningen faktiskt gestaltar sig. Jag uppfattar vidare mitt uppdrag så att det snarare handlar om en bedömning av skälen för eller emot att äktenskap skall ingås av par med samma kön än en analys i vedertagen mening.

Vid ett ställningstagande till frågan om äktenskapet skall öppnas för par med samma kön kan en översikt över familjebildningens funktioner vara av värde. En sådan översikt som inte tog sikte enbart på äktenskapet utan avsåg familjens funktioner oavsett val av samlevnadsform redovisades av Familjelagssakkunniga i delbetänkandet *Familj och äktenskap 1* (SOU 1972:41). Utredningen fram-

höll att en i sociologiska sammanhang ofta använd indelning av familjens funktioner upptog fortplantningsfunktionen, dvs. familjens uppgift att vara den enhet där barn föds och släktets bestånd skall säkras, och den sexuella funktionen, dvs. familjens uppgift att med minsta möjliga sociala och personliga störningar ge kvinnan och mannen möjlighet att tillfredsställa sina sexuella behov. Vidare ingick den fostrande funktionen gentemot barnet som skall förbereda barnet för vuxenlivet, den ekonomiska funktionen som en enhet för produktion och konsumtion och skyddsfunktionen som bl.a. skall ge familjen skydd i krissituationer och barnet trygghet. Slutligen ingick i uppdelningen den religiösa funktionen som syftar till att ge familjemedlemmarna tillfälle till andakt och religiösa handlingar i gemenskap med varandra, den känslomässiga funktionen som skapar samhörighet inom familjen och fritidsfunktionen, dvs. familjens uppgift att ge familjemedlemmarna möjlighet till rekreation.

Familjelagssakkunniga påpekade att betydelsen av de olika funktionerna kunde skifta mellan olika familjer och att vissa funktioner kommit att spela en mindre framträdande roll eller i princip kommit att sakna betydelse på grund av utvecklingen i samhället. Dit hörde bl.a. skyddsfunktionen som i princip tagits över av de sociala trygghetssystemen.

Sedan Familjelagssakkunniga avlämnade sitt betänkande har samhällsutvecklingen fortsatt och en analys av familjens olika funktioner skulle troligen bli något annorlunda i dag än den som gjordes på 1970-talet. Så till exempel har den ekonomiska funktionen förändrats till att ta sikte på en hushållsgemenskap inom familjen som tryggar familjemedlemmarnas ekonomiska försörjning och den religiösa funktionen har fått minskad betydelse. Enligt min mening ger dock översikten fortfarande en bra bild av de värden som äktenskapet som familjebildning står för.

En redovisning av skälen för eller emot ett vidgat äktenskapsbegrepp måste grundas på vad som sagts i den allmänna debatten eller som annars har en viss allmängiltighet. Rena känsluskäl som exempelvis kan bero på en persons inställning till homosexualitet måste lämnas åt sidan. Inte heller kan religiösa uppfattningar om homosexualitet som en mänsklig företeelse ges utrymme. Det kan inte vara min uppgift att värdera sådana uppfattningar som kan ha en rent religiös bakgrund. Inte heller kan jag välja eller vraka bland olika skäl för den ena eller andra lösningen beroende på min personliga uppfattning. Det måste i stället bli en fråga om skäl som

kan mätas med en någorlunda objektiv måttstock. Redovisningen som lämnas i det följande har utformats från denna utgångspunkt. En annan utgångspunkt har varit äktenskapets betydelse som familjebildning. I den allmänna debatten om äktenskap för par med samma kön synes nämligen oftast äktenskapet som familjebildning ha stått i fokus.

För undvikande av missförstånd vill jag understryka att de följande redovisningarna av argument för och emot äktenskap för par med samma kön är sammanfattande referat av vad som framförts från ledamöter i utredningens referensgrupper, från deltagarna i utredningens hearingar, i den allmänna debatten och i olika andra sammanhang.

Som en komplettering av de argument som framförts när det gäller barnperspektivet på äktenskap för par med samma kön har företrädare för Socialstyrelsen och Ulla Björnberg, professor i sociologi med inriktning på köns- och familjesociologi, lämnat synpunkter vid en av utredningens hearingar.

7.1.2 Redovisning av skäl för en ordning med äktenskap för par med samma kön

Till stöd för att par med samma kön skall kunna ingå äktenskap har framförts synpunkten att frågan i princip handlar om olika samlevnadsformer i relation till samhällets och människors behov samt om människors ansvarstagande för varandra. Den europeiska uppfattningen om äktenskapet är att det ingås på grund av kärlek. I andra kulturer är det en allians mellan olika släktgrupper. Samhället bör emellertid inte värdera människors sätt att ordna sin samlevnad. Valet av partner är en privat angelägenhet. Principen om lika-behandling av homosexuella och heterosexuella är ett starkt skäl för att äktenskapet inte skall vara förbehållet endast par med olika kön. Härtill kommer att, har det sagts, rätten att ingå äktenskap är en mänsklig rättighet.

Vidare har anförts att homosexuella par har samma känslomässiga bindningar som heterosexuella och har samma behov av ekonomisk och juridisk trygghet. För sådana par är det lika viktigt som för heterosexuella att samlevnaden kan stadfästas. De vill liksom de heterosexuella kunna utåt manifestera sin samhörighet genom att ingå äktenskap.

En annan aspekt är att den tidigare särbehandlingen av homosexuella gradvis upphävts i en strävan att jämställa dem med heterosexuella. Det gäller bl.a. på familjerättens område där sambolagen gjorts könsneutral och en särskilt reglerad samlevnadsform införts för par med samma kön genom partnerskapslagen och med samma rättsverkningar som äktenskap. Vidare har lagstiftaren genom förändrade adoptionsregler och regler om insemination och konstgjord befruktning öppnat möjlighet för att barn kan födas och växa upp i homosexuella parförhållanden. Tiden kan då vara mogen för ett sista steg i den utvecklingen och på familjerättens område fullt ut jämställa homosexuella och heterosexuella par. Skall en särlösning för homosexuella bibehållas måste det kunna motiveras, något som kan vara svårt.

Det har också framhållits att äktenskapet är en juridisk institution och att lika fall bör behandlas lika på lagstiftningsområdet. Att utesluta homosexuella från äktenskap kränker deras värdighet och innebär en särreglering för deras del. Nuvarande ordning befäster vidare fördomar och särbehandlar homosexuella.

När det gäller barnperspektivet på äktenskap för par med samma kön har lagstiftaren genom adoptionsreglerna och reglerna om assisterad befruktning m.m. givit uttryck för att det är förenligt med barns bästa att de kan ha både homosexuella och heterosexuella par som föräldrar. Barn med homosexuella föräldrar bör då ha samma rätt att växa upp i ett äktenskap som andra barn.

I flera länder har lagstiftningen ändrats så att möjlighet öppnats för par med samma kön att ingå äktenskap utan att det internationella privat- och processrättsliga systemet ansetts medföra några hinder. Sverige bör nu följa dessa exempel. Även Norge, där frågan för närvarande utreds, torde komma att genomföra en sådan reform.

Vidare har inställningen till äktenskap för par med samma kön ändrats inte bara internationellt sett utan också här i landet. Fem av riksdagspartierna har sålunda förklarat sig stödja en reform på området. Vidare torde det ha skett en svängning i frågan i den allmänna opinionen och det finns i dag en större acceptans än tidigare bland allmänheten till att par med samma kön skall tillåtas ingå äktenskap.

7.1.3 Redovisning av skäl emot en ordning med äktenskap för par med samma kön

Mot att par med samma kön skall kunna gifta sig har i olika sammanhang anförts att äktenskapet sedan lång tid tillbaka ansetts som en social och juridisk institution för samlevnad mellan en kvinna och en man där barn skall födas och växa upp. I Västeuropa torde detta synsätt vara den gängse uppfattningen både bland allmänheten och inom trossamfunden. Att öppna äktenskapet för par med samma kön strider alltså mot den allmänna uppfattningen om äktenskapets innebörd. Det har vidare framhållits att föreningen mellan en kvinna och en man alltid har varit en grundläggande enhet för samhället och haft ensamrätt till beteckningen äktenskap. Man bör inte godtyckligt ändra detta förhållande. Ett sådant steg kan för övrigt medföra att begreppet äktenskap blir oklart och att det som för närvarande inte längre har en entydig heterosexuell innebörd. Det har också sagts från flera trossamfund att relationer mellan par med samma kön och par med olika kön inte är jämförbara i alla avseenden. Heterosexuella relationer i form av äktenskapet har betydelse för samhället genom att relationen är reproduktiv. Redan av detta skäl finns det anledning att värna äktenskapet i dess nuvarande form som en samlevnad mellan en kvinna och en man. En annan synpunkt som framförts är att just det förhållandet att homosexuella inte kan få gemensamma biologiska barn medför att det inte kan anses diskriminerande när homosexuella par utesluts från möjligheten att gifta sig.

Man har vidare framhållit att det inte är en mänsklig rättighet att alla samlevnadsformer skall kallas äktenskap och att värdigheten för dem som inte kan ingå äktenskap inte förringas av att äktenskapet är förbehållet föreningen mellan en kvinna och en man. Från några håll har vidare påpekats att om man utvidgar äktenskapet till att också omfatta par med samma kön kan det på längre sikt medföra att andra samlevnadskonstellationer kan komma att inkluderas i äktenskapet.

Från vissa trossamfund, bl.a. katolska kyrkan, ortodoxa kyrkor och muslimska trossamfund, har framförts att äktenskap där paren har samma kön är oförenliga med deras trosuppfattning. Inom katolska kyrkan är ingående av äktenskap en kyrklig handling och ett av de sju sakramenten vid sidan av bl.a. dop, konfirmation och nattvard. Vissa frikyrkor har påpekat att äktenskapet har en sakramental

karaktär och att denna karaktär inte kan överföras på äktenskap för par med samma kön.

Svenska kyrkan, Metodistkyrkan, Svenska Baptistsamfundet och Svenska Missionskyrkan har vid de hearings jag hållit uttalat att de accepterar en gemensam lagstiftning för både heterosexuella och homosexuella parbildningar, så länge som man inte använder ordet äktenskap i lagstiftningen utan väljer en mera neutral term för samlevnaden. Begreppet äktenskap är värdeladdat och har särskild innebörd för de olika trossamfunden. Om ett annat mera neutralt begrepp kunde införas skulle det göra det möjligt för trossamfund att i kyrkoordningarna fortsätta att använda termen äktenskap i dess traditionella liturgiska bemärkelse och använda andra ritualer för par med samma kön. Det har vidare påpekats att själva vigseln är en liturgisk handling som inte med gällande trosuppfattningar kan utföras i andra fall än när det är fråga om att förena en kvinna och en man i äktenskap. Det har också uttryckts farhågor för att man skulle göra sig skyldig till diskriminering om man inom trossamfundet har olika liturgier beroende på om det gäller ett par med samma kön eller ett par med olika kön.

Vidare har barnperspektivet lyfts fram. Barn behöver både en mor och en far och en äktenskapslagstiftning som bygger på att även par med samma kön kan ingå äktenskap rimmar mindre väl med barns intressen. Sålunda sägs i artikel 7 i FN:s barnkonvention att ett barn så långt som det är möjligt skall få omvårdnad av både sin mor och far. Mer än andra samlevnadsformer tillgodoser äktenskapet detta behov.

En annan invändning som förts fram är att en ändring av äktenskapsreglerna inte bör drivas fram om den inte är väl förankrad bland allmänheten. Det är inte heller klarlagt att en lagändring är nödvändig. Den lagstiftning som finns om registrerat partnerskap ger redan i dag par med samma kön de rättigheter och skyldigheter som äkta makar har med enstaka undantag. Skillnaden består främst i att par med samma kön inte kan gifta sig på traditionellt vis, dvs. genom vigsel inom trossamfund eller borgerlig vigsel.

Det har slutligen påpekats att vissa länder, bl.a. Frankrike, har prövat frågan om man bör tillåta två kvinnor eller två män att ingå äktenskap men inte funnit skäl att ändra sin lagstiftning. Äktenskap för par med samma kön är accepterat och erkänt endast i några få länder. För par som flyttar till andra länder än dessa kan det medföra problem och rättsförluster. En lagstiftning om äktenskap

för par med samma kön bör därför inte genomföras förrän det finns förutsättningar för allmänt internationellt erkännande.

7.1.4 Sociologiska aspekter

Socialstyrelsen har påpekat att ett stort antal barn i dag lever i homosexuella familjer och att det på sikt kan bli ännu fler med hänsyn till homosexuella pars möjligheter att adoptera barn. Det är viktigt att man inte gör skillnad mellan barn som lever i olika typer av samlevnadsformer, t.ex. så att de som lever inom ett äktenskap tillhör A-laget och de som lever inom ett registrerat partnerskap tillhör B-laget. Det blir enklare och tydligare för barnen om man har samma samlevnadsformer för heterosexuella och homosexuella par.

Enligt Socialstyrelsen vet man inte så mycket om hur det är för ett barn att växa upp i familjer där föräldrarna ha samma kön, eftersom det inte finns tillräckligt med forskning på området. Det finns dock en tendens till att man inte längre fäster samma fokus på föräldrarnas kön som tidigare utan istället framhåller vikten av att ett barn får växa upp med föräldrar som tycker om barnet.

Ulla Björnberg har framhållit att familjerelationerna i dagens samhälle är betydligt mer varierande än för ett antal decennier sedan och att normerna för vad som är socialt accepterade familjer har utvecklats mot en större vidsynthet. Hur många som lever i ett förhållande med en partner med samma kön vet man dock inte så mycket om eftersom statistik saknas.

Det finns ingen entydig uppfattning om barns behov av att ha två föräldrar. Å ena sidan har större vikt lagts vid att barn har två föräldrar att ty sig till. Å andra sidan accepterar samhället enföräldersfamiljen som tillräckligt god och acceptabel samtidigt som stor vikt läggs vid att barn skall ha kontakt med båda sina föräldrar även om de inte lever tillsammans. Stor vikt läggs också vid barns rätt att känna till sitt biologiska ursprung.

Möjligheterna att vetenskapligt studera effekterna på barn som växer upp med en eller två homosexuella föräldrar är starkt begränsade. En sammanställning av existerande forskning i USA visar att det inte finns någon vetenskaplig grund för slutsatsen att homosexuella föräldrar är olämpliga på grund av sin sexuella läggning. Tvärtom visar forskningen att homosexuella föräldrar i samma utsträckning som heterosexuella är kapabla att ge sina barn en stöd-

jande och hälsosam miljö. Barnen i homosexuella familjer skiljer sig inte heller från barnen i heterosexuella familjer när det gäller utveckling, anpassning och välbefinnande. Forskning visar vidare att engagemanget i barnen är likartat i båda föräldrakonstellationerna. Barnen skiljer sig inte åt när det gäller kognitiv förmåga, beteende och emotionell utveckling. Däremot kan barn till homosexuella tendera att utveckla mindre könsstereotypa beteenden och attityder. Data tyder på att det finns vissa intressanta skillnader mellan barn som vuxit upp med homosexuella föräldrar och barn i heterosexuella familjer men förklaringarna härtill kan vara flera.

Enligt Ulla Björnberg skulle en reform där äktenskap mellan två kvinnor eller två män jämföras med det traditionella äktenskapet kunna medföra större stabilitet och varaktighet i familjen. Man vet inte om risken för familjesplittring är större i fråga om gifta par med samma kön än beträffande gifta heterosexuella par. Dock vet man att familjesplittring är mindre vanlig bland gifta än bland samboende par. För barnen är det en större trygghet att leva i en socialt accepterad familjeform.

Ulla Björnberg anser att det i princip kan hävdas att argumenten för varför äktenskap mellan heterosexuella föräldrar är en mycket lämplig familjeform har samma giltighet när det gäller äktenskap mellan homosexuella föräldrar. Utgångspunkten bör i första hand vara barnets rätt att inte behöva komma i kläm därför att samhället inte vill tillerkänna de vuxna legitimitet på grund av deras sexuella läggning eller orientering.

Frågan om varför äktenskap för par med samma kön fått en så stor aktualitet i dagens samhälle kan också kopplas till hur äktenskap och kärlek uppfattas i dagens samhälle. Sett historiskt har äktenskapet under en lång tid haft en stor betydelse för att säkra egendom och arvsrätt. Det har också haft en stor betydelse för att säkra lojaliteter mellan släkter. Särskilt viktigt har det varit att reglera blodsband och för att markera social tillhörighet och sociala förpliktelser. Det har också varit viktigt för att reglera faderns egendom inklusive barn, hustru, och tjänstefolk. I sådana avseenden har äktenskapet inte längre betydelse i ett nutida sekulariserat, civilt samhälle, där äktenskapet bygger på personliga val och står för en personlig och emotionell relation mellan två parter. För många medborgare i dag är äktenskapet huvudsakligen ett civilt kontrakt (även vid vigsel inom trossamfund) som man ingår frivilligt. Alla individer har en laglig rätt att själv bestämma vem man vill gifta sig med, men också att upplösa sitt äktenskap, om relationen inte

fungerar. Äktenskapets sociala legitimitet handlar om parets intima relation och den lycka som den medför. Att ingå äktenskap har en symbolisk och social betydelse – parterna vill ge en offentlighet till sitt förbund, vill visa att man ingår en långsiktig relation med ömsesidiga lojaliteter gentemot varandra, att man offentligt lovar varandra att ta hand om varandra, framförallt emotionellt. Man vill visa inför omgivningen att man hör ihop som ett par, att man har en relation som man är beredd att arbeta på för att den skall bli varaktig. Det skänker gemenskap, tillhörighet och intimitet. Inför varandra och inför omgivningen vill man visa att man gör ett långsiktigt åtagande beträffande omsorg och kärlek. Denna innebörd har banat väg och öppnat upp för en ökad acceptans för att intima relationer kan uppnås på flera sätt, särskilt i homosexuella relationer.

7.1.5 Min bedömning av skälen

<p>Bedömning: De skäl som anförts emot äktenskap för par med samma kön har inte tillräcklig bärkraft och kan inte väga upp de skäl som talar för en lagändring. Äktenskapsbalkens (ÄktB:s) definition av vad som är ett äktenskap bör således utvidgas till att omfatta också par med samma kön.</p>

Som jag redan berört finns det en mängd olika aspekter på frågan om par med samma kön skall kunna ingå äktenskap. En del av dessa aspekter har ingen direkt bäring på själva frågan om äktenskap utan bottenar i andra förhållanden som exempelvis en allmänt negativ inställning till homosexualitet som företeelse eller en trosuppfattning som inte accepterar homosexualitet. Även om vissa skäl i den ena eller andra riktningen av denna anledning måste uteslutas är andra skäl ändå av så varierande beskaffenhet att en analys av dem inte kan ske utan att man bestämmer från vilken utgångspunkt bedömningen skall ske. Först därefter kan man värdera bärkraften av de olika skälen och göra en sammanvägning.

När det gäller regleringen av äktenskapets rättsverkningar har det som jag redan påpekat inte framkommit några synpunkter som talar mot att dessa regler görs tillämpliga på par med samma kön. Den argumentation som förts har i stället tagit sikte på äktenskapet som en form för familjebildning och den traditionella uppfattningen om äktenskapet särskilt då inom trossamfunden.

Lagstiftaren kan inte diktera trossamfundens uppfattningar om äktenskapet. Däremot måste lagstiftaren ha frihet att bestämma hur det rättsliga äktenskapet skall definieras med hänsyn till ett allmänt perspektiv på äktenskapet som en viktig form för familjebildning utan att man därvid värderar hur familjebildningen bör gestalta sig. Detta kan också sägas vara den utgångspunkt från vilken ÄktB utformats när man inskränkt sig till att tillhandahålla praktiska lösningar för makarnas förhållanden sinsemellan och avstått från etiska värderingar och normer. Lagstiftarens definition av äktenskapet behöver alltså inte vara bindande för trossamfundet och medborgarna på det sättet att andra uppfattningar om äktenskapet och dess närmare innebörd är uteslutna. Mot denna bakgrund anser jag att en bedömning av skälen för och emot äktenskap för par med samma kön bör ske med utgångspunkt i det rättsliga äktenskapets betydelse som familjebildning.

En fråga som redan inledningsvis bör ställas är om våra internationella åtaganden kan tolkas så att vi är skyldiga att öppna äktenskapet för par med samma kön.

Enligt FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna är alla människor födda fria och lika i värde och rättigheter. Denna grundläggande inställning ligger bakom bl.a. icke-diskrimineringsprincipen som kommit till uttryck såväl i FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter² som i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).³ När det gäller rätten att ingå äktenskap kan emellertid varken Europakonventionen eller FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter i vart fall med rådande praxis anses jämställa homosexuella med heterosexuella. Artikel 23.2 i FN-konventionen föreskriver att giftasvuxna kvinnors och mäns rätt att ingå äktenskap och bilda familj skall erkännas. Vid tolkningen av den bestämmelsen har en konventionsstats vägran att tillåta par med samma kön att gifta sig inte ansett innebära konventionsbrott. Enligt artikel 12 i Europakonventionen har giftasvuxna kvinnor och män rätt att ingå äktenskap och bilda familj i enlighet med de inhemska lagar som reglerar utövandet av denna rättighet. Vid tillämpningen av artikeln har Europadomstolen i flera fall⁴ slagit fast att rätten att ingå äktenskap hänförs till äktenskap i dess traditionella betydelse som relationen mellan en kvinna

---

² Jfr avsnitt 4.1.1.

³ Jfr avsnitt 4.2.

⁴ Jfr avsnitt 4.2 *Rätt att ingå äktenskap och bilda familj*.

och en man. I fallet *Christine Goodwin* ./ Förenade Konungariket uttalade domstolen dock att en avgörande omständighet vid tillämpningen av artikel 12 är en parts egna önskemål. Det kan då påpekas att rätten att ingå äktenskap ter sig tämligen meningslös om man inte har möjlighet att välja vem man vill gifta sig med. Omständigheterna i fallet *Goodwin* var emellertid speciella eftersom *Christine Goodwin* hade bytt kön från man till kvinna och ville gifta sig med en man, något som under de omständigheterna inte var möjligt enligt engelsk rätt. Europadomstolen ansåg att denna ordning stred mot artikel 12 i konventionen. Det går alltså inte att från avgörandet dra några slutsatser om konventionens tillämplighet på homosexuella. Inte heller har artikel 8 om skydd för privat- och familjeliv ansetts medföra en rätt för par med samma kön att gifta sig.

I sammanhanget kan också nämnas att avdelningen för familjerätt vid den brittiska överrätten för England och Wales⁵ nyligen slagit fast att ett äktenskap som ingåtts enligt lagstiftningen i Kanada av ett par med samma kön inte kunde erkännas. Domstolen prövade därvid frågan med utgångspunkt i både Europakonventionen och brittisk rätt.

Min slutsats är att rätten att ingå äktenskap är en mänsklig rättighet enligt gällande konventioner men att konventionsländerna har rätt att i sin nationella lagstiftning bestämma hur denna rättighet skall implementeras. Jag ser inte att konventionerna på området sträcker sig längre än till att garantera heterosexuella rätt att gifta sig. Å andra sidan kan konventionerna inte anses hindra att man i nationell lagstiftning ger även homosexuella rätt att gifta sig med varandra.

Rättsligt sett är äktenskapet ett förhållande mellan två parter som endast kan uppkomma genom ett formbundet förfarande. I Europa liksom i många andra delar av världen anses ett utmärkande drag för äktenskapet vara att det ingås av kärlek och i enlighet med parternas fria vilja även om kärleken inte är någon rättslig förutsättning för att de skall få gifta sig. Det synsättet får anses präglade även vår nuvarande äktenskapslagstiftning. Som familjebildning har vidare äktenskapet en känslomässig funktion och den funktionen att ge parterna möjlighet att med minsta möjliga sociala och personliga störningar tillfredsställa sina sexuella behov. Det ligger i sakens natur att en kärleksfull relation då är ett viktigt moment.

---

⁵ Avgörande (2006) EWHC 2022 (Fam) av England and Wales High Court (family division) i mål FD05D04600.

I olika sammanhang har framhållits att den enda säkra skillnaden mellan homosexuella och heterosexuella är att de homosexuella känslomässigt dras till personer som har samma kön som de själva. Ett förhållande mellan två kvinnor eller två män företer, har det sagts, typiskt sett stora likheter med ett förhållande mellan en kvinna och en man. Oavsett om förhållandena avser personer av lika eller olika kön bygger de på samma känslor av kärlek, omtanke, lojalitet och omsorg. Det finns heller ingen skillnad mellan homosexuella och heterosexuella när det gäller det känslomässiga behovet av att såväl mellan sig som utåt visa känslor och sin önskan att leva tillsammans i ett varaktigt och ömsesidigt förpliktande förhållande.

Den inställningen har inte ifrågasatts under utredningens arbete och vad som har sagts tidigare har enligt min mening fortfarande giltighet. Av de angivna skälen infördes också det registrerade partnerskapet som en form för familjebildning mellan homosexuella. Även om rättsverkningarna av den samlevnadsformen inte nämnvärt skiljer sig från äktenskapet måste det emellertid beaktas att äktenskapet enligt min mening får anses ha ett högre symbolvärde. Traditionellt har det ansetts innebära ett livslångt parförhållande byggt på kärlek och omtanke och på ömsesidiga skyldigheter makarna emellan. Även om samhällsutvecklingen medfört en något annorlunda syn på äktenskapet har det registrerade partnerskapet inte samma klang som äktenskapet i det allmänna medvetandet. För de homosexuella kan äktenskapet vara viktigt som värdemätare både för deras egna relationer och för omgivningens inställning.

Från denna utgångspunkt finns det således skäl för att inte göra någon åtskillnad mellan homosexuella och heterosexuella i fråga om möjligheten att kunna ingå äktenskap.

Det är givetvis riktigt att äktenskapet sedan mycket länge ansetts vara en samhällelig institution för samlevnad mellan en kvinna och en man och att denna definition av äktenskapet är djupt förankrad hos allmänheten både här hemma och utomlands. Den överensstämmer också med trossamfundens grundläggande uppfattning om äktenskapet som en institution även om samfundens uppfattningar av vad äktenskapet närmare innebär sedan kan gå isär.

För egen del anser jag att en viss uppfattning om eller definition av en samhällsföreteelse inte för alltid kan vara bestående även om den har mycket djupa rötter. Samhällsutvecklingen går framåt och nya värderingar och åsikter kan behöva ges utrymme också då det gäller grundläggande uppfattningar. Redan vid 1973 års reform av den dåvarande giftermålsbalken ändrades innebörden av äktenskapet

genom att bl.a. kravet på makarnas trohet mot varandra och andra etiska normer togs bort eftersom de ansågs svara mindre väl mot den dåvarande synen på äktenskapet. Också skilsmässoreglerna mjukades upp. Ändringen innebar alltså att lagstiftarens definition av äktenskapet och dess innebörd kom att fjärma sig från vad som länge varit trossamfundens traditionella syn på äktenskapet som bl.a. en livslång relation byggd på trohet.

Samhällets syn på homosexualitet är ett annat exempel på en sådan omsvängning och på olika områden har det funnits en strävan att upphäva tidigare särbehandling av homosexuella och motverka diskriminering. Detta har bl.a. kommit till uttryck i den s.k. målsättningsparagrafen i 1 kap. 2 § regeringsformen (RF) där det anges att samhället skall motverka diskriminering på grund av bl.a. sexuell läggning. Att äktenskapet inte står öppet för par med samma kön torde dock varken enligt RF eller enligt Europakonventionen i och för sig innebära en diskriminering på grund av sexuell läggning, men det torde ändå innebära en form av särbehandling. I Nederländerna och Belgien där äktenskap för par med samma kön blivit möjligt under senare år har just vikten av att homosexuella inte särbehandlas varit ett av de huvudsakliga skälen för äktenskapsreformererna.

Min uppfattning är alltså att den traditionella betydelsen av äktenskapet som en heterosexuell relation inte kan vara avgörande för om äktenskap skall öppnas också för par med samma kön. Lagstiftaren måste ha frihet att definiera äktenskapet så att det motsvarar rådande uppfattningar. Uppenbarligen har den traditionella innebörden av äktenskapet inte heller utgjort något hinder för lagändringar i Nederländerna, Belgien, Spanien, Kanada och Sydafrika. Det är alltså så att äktenskapet inte överallt har behållit sin traditionella och entydiga innebörd som en relation mellan en kvinna och en man och att en ändring inte behöver medföra någon begreppsförvirring såsom hävdats från vissa håll.

Till detta kan läggas att vår nuvarande ÄktB bygger på en neutralitet i fråga om hur makarna förhåller sig till varandra. Lagstiftaren har medvetet inskränkt sig till att tillhandahålla praktiska lösningar. Det kan sägas ligga mer i linje med neutraliteten att parterna själva får bestämma vem de vill gifta sig med än att man utesluter vissa parbildningar från äktenskapet. Att sedan vissa hinder mot äktenskap till exempel mellan nära släktingar ändå ställts upp har betingats av särskilda skäl och strider inte mot principen om valfrihet.

Referensgruppen med företrädare för trossamfund har invänt att termen äktenskap inte bör användas i en lagstiftning som gäller för både par med olika kön och par med samma kön. Man bör i stället använda en annan rättslig term. För trossamfundet är äktenskapet ett laddat begrepp som på olika sätt är en del av deras trosuppfattningar och bör få fortsätta att vara det. Skulle det rättsliga begreppet äktenskap utvidgas till att också omfatta par med samma kön får det konsekvenser för trossamfundet. Vid de hearings jag hållit har samma invändning framförts från Svenska kyrkan och andra trossamfund.

Ordet äktenskap har funnits mycket länge i vårt språk och härstammar från medeltidstyskan.⁶ Det hänför sig till något som tillkommit i laglig ordning. I den betydelsen är det besläktat med sådana konstellationer som äkta hälft, äkta make, äkta börd m.m. Att nu byta ut det ordet mot något annat skulle innebära att sådana uttryck som äkta make m.fl. skulle förlora sin vedertagna bemärkelse. Dessutom är det svårt att finna någon lämplig synonym som kan beteckna det rättsliga förhållandet mellan två makar. Ordet giftermål är inte en lämplig term eftersom det språkligt avser själva ingåendet av äktenskap. Inte ens i giftermålsbalken som upphävdes i samband med införandet av ÄktB kunde man undvika att använda ordet äktenskap. Det var endast i rubriken till balken som ordet giftermål förekom. I övrigt användes ordet äktenskap. Ordet giftermål speglar också en föråldrad syn på förhållandet mellan kvinna och man genom att det hänför sig en gammal sed varigenom giftermannen (oftast fadern) genom ett avtal gav bort sin dotter.⁷ Av denna anledning byttes rubriken Giftermålsbalken ut mot ÄktB. Härtill kommer att ordet äktenskap sedan mycket länge har varit i dagligt bruk och att ett byte på många håll skulle kunna uppfattas som helt onödigt. För övrigt skulle alla de som redan gift sig ställas inför den situationen att deras valda samlevnadsform plötsligt fick en annan benämning.

Termen äktenskap i dess olika språkliga former är vidare en i de flesta länder vanlig benämning på ett av staten sanktionerat förhållande mellan två personer med vilket följer en rad rättsverkningar på olika områden. Det gäller inte bara makarnas relationer till varandra utan också andra familjerättsliga frågor som vårdnad om barn, arv m.m. Äktenskapet har vidare rättsverkningar utanför familjerätten, t.ex. inom skatterätten och på socialförsäkringsområdet. I

⁶ Se Hellquist, Elof, Svensk etymologisk ordbok 3 uppl., 1966, s. 1430.

⁷ Se SOU 1981:85 s. 303.

de internationella konventionerna på familjerättens område är äktenskapet också den gängse benämningen. Att nu ersätta den etablerade termen äktenskap med en annan term för att beteckna något som i allt skall motsvara äktenskapet kan innebära stora risker för att det nya begreppet i andra länder kommer att missuppfattas såsom innebärande något annat än äktenskap. Detta talar mot att man bör byta ut termen. Härtill kommer att internationella överenskommelser och andra instrument kan finnas i en officiell och godkänd svensk översättning. I den mån sådana innehåller ordet äktenskap i olika sammansättningar kan vi inte ensidigt ändra översättningen. Detta gäller inte minst EG:s rättsakter. Ett typ-exempel är Bryssel II-förordningen som bl.a. reglerar domstolarnas behörighet i äktenskapsmål. Endast genom ett förfarande inom EU kan den svenska versionen ändras. Ordet äktenskap kommer alltså att leva kvar även om svensk lagstiftning ändras. Det kan i sin tur ge upphov till tolkningssvårigheter.

Som jag redan påpekat är lagstiftarens terminologi inte heller bindande för trossamfunden i den meningen att trossamfunden måste ge den exakt samma innebörd som lagstiftaren. Det är ju som sagts tidigare definitionen av det rättsliga äktenskapet och hur det ingås saken handlar om. Jag ser inga hinder mot att trossamfunden fortsätter att ge ordet äktenskap samma innebörd i religiösa sammanhang som tidigare. Enligt min mening blir frågan om konsekvenserna för trossamfunden främst beroende av om lagstiftningen tvingar samfunden att använda ett utvidgat äktenskapsbegrepp genom att införa en skyldighet för dem att viga par med samma kön. Till den frågan liksom andra frågor om vigselformerna återkommer jag senare.

Givetvis hade det varit en fördel om jag kunnat finna en lösning som tillgodoser trossamfundens intresse. Skälen emot att införa en annan benämning på det rättsliga begreppet äktenskap är dock så starka att jag inte funnit detta vara en framkomlig väg.

En annan invändning som framförts är att äktenskapet är en samhällelig institution där barn skall födas och växa upp och att det från denna utgångspunkt är viktigt att samhället värnar om äktenskapet. Det har också sagts att ett barn behöver både en mor och en far och att barnperspektivet talar mot att äktenskap skall kunna ingås av par med samma kön.

Otvivelaktigt har familjebildningen inom äktenskapets ram en stor betydelse för samhället. Familjen brukar betecknas som den minsta och grundläggande enheten i samhällsbyggnaden och äkten-

skapet och dess rättsliga reglering borgar för en stabilitet i familjen. Från den utgångspunkten är det naturligtvis viktigt för samhället att slå vakt om äktenskapet som en institution för kärnfamiljen bestående av föräldrar och barn och där fortplantningsfunktionen är ett viktigt moment. Nu är det emellertid så att äktenskapet inte bara är till för dem som skaffar sig barn. Barnafödande är inget krav för äktenskap och många som inte kan eller vill skaffa barn gifter sig ändå. Att två kvinnor eller två män saknar möjlighet att få gemensamma biologiska barn kan då knappast vara ett argument mot att människor med samma kön skall kunna gifta sig med varandra. Tvärtom har Europadomstolen i det ovan berörda rättsfallet *Christine Goodwin* ./ Förenade Konungariket⁸ slagit fast att möjligheten att få gemensamma biologiska barn inte är en förutsättning för rätten att ingå äktenskap. Om homosexuella till skillnad från heterosexuella par nekas möjligheten att gifta sig just på grund av omöjligheten att få gemensamma barn skulle det dessutom innefatta en särbehandling som är svår att motivera från just denna utgångspunkt.

En annan fråga är vilken roll barnperspektivet spelar för synen på äktenskap för par med samma kön. Om sådana äktenskap inte skulle gagna barnens intressen talar detta givetvis starkt mot att äktenskapen bör tillåtas. Enligt vad som upplysts vid en av utredningens hearingar finns det i dag ett stort antal barn som lever i homosexuella familjer, men man vet inte så mycket om hur förhållandena är för dessa barn eftersom det saknas forskning på området. Vissa amerikanska forskningar har dock visat att barn till homosexuella föräldrar inte skiljer sig från barn till andra föräldrar när det gäller utveckling m.m. Vad som är viktigt, har det framhållits, är att man inte gör någon skillnad mellan barn som lever i äktenskap eller i registrerat partnerskap. För barnen är det en större trygghet att leva i en socialt accepterad familjform och äktenskapet i sig borgar för en större trygghet och kontinuitet i familjen. Utgångspunkten bör därför i första hand vara barnets rätt att inte behöva komma i kläm därför att samhället ger olika legitimitet till skilda samlevnadsformer beroende på de vuxnas sexuella läggning eller orientering. Det finns vidare en tendens att man inte längre fäster samma vikt vid föräldrarnas kön utan mer inriktar sig på vikten av att barn får växa upp med föräldrar som tycker om barnet.

---

⁸ Se avsnitt 4.2 under rubriken *Rätt att ingå äktenskap och bilda familj*.

Det bör också påpekas att samhället genom förändrade adoptionsregler och möjlighet till assisterad befruktning gjort det möjligt för homosexuella att på samma sätt som heterosexuella bilda en kärnfamilj med föräldrar och barn. Samhället har därmed också ställt sig bakom att barn på lika goda villkor kan växa upp och fostras i homosexuella parförhållanden som i heterosexuella familjer. Detta ställningstagande har inte ansetts strida mot barnkonventionens föreskrift om att barnet så långt som möjligt skall få omvårdnad av både en far och en mor.

Till bilden hör också att den familjerättsliga lagstiftningen i Sverige bygger på att makarnas förhållande till varandra regleras i ÄktB medan relationerna mellan barn och deras föräldrar regleras i föräldrabalken. Man har alltså gjort en åtskillnad mellan de regler som skall gälla för makarna i äktenskap och de regler som gäller föräldrar och barn. Det innebär att barnperspektivet i första hand faller inom ramen för föräldrabalken och inte är ett moment i det äktenskapsrättsliga regelsystemet.

Mot den angivna bakgrunden kan jag inte finna att barnperspektivet ger någon egentlig vägledning när det gäller att ta ställning till om homosexuella skall kunna gifta sig med varandra eller inte. För barnet torde det vara mest betydelsefullt att relationerna till föräldrarna är goda och trygga oavsett deras kön och vilken rättslig form de valt för sin samlevnad. Och om det skulle förhålla sig så som har hävdats i debatten att äktenskapet ger barnen en större trygghet måste man ställa frågan varför barn i familjer där föräldrarna har samma kön inte skall jämföras med barn till gifta heterosexuella föräldrar.

Det har vidare uttryckts farhågor för att äktenskapet skulle urvattnas om homosexuella skulle få gifta sig med varandra och att andra samlevnadskonstellationer på sikt skulle kunna komma att inkluderas i äktenskapet.

Det går naturligtvis inte att ge något bestämt svar på frågan huruvida införandet av en möjlighet för homosexuella att gifta sig skulle ha någon inverkan på giftermålsfrekvensen bland heterosexuella. Vad som däremot kan sägas är att en sådan reform inte med automatik behöver leda till att andra samlevnadskonstellationer också skall inkluderas. Ytterst är detta en fråga för lagstiftaren men skulle ett sådant steg någon gång i framtiden bli aktuellt skulle det enligt min mening innebära ett större trendbrott än äktenskap för par med samma kön. Som jag redan påpekat är det utmärkande för äktenskapet att det ingås av kärlek. Kärlek i den

betydelsen det har i äktenskapliga sammanhang är inget som utmärker andra relationer t.ex. mellan två syskon eller mellan två personer som av bl.a. praktiska skäl vill dela bostad och hushåll.

När det gäller familjens samhälleliga funktioner i övrigt bl.a. skyddsfunktionen och den ekonomiska funktionen i form av hushållsgemenskap är detta funktioner som inte påverkas av om parterna lever i registrerat partnerskap eller äktenskap. Dessa funktioner berörs alltså inte om äktenskapet öppnas för par som har samma kön.

En fråga som också återstår att besvara är huruvida en lagändring verkligen är nödvändig eftersom rättsverkningarna av äktenskapet inte nämnvärt skiljer sig från dem som följer med det registrerade partnerskapet. Detta kan naturligtvis ses som ett argument mot en lagändring. Vad som sagts ovan innebär emellertid att det nu från olika utgångspunkter finns skäl för att ha en gemensam lagstiftning för homosexuella och heterosexuella som vill manifesteras sina etablerade förhållanden. Till saken hör också att det har skett en omsvängning bland allmänheten när det gäller frågan om äktenskap mellan homosexuella. Som framgår av den statistiska redogörelsen i avsnitt 6.3 var år 2005 46 procent av svenska folket positivt till att homosexuella får gifta sig medan endast 31 procent var negativa. Det kan vidare noteras att fem av riksdagspartierna tagit ställning för homosexuella äktenskap. Enligt min mening står en lagändring i samklang med vad som nu får anses vara många människors uppfattning.

Vad slutligen gäller invändningen att det internationella privat- och processrättsliga regelverket inte är anpassat till andra äktenskap än dem som ingås mellan en kvinna och en man är detta givetvis ett problem. I dagsläget är det inte troligt att några ändringar i de olika konventioner som gäller på familjerättens område och som ligger till grund för nationella privat- och processrättsliga regelverk kan komma ändras så att samma regler kommer att gälla för både heterosexuella äktenskap och äktenskap där paren har samma kön. Situationen är för övrigt densamma när det gäller registrerade partnerskap. Det har inte hindrat oss och flera andra länder att införa regler om registrerat partnerskap och några länder, Nederländerna, Belgien, Spanien, Kanada och Sydafrika, har trots bristen på en internationell harmonisering inte tvekat att ta steget och öppna äktenskapet för par med samma kön. I ett senare avsnitt återkommer jag till vilka ensidiga lagstiftningsåtgärder på det internationellt privat- och processrättsliga området som kan genomföras i Sverige för att

motverka rättsförluster. Jag kan inte se att en bristande anpassning av det internationellt privat- och processrättsliga regelverket skall behöva utgöra ett hinder för en svensk lagstiftning på området. I mångt och mycket får frågan i nuläget ses som en informationsfråga. Det är viktigt om en lagstiftning skall komma till stånd att man satsar på informationsåtgärder till dem som berörs av reformen.

Min sammanfattande bedömning är att de skäl som anförts emot äktenskap för par med samma kön inte har tillräcklig bärkraft och inte kan väga upp de skäl som talar för en lagändring. Jag anser således att ÄktB:s definition av vad som är ett äktenskap bör utvidgas till att omfatta också par med samma kön.

7.2 Utgångspunkter för en lagstiftning

Förslag: 1 kap. 1 § ÄktB ändras så att äktenskap kan ingås antingen mellan en kvinna och en man, mellan två kvinnor eller mellan två män. Samma regler skall gälla för alla äktenskap. Faderskapspresumtionen i 1 kap. 1 § föräldrabalken (FB) skall dock endast gälla i de fall då modern är gift med en man vid barnets födelse. Vissa bestämmelser i ÄktB ges en könsneutral utformning.

Bedömning: Något särskilt anknytningskrav motsvarande det som finns i partnerskapslagen bör inte uppställas för att par med samma kön skall få ingå äktenskap i Sverige.

I enlighet med mitt ställningstagande i föregående avsnitt bör den nuvarande särbehandlingen av homosexuella på äktenskapsrättens område upphöra. Det innebär att äktenskap i fortsättningen skall kunna ingås av både par med olika kön och par med samma kön och att reglerna i ÄktB i princip bör bli fullt tillämpliga på alla äktenskap oavsett makarnas kön. Reformen kräver i första hand att 1 kap. 1 § ÄktB ändras så att äktenskap kan ingås mellan en kvinna och en man, mellan två kvinnor eller mellan två män. Liksom för närvarande bör de som ingått äktenskap betecknas som makar i balken. Eftersom reglerna i balken med något enstaka undantag är könsneutrala och knyter an till begreppen maka, make eller makar kommer reglerna att bli tillämpliga på alla äktenskap oavsett makarnas sexuella läggning. Detsamma kommer att gälla vid tillämpningen av andra författningar som knyter an till äktenskap och

makar. I vissa författningar har man valt uttrycken maka resp. make utan att någon åtskillnad mellan makarna är avsedd. När sådana uttryck förekommer bör de givetvis tillämpas så att de avser någon av makarna i ett äktenskap utan någon åtskillnad på grund av kön. Detsamma gäller sådana uttryck i författningsbestämmelser som kvinnan eller mannen i ett äktenskap. Någon uttrycklig bestämmelse härom torde inte vara nödvändig.

Enligt 1 kap. 2 § partnerskapslagen gäller särskilda s.k. anknytningskrav. Registrering får bara ske om en av parterna har hemvist här i landet sedan minst två år eller om en av parterna är svensk medborgare med hemvist i Sverige. Med svensk medborgare jämställs medborgare i Danmark, Island, Norge och Nederländerna. Anknytningskraven tar över reglerna i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap (IÄL) och förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap (NÄF) är över huvud taget inte tillämplig på registrering av partnerskap. Anknytningskravet har motiverats med att man bör undvika att medverka till registrering som inte får någon verkan i hemlandet. Registrerat partnerskap har numera införts i fler länder än de angivna. Förutom Finland har samlevnadsformen införts bl.a. i Tyskland, Storbritannien, Schweiz och Nya Zeeland. Vidare har Nederländerna, Belgien, Spanien, Kanada, Sydafrika samt delstaten Massachusetts i USA infört regler som innebär att homosexuella jämställs med heterosexuella i fråga om rätten att ingå äktenskap.

Mot denna bakgrund ställer jag mig frågan om det efter mönster av partnerskapslagen skall krävas särskild anknytning till Sverige för att par med samma kön skall få gifta sig här i landet.

Det går inte att förutse i vilken utsträckning ett äktenskap där makarna har samma kön och som ingåtts enligt svensk lag kommer att få rättsverkningar i andra länder. Det får antas att de länder som genomfört lagstiftning om sådana äktenskap kommer att fullt ut respektera ett äktenskap ingånget i Sverige. Länder med partnerskapslagstiftning kan också komma att erkänna äktenskapet som ett rättsinstitut och då tillämpa sina nationella regler om rättsverkningarna av partnerskap. Så tycks kunna bli fallet i t.ex. Storbritannien där regeringen fått ett bemyndigande att föreskriva att de brittiska reglerna om rättsverkningarna av partnerskap skall tillämpas på äktenskap mellan två personer med samma kön enligt Nederländernas lagstiftning. De upplysningar som inhämtats om utländsk rätt ger vidare vid handen att man i de andra länder som infört partner-

skapslagstiftning i praxis troligen kommer att ha samma inställning. Sedan kan det finnas ett otal varianter av avståndstagande från äktenskap för par med samma kön i större eller mindre utsträckning. Den mest extrema varianten kan vara att man i vissa länder helt tar avstånd från sådana äktenskap och behandlar makarna som ogifta. En annan variant kan vara att man beaktar äktenskapet som ett hinder för ett nytt giftermål men vägrar att medverka till att rättsverkningarna av äktenskapet kan realiseras eller att man vägrar att ställa landets domstolar till förfogande för upplösning av äktenskapet. Av hänsyn till parterna är det naturligtvis angeläget att man inte ger möjlighet till ingående av äktenskap när äktenskapet inte erkänns i hemlandet eller i andra länder dit de flyttar. Ett tungt vägande skäl emot en särreglering beträffande rätten för par med samma kön att gifta sig inför svensk vigselförrättare är emellertid att ett anknytningskrav kommer att innebära en särbehandling av homosexuella. Man bör också ställa sig frågan om ett särskilt anknytningskrav verkligen är nödvändigt. För parterna är det viktigast att de blir uppmärksammade på riskerna med att äktenskapet inte kommer att erkännas i andra länder. Vissa av nackdelarna kan vidare motverkas genom olika rättshandlingar, t.ex. avtal och testamenten.

Härtill kommer att de länder som infört lagstiftning om äktenskap för par med samma kön inte har ställt upp några särskilda anknytningskrav. I Nederländerna, Belgien och Spanien uppställs visserligen krav på viss anknytning till respektive land antingen i form av medborgarskap eller hemvist för att äktenskap skall kunna ingås där. Kraven gäller emellertid både heterosexuella par och homosexuella par och i Nederländerna och Belgien har kraven främst för- anletts av önskemål om att förhindra "äktenskapsturism". Det är alltså inte den eventuella bristen på rättsverkningar i andra länder som talat för anknytningskravet. I Kanada däremot saknas särskilda anknytningskrav.

På grund av det anförda anser jag att det saknas tillräckliga skäl för några särskilda krav på anknytning till Sverige för att två kvinnor eller två män skall kunna gifta sig här i landet.

Det internationellt privat- och processrättsliga regelverkets tillämpning på äktenskap mellan två kvinnor eller mellan två män behandlas särskilt i ett senare avsnitt. En sådan fråga bör emellertid tas upp redan nu, nämligen hur man skall förhålla sig när äktenskap skall ingås inför svensk vigselförrättare och kontrahenterna inte är svenska medborgare och inte heller har hemvist här i landet.

Om en kvinna och en man vill gifta sig inför svensk vigselförrättare skall det enligt 1 kap. 1 § första stycket IÄL prövas om det finns något hinder mot äktenskapet enligt svensk lag. I 1 kap. 1 § andra stycket föreskrivs att även utländsk lag skall beaktas om ingen av dem är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige. Förutom frånvaro av svenska äktenskapshinder krävs då att var och en av dem har rätt att ingå äktenskap enligt lagen i en efter eget val angiven stat där hon respektive han antingen är medborgare eller har hemvist. Om båda begär det och det finns särskilda skäl kan dock prövningen ske med tillämpning av enbart svenska lag. För nordiska medborgare gäller bestämmelserna i NÄF som skall tillämpas i stället för IÄL. Jag kommer senare att föreslå att NÄF över huvud taget inte skall tillämpas på äktenskap där parterna har samma kön. Även nordiska medborgares möjlighet att ingå äktenskap inför svensk vigselförrättare kommer sålunda att bedömas enligt IÄL i de fall kontrahenterna har samma kön. När två kvinnor eller två män som vill gifta sig med varandra varken är medborgare eller har hemvist i länder som tillåter sådana äktenskap kan en tillämpning av regeln i IÄL om beaktande av utländsk rätt leda till att det föreligger ett hinder mot äktenskapet. Enligt vad som upplysts vid utredningens studiebesök i Belgien och Nederländerna beaktas inte sådant hinder i dessa länder. I Belgien anses det, under vissa förutsättningar, strida mot grunderna för rättsordningen (ordre public) och i Nederländerna har man löst problemet genom att endast den nederländska lagstiftningen gäller beträffande förutsättningarna för ingående av äktenskap. Beträffande förhållandena i Spanien har det vid utredningens studiebesök i det landet upplysts att frågan överlämnats åt rättstillämpningen. Senare utfärdade dekret⁹ ger stöd för en tillämpning som innebär att en spansk och en utländsk medborgare med samma kön kan ingå äktenskap i Spanien fastän lagen i den utländske medborgarens hemland inte tillåter sådana äktenskap. Motsvarande gäller även då båda parterna är utländska medborgare.

Jag ser ingen anledning att vi nu skulle lätta på kraven i IÄL och generellt öppna en möjlighet för både par med olika kön och par med samma kön att ingå äktenskap inför svensk vigselförrättare när de saknar anknytning till Sverige. Det skulle innebära att vi skulle medverka till äktenskap mellan personer från andra länder när äktenskapet inte skulle bli giltigt i det land varifrån de kommer.

---

⁹ Dirección General de los registros y del notariado, Ministerio de Justicia, den 29 juli 2005.

Sverige skulle då bli en frizon för par som inte kan gifta sig i hemlandet eller något annat land som de har anknytning till. Den möjlighet som finns att göra undantag från huvudreglerna i vissa fall får anses tillräcklig för att parterna efter prövning i det enskilda fallet skall kunna gifta sig här oavsett vad som följer av lagstiftningen i det land eller de länder till vilka de har anknytning genom medborgarskap eller hemvist. Det skall också beaktas att svenska medborgares rätt att ingå äktenskap enligt IÄL skall prövas enligt svenska regler. Det är alltså främst utländska par utan anknytning till Sverige som kan nekas rätten att gifta sig här.

Liksom när det gäller andra äktenskap bör en hindersprövning föregå ett äktenskap mellan två personer med samma kön. De äktenskapshinder som anges i 2 kap. ÄktB, dvs. underårighet, släktskap samt bestående äktenskap eller registrerat partnerskap, bör därvid gälla fullt ut. Underårighet är dock inte ett absolut hinder mot äktenskap utan länsstyrelsen i det län där den underårige har sitt hemvist kan ge dispens. Någon motsvarande möjlighet finns inte enligt partnerskapslagen. Under förarbetena till partnerskapslagen¹⁰ motiverades detta med att dispensansökningar var sällsynta och dispens nästa uteslutande gavs på grund av att parterna hade eller väntade barn. Hänsynen till utländska seder och bruk kunde också vara dispensskäl. Endast i undantagsfall kunde dispensmöjligheten därför komma utnyttjas vid partnerskap. Mot bakgrund av att ÄktB i största möjliga utsträckning skall bli tillämplig på äktenskap där paret har samma kön finner jag inte anledning att dispensmöjligheten inte skall gälla också för dessa par.

Släktskapshindren har motiverats av genetiska skäl för att motverka nedärvning av sjukdomar och defekter. Det kan hävdas att de genetiska riskerna inte är aktuella i homosexuella parförhållanden. Det finns emellertid etiska aspekter på sexuella förbindelser mellan närstående och i det avseendet skiljer sig inte homosexuella relationer från heterosexuella. Av det skälet uppställs nära släktskap som ett hinder mot registrering av partnerskap och det finns ingen anledning att vara mindre restriktiv när det gäller äktenskap där paret har samma kön.

I 3 kap. 1 § andra stycket, 3 § första stycket och 4 § ÄktB finns bestämmelser om var hindersprövning skall ske och om vad som åligger kvinnan och mannen vid den prövningen. Tillämpningen av

---

¹⁰ Se Partnerskapskommitténs betänkande Partnerskap (SOU 1993:98) s. 98.

bestämmelserna är inte beroende av vilket kön den ena eller andra parten har och de bör ges en mera könsneutral utformning. Det samma gäller bestämmelserna i 4 kap. 2 § första och tredje stycket, 14 kap. 2 § första stycket och 3 § första stycket samt 15 kap. 2 § första stycket ÄktB.

I partnerskapslagen fanns tidigare ett antal undantag från principen att partnerskapet har samma rättsverkningar som äktenskapet. Bland annat fick registrerade partner inte anta adoptivbarn eller utses att i egenskap av särskilt förordnad förmyndare gemensamt utöva vårdnaden om underårig. Bestämmelser om assisterad befruktning gällde inte heller för registrerade partner. Efter flera olika lagändringar gäller numera i princip samma regler för registrerade partners som för gifta heterosexuella par. Undantag görs dock fortfarande för bestämmelser som gäller för makar och vars tillämpning innebär en särbehandling av den ene maken endast på grund av dennes kön samt vissa konventionsgrundade regler.

Några särskilda undantag som tar sikte på äktenskap för par med samma kön är enligt min mening inte nödvändiga. Beträffande bestämmelser som gäller för makar och vars tillämpning är beroende av att makarna har olika kön är det numera främst bestämmelsen i FB om faderskapet till barn som föds under ett äktenskap (faderskapspresumtion) och äldre regler om vissa efterlevandeförmåner till änkor som har aktualitet. De sistnämnda reglerna är inte särskilt omfattande och har med tiden nästan undantagslöst förlorat i betydelse. Med utgångspunkt i att samma regler skall gälla för alla äktenskap oavsett makarnas sexuella läggning finns det knappast anledning att nu göra något undantag för dessa regler, särskilt som det svårligen kan tänkas förekomma fall där förmånerna kan utgå i eller efter ett äktenskap mellan makar med samma kön.

När det gäller faderskapspresumtionen bör den emellertid ha samma omfattning som i dag. Frågan om föräldraskapet för en kvinna som är gift med barnets moder bör presumeras på liknande sätt som faderskapet för en gift man faller utanför mitt uppdrag. I direktiven för utredningsarbetet anges uttryckligen att det inte ligger i uppdraget att utreda frågor om assisterad befruktning och föräldraskap till barn som kommer till genom sådan befruktning. Dessa frågor har nyligen behandlats av en särskild utredning¹¹ och är föremål för överväganden inom Regeringskansliet. I avvaktan på regeringens ställningstagande till den utredningens förslag bör bestämmelsen i

---

¹¹ Se avsnitt 2.5.1.

1 kap. 1 § FB anpassas till vad som nu föreslås om äktenskap för par med samma kön, så att det klart framgår att faderskapspresumtionen endast gäller i de fall då modern är gift med en man vid barnets födelse.

Till frågan om de konventionsgrundade författningarna återkommer jag i avsnittet om internationella privat- och processrättsliga regler.

7.3 Övergångsordning för registrerade partnerskap

Förslag: Partnerskapslagen upphävs när ändringarna i ÄktB träder i kraft. Ett partnerskap som registrerats här i landet och inte upplösts skall gälla som ett äktenskap.

Vissa följdändringar föreslås i ÄktB, FB, brottsbalken, sambolagen (2003:376), försäkringsavtalslagen (2005:104) och lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.

Om äktenskapet i enlighet med mina tidigare ställningstaganden öppnas för par med samma kön finns det knappast någon anledning att det registrerade partnerskapet skall finnas kvar som en rättslig samlevnadsform för sådana par, detta särskilt som rättsverkningarna av partnerskapet med några få undantag överensstämmer med äktenskapets. Partnerskapslagen bör därför upphävas när ändringarna i ÄktB träder i kraft.

En särskild fråga är emellertid om ÄktB då skall bli automatiskt tillämplig på dem som redan registrerat sitt partnerskap eller om det skall krävas någon särskild form av övergångslösning för dessa par, t.ex. genom att de får välja om de vill bli betraktade som registrerade partners eller som gifta. Vad som skulle tala för en sådan lösning är att det finns par som inte vill ha äktenskapet som samlevnadsform utan föredrar det religiöst mindre laddade partnerskapet. En omständighet som också kan tala för en sådan lösning är att partnerskap erkänns i flera länder medan det däremot är mer osäkert i vilken utsträckning äktenskap mellan homosexuella kommer att erkännas i andra länder än dem som redan infört könsneutrala äktenskap. Som jag tidigare påpekat finns det emellertid anledning anta att äktenskap mellan homosexuella som ingåtts i Sverige kommer att ges rättsverkningar i andra länder enligt de nationella reglerna om registrerade partnerskap.

En avgörande nackdel med den berörda lösningen är att vi under lång tid kan komma att ha två rättsligt reglerade samlevnadsformer som inte nämnvärt skiljer sig åt utom så till vida att den ena är avsedd endast för par med samma kön. Jag anser att detta skäl är så starkt att det väger över andra betänkligheter som kan finnas mot att äktenskapsreglerna till fullo blir tillämpliga på dem som redan är registrerade partners. Jag föreslår därför att ett partnerskap som registrerats här i landet innan de föreslagna ändringarna i ÄktB träder i kraft och inte upplösts skall gälla som ett äktenskap efter ikraftträdandet. Något formellt beslut eller annan särskild omgång bör inte krävas. Det bör räcka med att Skatteverket i folkbokföringen antecknar att ett tidigare registrerat partnerskap är ett äktenskap enligt övergångsreglerna till ändringarna i ÄktB. En sådan anteckning bör dock inte ha retroaktiv verkan utan endast avse tiden efter ikraftträdandet. Det kan naturligtvis hävdas att den föreslagna övergångslösningen formellt sett strider mot FN-konventionen angående samtycke till, minimiålder för och registrering av äktenskap. Redan vid registreringen av sitt partnerskap har dock parterna samtyckt till att ingå en samlevnadsform med i allt väsentligt samma rättsverkningar som ett äktenskap. Att samtycket inte avsett just äktenskap kan inte tillmätas någon avgörande betydelse i detta sammanhang.

Eftersom mitt förslag innebär att den som är registrerad partner när ändringarna i ÄktB träder i kraft med automatik blir make och partnerskapet därefter anses vara ett äktenskap är det viktigt att Skatteverket informerar berörda par om reformen. Detta bör ske i god tid innan den nya regleringen träder ikraft så att den som är registrerad partner får möjlighet att ta ställning till om hon eller han vill upplösa partnerskapet eller leva i ett äktenskap.

Enligt 3 kap. 3 § andra stycket ÄktB skall de som avser att ingå äktenskap vid hindersprövningen på heder och samvete intyga att de inte tidigare ingått äktenskap eller låtit registrera partnerskap samt i förekommande fall styrka att äktenskapet eller partnerskapet upplösts om det inte framgår av folkbokföringen. Jag anser inte att man kan undvara den nuvarande regeln såvitt avser registrerat partnerskap även om partnerskapet som rättsinstitut utmönstras ur lagstiftningen och bestående partnerskap efter ikraftträdandet skall anses som äktenskap. Ett redan upplöst partnerskap träffas inte av denna övergångslösning. Inte minst med hänsyn till att uppgiftsskyldigheten i 3 kap. 3 § andra stycket ÄktB är straffsanktionerad genom bestämmelserna i 15 kap. 10 § brottsbalken om osann eller

vårdslös försäkran är det vidare viktigt att omfattningen av uppgiftsskyldigheten vid hindersprövning klart framgår av ÄktB. I berörda regel i ÄktB bör därför anges att uppgift skall lämnas om ett partnerskap som ingåtts enligt 1994 års partnerskapslag.

Jag återkommer i ett senare avsnitt till de bestämmelser som kan behövas för att partnerskap som registrerats utomlands fortfarande skall kunna ges rättsverkningar här i landet.

Ingår den som är gift nytt äktenskap eller ingår den som är ogift äktenskap med den som är gift skall hon eller han dömas för tvegifte enligt 7 kap. 1 § första stycket brottsbalken. Om den som är partner i ett registrerat partnerskap ingår äktenskap är detta straffbart enligt andra stycket i samma paragraf som olovligt ingående av äktenskap. I 1 a § nämnda kapitel föreskrivs straff för den som registrerar partnerskap och sedan innan det tidigare upplösts låter registrera ett nytt partnerskap. Detsamma gäller om den som redan är gift låter registrera partnerskap. I och med att partnerskapslagen upphävs bör sistnämnda bestämmelse kunna slopas.

Den som låtit registrera ett partnerskap utomlands och därefter ingår äktenskap i Sverige trots att det utländska partnerskapet fortfarande består bör däremot fortfarande kunna dömas till straff i Sverige. Jag kommer senare att föreslå att det i 7 kap. 4 § IÄL införs en generell regel som innebär att bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar i tillämpliga delar skall gälla en i ett annat land författningsreglerad samlevnadsform och parterna i förhållandet om samlevnadsformen har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap i det landet (jfr avsnitt 7.17). Denna bestämmelse torde emellertid på grund av legalitetsprincipen¹² inte kunna utsträckas till att gälla på det straffrättsliga området. Jag föreslår därför att bestämmelsen i 7 kap. 1 § brottsbalken såvitt avser partner i ett registrerat partnerskap ändras så att den istället avser part i en samlevnadsform som är författningsreglerad i ett annat land och som i huvudsak har samma rättsverkningar som ett äktenskap i det landet.

Om partnerskapslagen upphävs krävs även följdändringar i 2 kap. 4 § och 5 kap. 5 § första och andra stycket ÄktB samt i vissa andra författningar, nämligen i 1 kap. 9 § första stycket FB, 1 § fjärde stycket sambolagen, 14 kap. 6 § försäkringsavtalslagen samt 6 kap. 1 § andra stycket och 7 kap. 1 § andra stycket lagen om genetisk integritet m.m.

¹² *Legalitetsprincipen* finns uttryckt i RF och i brottsbalkens promulgationslag. Den innebär i princip att en gärnings straffbarhet och straff skall framgå direkt av lagen.

7.4 Formerna för ingående av äktenskap – inledning

Frågan om äktenskap för par med samma kön har behandlats i avsnitt 7.1. Som framgått föreslås att ÄktB ändras så att äktenskap också skall kunna komma till stånd för två kvinnor eller två män. I detta och följande avsnitt behandlas nästa huvudfråga, nämligen formerna för ingående av äktenskap i framtiden. Samma former för ingående av äktenskap bör i princip gälla för alla par oavsett kön.

Enligt nuvarande ordning kan ett äktenskap ingås genom vigsel inom trossamfund, s.k. kyrklig vigsel, eller genom borgerlig vigsel. I det förstnämnda fallet kan vigseln förrättas av präst inom Svenska kyrkan eller av befattningshavare inom andra trossamfund om samfundet har fått vigselrätt. Det krävs också att befattningshavaren inom trossamfundet har givits behörighet att vara vigselförrättare. Kammarkollegiet prövar frågor om vigselrätt för andra trossamfund än Svenska kyrkan och om vigselbehörighet för deras befattningshavare. Borgerlig vigsel förrättas antingen av tingsrättsdomare eller av särskilt förordnade borgerliga vigselförrättare. Sådana förordnanden meddelas av länsstyrelserna, ofta på förslag av kommunerna.

Enligt direktiven för mitt utredningsarbete skall jag bl.a. pröva om den nuvarande valfriheten mellan de två vigselformerna skall slopas till förmån för en ordning där endast borgerlig vigsel blir juridiskt giltig. I det sammanhanget skall också utredas om vigseln kan ersättas med en enkel registrering. Om vigsel inom trossamfund behålls skall det övervägas om några förändringar bör göras när det gäller trossamfundens vigselrätt. Vidare skall domares befattning med vigslar övervägas. En annan fråga är om behörigheten att företräda det allmänna vid en vigsel skall anförtros Skatteverket. Också det nuvarande systemet med förordnande av borgerliga vigselförrättare skall prövas. Även frågan om avgifter för vigsel skall utredas.

Det årliga antalet vigslar inom Svenska kyrkan är ca 22 000 och antalet vigslar som förrättas av domare ca 4 000. Totala antalet vigslar per år är drygt 44 000. Det innebär att ca 18 000 vigslar förrättas inom andra trossamfund än Svenska kyrkan och av särskilt förordnade borgerliga vigselförrättare.

Det finns ca 1 500 förordnade borgerliga vigselförrättare och ca 6 000 präster inom Svenska kyrkan. Det bör dock observeras att rätten att viga inom Svenska kyrkan inte är förknippad med innehavet av en anställning utan följer av prästvigningen i Svenska kyrkan. Även t.ex. pensionerade präster är således behöriga att förrätta

vigsel. Cirka 3 300 befattningshavare inom andra trossamfund har vigselbehörighet. Härtill kommer antalet tingsrättsdomare som uppgår till ca 550. Resurserna för vigslar uppgår totalt till minst ca 11 300 befattningshavare.

7.5 Registrering istället för vigsel?

7.5.1 Bakgrund

Den första frågan som bör besvaras är om vigsel kan ersättas med en enkel registrering.

Enligt gällande rätt (4 kap. 1 och 2 §§ ÄktB) ingås ett äktenskap genom vigsel i närvaro av vittnen. Vid vigseln skall parterna samtidigt vara närvarande. De skall var för sig på fråga av vigselförrättaren ge till känna att de samtycker till äktenskapet. Vigselförrättaren skall därefter förklara att de är makar. När dessa moment i vigselförfarandet fullgjorts är äktenskapet ingånget och rättsverkningarna av det inträder. Momenten är de samma vare sig vigseln sker inom ett trossamfund eller i borgerlig ordning. Efterföljande registrering hos Skatteverket saknar däremot betydelse för äktenskapets uppkomst och rättsverkningar.

Familjelagssakkunniga övervägde på 1970-talet om själva registreringen hos folkbokföringsmyndigheten borde vara det konstitutiva momentet för äktenskapets uppkomst i stället för vigseln, men fann att vägande skäl talade mot en sådan ordning. Bland annat ansåg de sakkunniga att personlig inställelse hos folkbokföringsmyndigheten var nödvändig för att det skulle kunna säkerställas att parternas överenskommelse om att ingå äktenskap fortfarande gällde vid registreringsstillfället. För att dubbla förfaranden för dem som önskade kyrklig eller annan högtidlig inramning av äktenskapets ingående skulle kunna undvikas förordades istället ett anmälningsförfarande. En gemensam skriftlig anmälan skulle personligen lämnas till den som hade utsetts att motta sådana anmälningar, bl.a. tjänstemän hos vissa myndigheter, kommunala förtroendemän och befattningshavare inom trossamfund. Det konstitutiva momentet för äktenskapets uppkomst skulle enligt förslaget vara mottagarens godkännande av anmälingen. Par som så önskade skulle därmed kunna få en religiös vigsel eller annan högtidlig inramning vid samma tillfälle som det rättsliga äktenskapet ingicks. Familjelagssakkunnigas förslag ledde emellertid inte till lagstiftning.

Förslaget ansågs vara oförenligt med FN-konventionen angående samtycke till, minimiålder för och registrering av äktenskap. Konventionens krav att parternas samtycke till äktenskapet skall avges i vittnens närvaro var inte uppfyllt. Den praktiska skillnaden mellan det av de sakkunniga förordade anmälningsförfarandet, kompletterat med en föreskrift om närvaro av vittnen vid anmälningsstillfället, och ingående av äktenskap genom vigsel ansågs så liten att det inte fanns anledning att ändra på dåvarande ordning.¹³

En idé som nu har framförts bl.a. från vissa trossamfund är att registreringen skulle kunna gå till så att de blivande makarna efter hindersprövningen undertecknar ett kontrakt som bevittnas av två personer. Detta skulle kunna ske vid besök hos Skatteverket eller vid annat tillfälle, t.ex. under en vigselgudstjänst eller under en icke-religiös ceremoni, varpå dokumentet skickas till Skatteverket för registrering. Trossamfunden skulle kunna införa själva undertecknandet av dokumentet i liturgin för vigselgudstjänsten. Man skulle därmed undgå olägenheten med dubbla förfaranden. Äktenskapet skulle dock konstitueras först genom registreringen.

Det har vidare framhållits att vigsel är ett religiöst begrepp samt att den kyrkliga vigseln har använts som förebild vid utformningen av den borgerliga vigseln. Om lagstiftaren väljer att övergå till en ordning där äktenskap endast kan ingås civilt bör det övervägas om termen vigsel fortfarande skall användas. Ytterligare en komplikation som påpekats är att vigseln inom vissa trossamfund är en liturgisk handling som inte med gällande trosuppfattningar kan utföras i andra fall än när det är fråga om att förena en kvinna och en man i äktenskap. Inom t.ex. katolska kyrkan är vigseln dessutom ett sakrament. Representanter för några trossamfund har därför gjort gällande att det bör användas en annan, neutral terminologi i lagstiftningen även om en ordning med både vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel behålls. Vigselbegreppet skulle t.ex. kunna ersättas med ordet giftermål.

7.5.2 Min bedömning

<p>Bedömning: Äktenskap bör fortfarande ingås genom en särskild ceremoni och inte genom registrering. Ordet vigsel bör behållas som benämning på ceremonin.</p>

---

¹³ Jfr avsnitt 3.2.1.

Bör äktenskap ingås genom registrering eller vid en särskild ceremoni?

Den av Sverige antagna FN-konventionen angående samtycke till, minimiålder för samt registrering av äktenskap uppställer vissa krav beträffande formerna för ingående av äktenskap. Enligt konventionen skall ett äktenskap inte anses ingånget i laga ordning utan båda kontrahenternas av fri vilja avgivna samtycke. Samtycket skall avges av dem personligen efter vederbörlig kungörelse samt inför vigselmyndigheten och i vittnens närvaro i enlighet med vad som föreskrivs i lag.¹⁴ En framtida lagstiftning om formerna för ingående av äktenskap bör inte strida mot Sveriges internationella förpliktelser enligt konventionen, låt vara att äktenskapet numera inte föregås av något kungörelseförfarande.

Om FN-konventionens krav skall tillgodoses krävs således att båda parterna personligen kommer till vigselmyndigheten och i vittnens närvaro ger till känna att de vill ingå äktenskap. FN-konventionen ställer därmed krav på ett visst muntligt förfarande. Genom förfarandet säkerställs frivilligheten i parternas överenskommelse. En ordning som innebär att registreringen är avgörande för äktenskapets uppkomst förutsätter vidare att registreringen sker i nära anslutning till parternas inställelse hos vigselmyndigheten. Det får nämligen inte råda något tvivel om att överenskommelsen består vid tidpunkten för äktenskapets uppkomst. I annat fall finns det åtminstone en teoretisk risk för att en av parterna under mellantiden avlider eller inte längre vill ingå äktenskap. Det är vidare viktigt att parterna med en gång får klart för sig från vilken tidpunkt de är gifta med varandra. I praktiken innebär det sagda att vigselmyndigheten även måste vara registreringsmyndighet, annars finns det risk att det dröjer innan äktenskapet träder i kraft. Hela förrättningen måste därför ske hos Skatteverket. Det är således inte förenligt med FN-konventionens krav att blivande makar undertecknar en skriftlig överenskommelse i anslutning till en vigselgudstjänst eller annan äktenskapsceremoni som därefter skickas för registrering för att äktenskapet skall bli giltigt.

Även om ett registreringsförfarande uppfyller nämnda krav finns det flera skäl talar emot en sådan ordning. Som redan framgått konstitueras äktenskapet i dag genom själva vigselceremonin och inte vid en registrering. Samma ordning gäller i våra nordiska grannländer. En ändring skulle innebära ett paradigmskifte och att

¹⁴ Jfr avsnitt 4.1.2.

den nordiska rättslikheten bryts. Vidare förutsätter en övergång till berörda registreringsförfarande att äktenskap endast kan ingås i civil ordning. Att behålla vigsel inom trossamfund samtidigt som man ersätter den borgerliga vigseln med registrering hos Skatteverket är knappast något tänkbart alternativ. Den praktiska skillnaden mellan förfarandet vid borgerlig vigsel och en registrering enligt ovan är inte heller särskilt stor. Man vinner därför inte så mycket på att införa ett registreringsförfarande. Med hänsyn till att människor i allmänhet fäster stor vikt vid de förhållanden under vilka äktenskapet ingås¹⁵ kan ett registreringsförfarande dessutom uppfattas som en alltför långtgående förenkling av förfarandet. Vigselceremonin torde däremot vara väl förankrad bland allmänheten. Par som önskar en högtidlig inramning av äktenskapets ingående skulle dessutom vara tvungna att genomgå dubbla förfaranden. Man kan inte heller bortse från att det finns risk för rättsförlust om registrering av någon anledning inte sker.

Det kan tilläggas att alternativet att knyta uppkomsten av ett äktenskap till en anmälan istället för en vigsel har avfärdats i tidigare lagstiftningsärenden. Flera av de skäl som anförts mot ett registreringsförfarande kan också anföras mot ett anmälningsförfarande. Det finns således inte heller förutsättningar att ersätta nuvarande vigselceremoni med ett anmälningsförfarande.

Bör vigselbegreppet behållas?

Vigsel som benämning på både den kyrkliga och borgerliga formen för ingående av äktenskap introducerades i lagstiftningen genom 1915 års lag om äktenskapets ingående och upplösning. Innan dess hade benämningen vigsel förbehållits den kyrkliga akten och haft en entydigt religiös innebörd. I förarbetena till lagen diskuterades om den föreslagna ändringen var lämplig med hänsyn till ordets religiösa ursprung. Lagutskottet konstaterade att ordet vigsel i lagförslaget användes i en betydelse som avvek från dess språkliga och historiska innebörd och var ny för svenskt lagspråk. I det allmänna språkbruket användes emellertid termen vigsel även beträffande den borgerliga formen. Enligt utskottet gick denna språkbildning inte att hejda. En enhetlig beteckning för de båda formerna för äktenskapets ingående ansågs vidare vara av vikt för lagstiftningen.

---

¹⁵ Jfr avsnitt 6.4 om allmänhetens syn på nuvarande och framtida former för ingående av äktenskap.

Begreppsändringen syftade nämligen också till att motverka föreställningen att ett äktenskap som ingåtts i borgerlig form skulle ha ett lägre värde än ett som slutits med kyrkans medverkan.¹⁶

Ordet vigsel har sålunda använts i lagstiftningen under lång tid som gemensam beteckning på den ceremoni genom vilken äktenskap ingås, oavsett om ceremonin genomförs hos ett trossamfund eller i civil ordning. Denna användning är numera väl förankrad i det allmänna rättsmedvetandet och torde också ha fått fullt genomslag i allmänt språkbruk. I t.ex. Nationalencyklopedin beskrivs vigsel som det förfarande varigenom äktenskap ingås. Vigselbegreppet används således inte längre i strikt religiös bemärkelse i dagligt tal. Att nu, nästan 100 år senare, avvika från etablerat språkbruk och införa en helt ny terminologi i lagstiftningen skulle framstå som oförklarligt och svårförståligt. Det skulle sannolikt också dröja länge innan ett nytt begrepp skulle vinna allmän acceptans. Det ligger närmast till hands att anta att allmänheten skulle fortsätta att använda vigselbegreppet på samma sätt som i dag. Om vigsel ersätts med ett annat ord skulle dessutom vissa andra uttryck såsom t.ex. vigselring förlora sin vedertagna betydelse.

Det kan ifrågasättas om det likväl finns skäl att byta ut ordet vigsel i lagstiftningen, främst om nuvarande ordning med både vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel behålls. Möjligen skulle en ändrad terminologi underlätta för ett trossamfund som inte är berett att viga två kvinnor eller två män under en vigselgudstjänst, men som däremot skulle kunna tänka sig att anordna en annan liturgisk akt för sådana par som innehåller de moment som konstituerar ett civilrättsligt giltigt äktenskap. I övriga fall skulle ändringen emellertid inte få någon praktisk betydelse. Det förhållande att vissa trossamfund lägger en annan innebörd i ordet vigsel än lagstiftaren får dessutom i första hand konsekvenser om det införs en skyldighet för dem att viga par med samma kön.¹⁷

Enligt min mening finns det inte tillräckliga skäl att frångå etablerat språkbruk. Ordet vigsel bör därför behållas som benämning på den ceremoni varigenom äktenskap ingås.

---

¹⁶ Lagberedningens betänkande år 1913 s. 282 och lagutskottets utlåtande nr 32 år 1915 s. 31.

¹⁷ Jfr avsnitt 7.8.

7.6 Bör nuvarande system med valfrihet mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel behållas?

7.6.1 Bakgrund

Civiläktenskap med allmän valfrihet mellan kyrklig och borgerlig vigsel infördes i början av 1900-talet. Denna princip har sedan dess inte undergått några större förändringar. Frågan om det bör införas en ordning med obligatoriskt civiläktenskap har under årens lopp varit föremål för diskussion vid flera tillfällen. För en ändring har bl.a. anförts att en sådan ordning på ett klarare sätt ger uttryck för äktenskapet som en rent borgerlig angelägenhet. På senare tid har också principen om statens neutralitet i religiösa frågor åberopats som skäl. Mot en förändring har främst praktiska skäl anförts, särskilt mot bakgrund av att vigsel inom trossamfund har använts i stor omfattning. Det har också påpekats att rådande ordning är väl förankrad hos allmänheten och tillgodoser den enskildes valfrihet. En närmare redogörelse för frågans tidigare behandling finns i avsnitt 3.2.1.

Flertalet trossamfund som har uttalat sig vid utredningens hearings är positiva till att behålla sin nuvarande behörighet att företräda det allmänna vid ingående av äktenskap, dock under förutsättning att de inte åläggs en vigselplikt. Exempelvis vill Svenska kyrkan behålla sin vigselrätt som den anser är en del av folkkyrkotraditionen. Kyrkan är inriktad på att betjäna samhället och skulle svika människors önskemål om den intog en annan inställning. För vissa trossamfund, såsom den katolska kyrkan och ortodoxa kyrkor, synes dock frågan vara av underordnad betydelse.

7.6.2 Min bedömning

Bedömning: Nuvarande system med valfrihet mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel bör behållas.

Nuvarande ordning med valfrihet mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel har funnits under lång tid i Sverige och är väl förankrad hos allmänheten. Båda vigselformerna är vanligt förekommande, även om antalet äktenskap som ingås genom vigsel inom trossamfund är högre än de som ingås i borgerlig ordning. Mot

denna bakgrund bör man inte utan starka skäl övergå till ett system med enbart borgerlig vigsel.

En sådan ordning ger i och för sig på ett klarare sätt uttryck för äktenskapet som ett rent civilrättsligt förhållande. Även det faktum att Svenska kyrkan numera har skilts från staten samt den allmänna principen om statens neutralitet i religiösa frågor kan anföras som skäl för att trossamfunden inte bör ha kvar sin behörighet att företräda det allmänna vid ingående av äktenskap. Det finns också flera europeiska länder vars lagstiftning endast tillåter att äktenskap ingås i civil ordning. Såvitt framkommit vid utredningens studiebesök, bl.a. i Belgien och Nederländerna, finns det inte några påtagliga olägenheter med ett sådant system.

En nackdel är emellertid att Sverige i så fall kommer att skilja sig från övriga nordiska länder där det finns valfrihet mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel.

Hänsyn bör också tas till den allmänna opinionen i frågan. Av den undersökning som Statistiska centralbyrån har utfört på uppdrag av utredningen¹⁸ framgår att en majoritet av Sveriges befolkning i åldern 20–50 år (59 procent) vill behålla nuvarande ordning med valfrihet mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel. Endast 14 procent föredrar en ordning med enbart borgerlig vigsel. Resterande 27 procent har ingen åsikt i frågan eller så spelar den inte någon roll för dem. Det bör också nämnas att nästan hälften (49 procent) föredrar för egen del vigsel inom trossamfund framför borgerlig vigsel och 84 procent anser att präster och deras motsvarigheter i Svenska kyrkan och andra trossamfund bör ha rätt att förrätta vigslar som är juridiskt giltiga. På en fråga om vad som var viktigast när det gäller att välja hur en vigsel skall gå till svarade endast 5 procent av de tillfrågade att de fäster avgörande vikt vid de religiösa faktorerna.¹⁹ Möjligheten att visa samhörighet i närvaro av släkt och vänner är däremot en viktig sak när det gäller att välja hur vigseln skall gå till. Många fäster också särskild vikt vid själva vigselceremonin och allt runt omkring den samt stämningen vid en vigsel.

Sammantaget visar undersökningen att en klar majoritet av allmänheten – oavsett bevekelsegrunder – vill att nuvarande system skall behållas. Det har inte heller framkommit några nackdelar med den ordning vi har i dag. För allmänheten skulle det säkerligen framstå som mycket svårförståligt om man tog bort valfriheten. Om en

¹⁸ Jfr avsnitt 6.4.

¹⁹ När de tillfrågade fick välja tre svarsalternativ valde 12 procent religiösa faktorer.

ändring genomförs samtidigt som möjlighet öppnas för par med samma kön att gifta sig, kan den vidare få negativa konsekvenser för den allmänna inställningen till sådana äktenskap och till homosexuella i allmänhet.

För många skulle det dessutom bli förenat med både omgång och möjligen kostnader att först ingå äktenskap i civil ordning och därefter få äktenskapet välsignat vid en särskild religiös ceremoni.

Man kan inte heller bortse från de stora praktiska olägenheter som en övergång till enbart borgerlig vigsel i övrigt skulle medföra. Mer än hälften av alla äktenskap ingås i dag genom vigsel inom ett trossamfund. Om civilrättsligt giltig vigsel inte längre kan förrättas inom trossamfund leder det till ett resursbortfall som skulle vara svårt att kompensera. Alla vigslar skulle inte kunna hanteras inom det nuvarande systemet för borgerlig vigsel utan det skulle krävas en ny organisation. Det skulle inte heller vara alldeles okomplicerat att t.ex. låta Skatteverket ta hand om samtliga vigslar i landet. Någon annan statlig myndighet torde knappast vara aktuell. På vissa orter, främst i glesbygdsområden, skulle tillgängligheten till vigselmöjligheter minska. Vidare skulle det vara kostnadskrävande för staten eftersom Skatteverket skulle behöva ökade resurser för att kunna hantera alla vigslar. Som närmare utvecklats i föregående avsnitt kan ett enkelt registeringsförfarande knappast komma tillstånd. Varje vigsel kräver således en viss tidsåtgång även om ceremonin görs så kort som möjligt.

Vad som sålunda anförts, främst allmänhetens önskemål om att behålla nuvarande valfrihet samt de praktiska problem som skulle uppkomma vid en övergång till enbart borgerlig vigsel, har enligt min mening sådan tyngd att man bör avstå från att införa obligatoriskt civiläktenskap av rent principiella skäl. För att det skall vara meningsfullt att behålla möjligheten till vigsel inom trossamfund krävs dock att flertalet större trossamfund också är villiga att åta sig uppgiften under de förutsättningar som uppställs i lagstiftningen. Frågor om vilka krav som bör ställas på trossamfunden samt deras präster och andra befattningshavare i egenskap av vigselförrättare och företrädare för det allmänna behandlas i avsnitt 7.7 och 7.8.

7.7 Vigsel inom trossamfund

7.7.1 Bakgrund

Svenska kyrkan har historiskt sett haft en särställning i förhållande till andra trossamfund. Under århundradena närmast efter reformationen fick Svenska kyrkan alltmer karaktär av statskyrka. Statens organ blev också kyrkans och vice versa. Förhållandet mellan kyrkan och staten har behandlats i flera utredningsomgångar. År 1992 tillsatte regeringen en parlamentariskt sammansatt utredning, Kyrkoberedningen, som redovisade sitt uppdrag i betänkandet *Staten och trossamfundet* (SOU 1994:42). Förslaget remissbehandlades, varefter regeringen hösten 1995, först till kyrkomötet och därefter till riksdagen, lade fram ett principförslag till ändrade relationer mellan stat och kyrka.²⁰ Såväl kyrkomötet som riksdagen godkände förslaget. Ett av huvudmotiven för den förändrade relationen var den ökande samfundsmässiga pluralismen i Sverige. Efter ytterligare utredningsarbete och på grundval av detta ändrad lagstiftning trädde den nya ordningen i kraft den 1 januari 2000.²¹ Svenska kyrkan har därmed upphört att vara statskyrka i den bemärkelse som den har haft allt sedan reformationen. Den är inte längre en del av det allmänna. Bland annat har församlingarnas kommunstatus försvunnit och deras beskattningsrätt upphört. I 8 kap. 6 § RF har införts särskilda regler för lagstiftning om Svenska kyrkan och andra trossamfund och med stöd härav har det införts två lagar, lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan och lagen (1998:1593) om trossamfund. En övervägande del av befolkningen tillhör fortfarande Svenska kyrkan.²²

Mot bakgrund av sin särställning har Svenska kyrkan haft en självklar vigselrätt. Av 4 kap. 3 § AktB framgår vidare att präst i Svenska kyrkan är behörig att vara vigselförrättare utan särskilt förordnande. När Svenska kyrkan skildes från staten synes man ha utgått från att rådande ordning skulle bestå. Frågan berördes dock inte närmare i de förarbeten som låg till grund för reformen. Den lagstadgade skyldigheten för präster och församlingar i Svenska kyrkan att stå till förfogande för kyrklig vigsel togs dock bort.

Svenska kyrkan har upplyst att den accepterar att i lagstiftningen bli behandlad på samma sätt om andra trossamfund.

²⁰ Prop. 1995/96:80, bet. 1995/96:KU12.

²¹ SOU 1997:41, prop. 1997/98:116, bet. 1997/98:KU20 och 1998/99:KU5. (Jfr också prop. 1998/99:124, bet. 1999/2000:KU5.)

²² Den 31 december 2005 tillhörde 77 procent av alla innevånare i Sverige Svenska kyrkan.

Möjligheterna för *andra trossamfund* än Svenska kyrkan att få tillstånd att förrätta vigsel öppnades först år 1951 med religionsfrihetslagen (1951:680). Dessförinnan fanns undantagsvis en öppning för vigsel som förrättades av präster i vissa andra trossamfund än Svenska kyrkan. Denna möjlighet kunde till en början enbart utnyttjas av dem som tillhörde främmande kristna trossamfund och mosaiska trosbekännare. För de som tillhörde andra trossamfund var denna väg stängd varför motioner om obligatorisk civil vigsel väcktes i riksdagen flera gånger under 1880- och 1890-talen. I slutet av 1800-talet infördes en möjlighet för Kungl. Maj:t att ge ytterligare trossamfund vigsel tillstånd.

Det har ansetts stämma bäst med principen om valfrihet i fråga om formen för äktenskapets ingående att vigsel inom trossamfund skall vara tillgänglig för alla, dock med det förbehållet att vigsel skall kunna ske endast inom trossamfund som har en organisation som erbjuder tillräckliga garantier för att lagens föreskrifter om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder iakttas.²³

Från år 1951 har frågan om medgivande av vigselrätt inte längre samband med samfundens troslära. I förarbetena till 1951 års religionsfrihetslag framhölls att något anspråk på rätt att viga med laga verkan inte kan härledas ur rätten att åtnjuta religionsfrihet men att varje samfund är oförhindrat att, på det sätt som samfundet finner lämpligt, omgärda sina medlemmars äktenskap med religiös helgd. Frågan om religiösa ceremonier också skall bilda utgångspunkt för äktenskapets borgerliga rättsverkningar sades vara ett praktiskt spörsmål som måste avgöras med hänsyn inte bara till kravet på likställighet (dvs. den konfessionella likställigheten mellan medlemmar av Svenska kyrkan och medlemmar i andra trossamfund) utan också till behovet av garantier för att lagens bestämmelser om vigsel iakttas.

Medgivande av vigselrätt måste, enligt nämnda förarbeten²⁴, grundas på att det finns ett tillräckligt behov. Det ansågs dock böra ankomma på trossamfundet att själva, med hänsyn till behovet av vigsselförrättare och övriga omständigheter, avgränsa de befattningar som skulle vara förenade med vigselrätt och uppställa sådana utbildnings- och kompetenskrav att dessa befattningar kunde bilda underlag för ett mer generellt medgivande. Det skulle ankomma på regeringen att, efter en utredning av omständigheterna i varje enskilt fall, avgöra om de religiösa samfundens präster och predikanter skulle få viga med rättslig verkan. Om förutsättningarna för ett mer

---

²³ Jfr prop. 1951:100 s. 91.

²⁴ Prop. 1951 nr 100 s. 91 ff.

generellt medgivande saknades, ansågs det inte vara något hinder att regeringen begränsade sitt medgivande till att gälla vissa personer med personliga förordnanden. Det förutsattes att regeringen skulle utfärda närmare bestämmelser i administrativ ordning.

I 4 kap. 3 § ÄktB, i dess lydelse före den 1 juli 1993, föreskrevs att präster och andra befattningshavare i andra trossamfund än Svenska kyrkan var behöriga att förrätta vigsel om regeringen hade medgett trossamfundet vigselrätt och länsstyrelsen hade utfärdat intyg om behörigheten.²⁵ Regeringen höll vid sin prövning av frågor om vigselrätt fast vid principen att ett trossamfund skulle kunna erbjuda tillräckliga garantier för att ÄktB:s föreskrifter om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder iakttogs. Enligt den praxis som hade utvecklats gjordes en samlad bedömning av flera omständigheter. Bland annat skulle det sökande samfundet ha tillräckligt fast organisation och det skulle kunna betraktas som varaktigt. Som regel krävdes också att samfundet hade ett ganska betydande antal medlemmar; som riktmärke gällde att medlemmarna borde vara fler än 3 000. Vidare skulle kvalifikationerna hos blivande vigselförrättare tillmätas betydelse och samfundets vigselordning skulle uppfylla de krav som ställdes i ÄktB för att en vigsel skulle vara giltig. Vissa trossamfund som hade medgetts vigselrätt fick enligt regeringens beslut själva utse vigselförrättare²⁶ medan regeringen i andra fall förbehöll sig rätten att utse de enskilda vigselförrättarna.

Ordningen med behörighetsintyg från länsstyrelsen som förutsättning för vigselförrättarnas behörighet visade sig medföra problem. Bland annat förrättades vigslar i många fall av personer som hade förordnats att vara vigselförrättare men för vilka behörighetsintyg inte hade utfärdats. Detta ledde till att förrättningarna blev ogiltiga som vigslar. Vidare väcktes frågan om ärenden angående vigselrätt kunde handläggas av en myndighet istället för regeringen.

Regler om tillstånd att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan och om förordnande av vigselförrättare i sådana trossamfund är numera samlade i *lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan*.

Frågor om *vigselförrättning* prövas av Kammarkollegiet efter ansökan av ett samfund. Enligt 1 § nämnda lag kan samfundet ges tillstånd att

²⁵ Närmare bestämmelser meddelades i förordningen (1987:1017) om vigselförrättare i annat trossamfund än Svenska kyrkan.

²⁶ I regeringens beslut om vigselrätt angavs vilket organ inom samfundet som skulle utse vigselförrättare och vilka kvalifikationskrav som vigselförrättaren skulle uppfylla. Ofta följde rätten att förrätta vigsel en viss befattning inom trossamfundet.

förrätta vigsel om samfundets verksamhet är varaktig och samfundet har en sådan organisation att det på goda grunder kan antas att ÄktB:s bestämmelser om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att iakttas. Ett vigsel tillstånd gäller tills vidare. I den proposition som ligger till grund för lagen anför regeringen²⁷ att frågan om verksamheten skall anses varaktig bör bedömas bl.a. med hänsyn till den tid som den pågått. Det skall också kunna antas att verksamheten kommer att fortsätta under lång tid. Vid denna bedömning kan samfundets storlek och omfattningen av dess verksamhet vara av betydelse men också dess stabilitet i övrigt. En omständighet som enligt regeringen ofta kan ge ledning är om samfundet har beviljats statsbidrag för sin verksamhet. Vidare förutsätts den praxis som tidigare hade utbildats av regeringen ge ledning vid bedömningen av om förutsättningar för tillstånd att förrätta vigsel föreligger enligt lagen.

Kammarkollegiet har upplyst att kollegiet bl.a. ställer krav på att ett samfund har minst 3 000 medlemmar i Sverige som är över 18 år för att vigsel tillstånd skall meddelas. Enligt Kammarkollegiet kan det i praktiken vara svårt att avgöra om ett trossamfund har den storlek som krävs. I vissa fall rör det sig inte om ett trossamfund utan om flera som samverkar i olika organisatoriska former. Alla trossamfund har inte heller medlemmar i egentlig bemärkelse utan har andra kriterier för vem som tillhör samfundet. En utgångspunkt kan vara antalet personer som samfundet betjänar.

Förutom vigsel tillstånd krävs också särskilt *förordnande av vigselförrättarna*. Kammarkollegiet får, efter ansökan av ett trossamfund som har fått tillstånd att förrätta vigsel, förordna en präst eller någon annan befattningshavare inom samfundet att vara vigselförrättare (2 § 1993 års lag). Trossamfundet avgör själv om det skall ansöka om att en viss person skall utses till vigselförrättare. Detta bestäms i sin tur av vederbörandes ställning inom trossamfundet. Behörigheten att viga inträder omedelbart genom Kammarkollegiets beslut. Ett förordnande att vara vigselförrättare gäller tills vidare, om det inte har begränsats att gälla till en angiven dag. Kammarkollegiet har upplyst att vigselförrättare vanligtvis förordnas tills vidare. Någon gång har vigselförrättare dock förordnats för ett enstaka tillfälle.

Innan en person förordnas till vigselförrättare skall Kammarkollegiet enligt 1993 års lag pröva att hon eller han har de kunskaper

---

²⁷ Prop. 1992/93:211 s. 18 f.

som behövs för uppdraget. I den proposition som låg till grund för lagen anges²⁸ att en vigselförrättare skall ha sådana kunskaper att ÄktB:s regler om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att iaktas.²⁹ Det betonas att samfundet har ett ansvar för att vigselförrättarna får tillräckliga kunskaper. Om det inte framgår redan av handlingarna att den föreslagne vigselförrättaren har de kunskaper som krävs för uppdraget får Kammarkollegiet på annat sätt förvissa sig om att denne besitter erforderliga kunskaper. Enligt regeringen kan detta t.ex. ske genom ett personligt sammanträffande eller genom att lagmannen vid en tingsrätt ombeds att vid ett personligt sammanträffande förhöra sig om den föreslagne vigselförrättarens kunskaper och därefter avge ett skriftligt yttrande. Prövningen är avsedd att säkerställa att vigselförrättaren har erforderliga kunskaper om gällande regler om vigslar. Någon ytterligare prövning är inte avsedd att äga rum. Bedömningen av en vigselförrättares kvalifikationer och lämplighet i övrigt får enligt regeringen ankomma på trossamfundet.

Enligt 1993 års lag får Kammarkollegiet uppdra åt trossamfundet att själv pröva att den som skall förordnas till vigselförrättare har de kunskaper som behövs för uppdraget. I lagstiftningsärendet konstaterades³⁰ att den formella beslutanderätten borde flyttas från samfundet till Kammarkollegiet, men det hade inte framkommit något i ärendet som gav anledning att anse att de trossamfund som då utförde kunskapsprövningen av vigselförrättare inte skulle kunna göra detta även framdeles. Tvärtom ansågs den då gällande ordningen vara lämplig från många aspekter. Kammarkollegiet borde därför kunna uppdra åt vissa trossamfund att själva utföra prövningen av tänkta vigselförrättare. Av specialmotiveringen³¹ framgår att avsikten med berörda föreskrift är att vissa trossamfund, främst sådana som enligt regeringens beslut själva hade rätt att förordna vigselförrättare, även fortsättningsvis skall anförtros uppgiften att fullt ut pröva presumtiva vigselförrättares lämplighet. Beträffande bestämmelser om återkallelse av tillstånd och förordnande samt överklagande m.m., se redovisningen i avsnitt 2.2.5.

Kammarkollegiet har upplyst att kollegiet endast i två fall har delegerat kunskapskontrollen av blivande vigselförrättare till ett samfund som har beviljats vigsel tillstånd med stöd av regleringen i 1993 års

---

²⁸ Prop. 1992/93:211 s. 19 f.

²⁹ Jfr 4 kap. 2 och 5–8 §§ ÄktB.

³⁰ Prop. 1992/93:211 s. 13.

³¹ Prop. 1992/93:211 s. 20.

lag. I övrigt har kunskapskontrollen utförts av tingsrättslagmän på uppdrag av kollegiet. Däremot utför trossamfund som dessförinnan har beviljats vigsel tillstånd i stor utsträckning kunskapskontrollen själva.³² Kunskapsprövningen, i vart fall i alla större trossamfund, utförs därför i praktiken av respektive trossamfund och inte av Kammarkollegiet.

Det finns för närvarande omkring 3 300 vigselförrättare inom andra trossamfund än Svenska kyrkan. Enligt Kammarkollegiet har det riktats relativt få klagomål mot de personer som har förordnats som vigselförrättare och i förekommande fall har det varit Skatteverket som framfört kritiken. Bland annat har det förekommit att vigsel förrättats utan att hindersprövning skett. Sedan ikraftträdandet av 1993 års lag har Kammarkollegiet återkallat ett vigsel tillstånd samt vid ungefär tio tillfällen återkallat förordnande för enskilda vigselförrättare.

Handläggningen av frågor om vigsel tillstånd och förordnande av vigselförrättare m.m. utgör endast en liten ärendegrupp hos Kammarkollegiet. Verksamheten motsvarar en och en halv årsarbetskraft. Kammarkollegiet anser att den nuvarande ordningen är hanterbar ur ett praktiskt perspektiv, men att reglerna i grunden inte är rationella. Regelsystemet bör därför ses över. En fråga är hur kunskapskontrollen skall kunna anordnas på ett effektivt och rationellt sätt med bibehållen kvalitet. Enligt Kammarkollegiet är nuvarande ordning där kunskapskontrollen i vissa fall delegerats inte lämplig och – från principen att alla trossamfund skall behandlas lika – inte heller försvarbar. En lösning skulle enligt kollegiet kunna vara att en statlig myndighet på regional nivå, exempelvis länsstyrelserna, ges exklusiv rätt och skyldighet att ansvara för kunskapskontrollen.

7.7.2 Mina bedömningar och förslag

Förslag: Lagen om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan skall, efter ändring av rubriken, gälla för alla trossamfund, dvs. även för Svenska kyrkan. Också Svenska kyrkan skall alltså i fortsättningen ha vigsel tillstånd och befattningshavare inom kyrkan måste förordnas särskilt för att vigselbehörighet skall föreligga.

³² Regeringens medgivande om vigselrätt för ett trossamfund gäller även efter det att 1993 års lag trädde i kraft. Av övergångsbestämmelserna framgår att tidigare meddelade förordnanden att vara vigselförrättare gäller som om de hade meddelats med tillämpning av 1993 års lag.

De nya reglerna om förordnande om vigselbehörighet föreslås inte gälla präster i Svenska kyrkan som vid ikraftträdandet var vigselbehöriga enligt ÄktB:s bestämmelser, under förutsättning att de har anmälts till Kammarkollegiet senast ett år därefter och att Svenska kyrkan dessförinnan har sökt och beviljats vigsel-tillstånd.

Bestämmelsen i 4 kap. 3 § första stycket första punkten ÄktB om "automatisk" vigselbehörighet för präster i Svenska kyrkan upphävs, men behörigheten kvarstår övergångsvis under ett år. Bestämmelsen i 6 § samma kapitel som innehåller en särskild hänvisning till Svenska kyrkans interna föreskrifter omformuleras för att bättre ge uttryck för Svenska kyrkans likställdhet med andra trossamfund i fråga om vigsel.

I 4 kap. ÄktB införs dessutom en ny bestämmelse av vilken det framgår att trossamfund har rätt att ta ut avgift för vigsel som förrättas inom samfundet.

Bestämmelsen i 15 kap. 2 § andra stycket ÄktB om överklagande av beslut om förrättande av vigsel som fattats av präst inom Svenska kyrkan upphävs.

Bör enhetliga regler om vigselrätt och vigselbehörighet gälla för alla trossamfund, dvs. även för Svenska kyrkan?

Som framgått av det föregående särbehandlas Svenska kyrkan i förhållande till andra trossamfund när det gäller vigselrätt och vigselbehörighet för vigselförrättare. Mot bakgrund av den förändrade relationen mellan Svenska kyrkan och staten samt den principiella utgångspunkten att staten så långt möjligt bör hålla sig neutral i förhållande till olika trossamfund framstår nuvarande skillnader som omotiverade. En utgångspunkt för övervägandena i det följande bör därför vara att Svenska kyrkan och dess präster skall behandlas på samma sätt som andra trossamfund i fråga om vigselrätt och vigselbehörighet. Det innebär att Svenska kyrkan liksom andra trossamfund skall ha vigsel-tillstånd för att rättsligt giltiga vigslar skall kunna ske inom kyrkan.

Det sagda förutsätter bl.a. en ändring av bestämmelsen i 4 kap. 3 § första stycket första punkten ÄktB som ger präst i Svenska kyrkan behörighet att vara vigselförrättare utan särskilt förordnande. En konsekvens av att särställningen för präster inom Svenska kyrkan avskaffas blir således att de inte längre med automatik

kommer att vara behöriga att förrätta vigsel. Med hänsyn till att det rör sig om ett stort antal präster kommer emellertid arbetsbelastningen på Kammarkollegiet att öka avsevärt om kollegiet skall svara för kunskapskontroll och förordnande av vigselförrättare inom Svenska kyrkan. Kunskapskontrollen kan knappast utföras på nuvarande sätt. Det finns därför skäl att se över nuvarande regelsystem.

Som Kammarkollegiet påpekat finns det även anledning att överväga om nuvarande bestämmelser i övrigt är rationella. En fråga av grundläggande och principiell karaktär är om det behövs såväl vigsel-tillstånd för ett trossamfund som förordnande av vigselförrättare eller om man kan undvika denna dubblering.

En översyn är också motiverad av det skälet att enhetliga krav så långt möjligt bör gälla för alla vigselförrättare, oavsett om vigseln förrättas inom trossamfund eller i borgerlig ordning. Det kan emellertid också diskuteras om det över huvud taget finns skäl att göra skillnad mellan de vigselförrättare som i dag förordnas av Kammarkollegiet och vigselförrättare som förordnas av länsstyrelserna eller om det bör införas ett gemensamt system för alla vigselförrättare.³³

Bör det införas ett gemensamt system för förordnande av vigselförrättare inom trossamfund och borgerliga vigselförrättare?

Den fråga som bör behandlas först är om Kammarkollegiet fortfarande skall besluta om vigselrätt för trossamfund och vigselbehörighet för deras befattningshavare eller om uppgiften bör läggas på någon annan myndighet. En sådan förändring skulle kunna vara motiverad om man inrättar ett gemensamt system för såväl vigselförrättare inom trossamfund som borgerliga vigselförrättare. Vigselförrättare skulle kunna förordnas på förslag av kommuner, trossamfund, ideella föreningar etc. Det ligger närmast till hands att länsstyrelserna i så fall förordnar alla vigselförrättare. De bör då också besluta i frågor som rör återkallelse av ett förordnande att vara vigselförrättare. Det omvända förhållandet att Kammarkollegiet svarar för samtliga förordnanden och entlediganden framstår inte som en framkomlig väg och någon annan myndighet kommer knappast ifråga för dessa uppgifter. Möjligen bör Kammarkollegiet ha kvar uppgiften att besluta om vigsel-tillstånd för trossamfund.

---

³³ Beträffande lagfaren domare i tingsrätt, se avsnitt 7.9.

Lämpligheten av ett sådant system har delvis berörts tidigare. I 1993 års lagstiftningsärende hade en remissinstans väckt frågan om vigselförrättare inom andra trossamfund än Svenska kyrkan borde förordnas och entledigas av länsstyrelserna eftersom dessa hade god lokal- och personkännedom och dessutom förordnade borgerliga vigselförrättare. Enligt regeringen³⁴ skulle detta emellertid innebära en spridning av prövningen till ett stort antal myndigheter, vilka var för sig endast undantagsvis skulle komma i kontakt med denna ärendetyp. En sådan ordning skulle också innebära att uppgifter om trossamfundens behöriga vigselförrättare inte skulle vara samlade vid en myndighet, vilket försvårade för den som ville kontrollera om en viss vigselförrättare var behörig. Regeringen ansåg därför att Kammarkollegiet borde besluta inte bara i frågor om vigselrätt för trossamfund utan också i frågor om förordnande av vigselförrättare samt återkallelse av sådana förordnanden.

Om uppgiften att förordna enskilda vigselförrättare inom trossamfund överflyttas till länsstyrelserna sprids prövningen visserligen på ett antal myndigheter, men eftersom präster inom Svenska kyrkan skall behandlas på samma sätt som vigselförrättare inom andra trossamfund kommer antalet ärenden per länsstyrelse att vara högre än vad regeringen hade anledning att räkna med i tidigare lagstiftningsärende. Som jämförelse kan nämnas att det i dag finns nästan dubbelt så många präster i Svenska kyrkan (ca 6 000) som präster och andra befattningshavare inom andra trossamfund som har vigselbehörighet (ca 3 300). Det förhållande att uppgifter om behöriga vigselförrättare inom trossamfund inte längre skulle vara samlade vid *en* myndighet synes dock inte vara ett tillräckligt skäl för att behålla nuvarande ordning när motsvarande inte gäller för de borgerliga vigselförrättarna. Om sådant behov föreligger bör andra lösningar övervägas, t.ex. att Skatteverket för ett register över alla vigselförrättare.

Däremot är det inte möjligt att frikoppla förordnandet av en vigselförrättare från det trossamfund inom vilket denne skall vara verksam. En präst eller motsvarande som förordnas som vigselförrättare representerar sitt trossamfund. Hon eller han kan inte viga i annat sammanhang än inom trossamfundet och enligt samfundets interna föreskrifter. Den interna legitimationen av vigselförrättaren är med andra ord lika nödvändig som den externa. Den interna behörigheten att förrätta vigsel inom ett trossamfund måste därför ingå

---

³⁴ Prop. 1992/93:211 s. 12 f.

som ett led i prövningen av det individuella förordnandet. Utöver den prövning som skall göras beträffande den enskilde vigselförrättaren krävs dessutom en prövning av trossamfundets lämplighet. Som utgångspunkt gäller nämligen att en civilrättsligt giltig vigsel endast skall kunna ske inom trossamfund som kan erbjuda tillräckliga garantier för att ÄktB:s föreskrifter om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder iakttas. Att låta Kammarkollegiet svara för prövningen av trossamfundet och överflytta uppgiften att förordna vigselförrättarna på länsstyrelserna kan bl.a. leda till dubbelarbete och resultera i motstridiga bedömningar. Vidare bör återkallelse av vigsel tillstånd respektive förordnande bedömas i ett sammanhang. Samtliga frågor som hör samman med trossamfundets vigselrätt bör därför behandlas av en och samma myndighet.

Enligt min mening är länsstyrelserna mindre lämpade att ta ställning till de krav som tar sikte på trossamfundet, oavsett om kraven skall prövas särskilt eller som ett led i förordnandet av den enskilde befattningshavaren. Länsstyrelserna hanterar nämligen inte i övrigt frågor med anknytning till trossamfund. Kammarkollegiet har däremot även andra, om än inte särskilt omfattande uppgifter som gäller trossamfundet; registrering av trossamfund, fastställande av begravningsavgifter och fastställande av clearingtaxor i begravningsverksamheten inom Svenska kyrkan. Det finns således inte förutsättningar att införa ett gemensamt system för alla vigselförrättare. Frågor som rör vigselrätt för trossamfund och vigselbehörighet för deras befattningshavare bör fortfarande prövas av Kammarkollegiet. Detta hindrar dock inte att det i princip ställs samma krav på vigselförrättare inom trossamfund och borgerliga vigselförrättare.

Allmänt om trossamfundets vigselrätt

Jag har redan uttalat mig för att Svenska kyrkan bör behandlas på samma sätt som andra trossamfund. Det skulle då krävas att alla trossamfund som vill kunna viga måste ha tillstånd av Kammarkollegiet, dvs. även Svenska kyrkan. Som redan påpekats kommer emellertid arbetsbelastningen på Kammarkollegiet att öka avsevärt om kollegiet skall svara för kunskapskontroll och förordnande av alla vigselförrättare inom Svenska kyrkan. Det torde dock inte finnas något hinder mot att Kammarkollegiet överlåter på Svenska kyrkan att själv pröva om blivande vigselförrättare har erforderliga kunskaper om gällande vigselregler. Några nackdelar i kunskapshänseende

med nuvarande ordning där kyrkan själv avgör vilka som skall prästvigas och därmed få den automatiska vigselbehörigheten har inte framkommit. Möjligheten till delegation av kunskapskontrollen finns redan nu enligt 2 § lagen om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan. Om denna möjlighet utnyttjas också beträffande Svenska kyrkan kan Kammarkollegiet förordna vigselförrättare omedelbart efter ansökan. Bedömningen av vigselförrättarnas kvalifikationer och lämplighet i övrigt ankommer enligt nuvarande ordning på trossamfunden. Vigselbehörigheten inträder genom Kammarkollegiets beslut.

Ett alternativ är att Kammarkollegiet får möjlighet att efter viss prövning överlåta på ett trossamfund, dvs. såväl Svenska kyrkan som andra trossamfund, att också *förordna vigselförrättare*. Samfunden skulle även i detta fall själva svara för kontrollen av att vigselförrättarna har erforderlig kompetens. Med hänsyn till att det rör sig om myndighetsutövning³⁵ måste det finnas uppgifter om behöriga vigselförrättare hos någon myndighet. Det skulle därför krävas att trossamfunden anmäler förordnade vigselförrättare till förslagsvis Skatteverket. Vigselbehörighet skulle inträda först när förordnandet registrerats hos verket.

Ett sådant förfarande skulle dock leda till viss osäkerhet om när vigselbehörighet föreligger. Man skulle i princip vara tillbaka till den ordning som gällde före 1993 års lag då trossamfund som hade medgett vigselrätt i de flesta fall själva utsåg vigselförrättare och länsstyrelserna utfärdade behörighetsintyg på trossamfundens begäran. Som tidigare nämnts inträdde vigselförrättarnas behörighet först när behörighetsintyg hade utfärdats, vilket missuppfattades i en del fall. Vigslar förrättades utan att vigselförrättaren var behörig eller sedan vigselförrättarens behörighet hade upphört, med följd att förrättningarna var ogiltiga. Knyter man istället behörigheten till trossamfundens förordnande av vigselförrättare uppstår ett annat problem. Det kommer i så fall inte att finnas ett tillförlitligt register över behöriga vigselförrättare hos Skatteverket, eftersom man inte kan bortse från risken att verket inte får in alla uppgifter om vigselförrättare som har förordnats och entledigats.

---

³⁵ *Myndighetsutövning* är ett mångsidigt och omfattande begrepp. I korthet kan det definieras som beslut och åtgärder som är uttryck för samhällets makt att bestämma över medborgarnas rättigheter och skyldigheter eller annars bevilja förmåner som bara en myndighet kan ge. Även ärenden som inte kan sägas röra förmån, rättighet, skyldighet eller disciplinpåföljd kan likväl bli att hänföra till myndighetsutövningens område, om det i något hänseende gäller ett offentligrättsligt ingrepp i enskildas ställning (se bl.a. Hellners, T., och Malmqvist, B., *Nya förvaltningslagen med kommentarer*, 1999 s. 134 ff).

Det formella beslutet om vigselbehörighet för vigselförrättare bör med hänsyn till det anförda alltjämt fattas av Kammarkollegiet. I den mån Kammarkollegiet inte uppdrar kunskapskontrollen åt trossamfunden bör kollegiet liksom i dag pröva att blivande vigselförrättare har de kunskaper som behövs för uppdraget.

Om vigselbehörighet för präster i Svenska kyrkan fortsättningsvis skall bli beroende av förordnande från Kammarkollegiet innebär det att också de präster som redan enligt gällande regler har vigselbehörighet skall förordnas. För att Kammarkollegiet inte övergångsvis skall drabbas av allt för mycket arbete när det gäller vigselförrättare inom Svenska kyrkan, men också i syfte att underlätta Svenska kyrkans hantering av frågan, föreslår jag att det införs en övergångsordning som innebär att de präster som vid ikraftträdandet av de nya bestämmelserna är vigselbehöriga skall behålla denna behörighet utan särskilt förordnande. En förutsättning skall dock vara att Svenska kyrkan har anmält dem till Kammarkollegiet inom viss tid efter det att den nya ordningen har trätt i kraft. Svenska kyrkan bör härvid kunna upprätta en lista över berörda präster och ge in denna till Kammarkollegiet. Övergångstiden bör lämpligen bestämmas till ett år för att både Kammarkollegiet och Svenska kyrkan skall kunna anpassa sig till den nya ordningen.

Med utgångspunkt från att Kammarkollegiet förordnar vigselförrättare inom trossamfunden kan det vidare ifrågasättas om det dessutom behövs *särskilda vigsel tillstånd för trossamfunden*. Som jag kommer att beröra närmare längre fram bör trossamfunden alltjämt uppfylla vissa minimikrav i fråga om organisation, verksamhet, vigselordning m.m. Ett beslut om individuell vigselbehörighet skulle emellertid kunna innefatta ett ställningstagande beträffande det trossamfund inom vilket den blivande vigselförrättaren skall vara verksam.

Frågeställningen berördes under förarbetena till 1993 års lag³⁶. Det påpekades då att det skulle göras en samlad bedömning av flera omständigheter när frågan om vigselrätt skulle prövas. Vad som främst skulle bedömas var samfundets organisation och verksamhetens varaktighet. Denna prövning ansågs vara av särskilt slag och av grundläggande betydelse och borde därför hållas åtskild från prövningen av enskilda vigselförrättare. Regeringen tillade att Kammarkollegiet även borde anförtros prövningen av om ett trossamfund i ett visst fall borde framtas sin vigselrätt. Mot bakgrund av

---

³⁶ Prop. 1992/93:211 s. 10 f.

vad som sålunda anförts bör ett avsteg från nuvarande ordning endast genomföras om det likväl finns påtagliga fördelar att vinna om trossamfundens lämplighet istället prövas inom ramen för det enskilda förordnandet.

Till en början bör det noteras att antalet ärenden om vigsel tillstånd hos Kammarkollegiet är begränsat, i genomsnitt tre nya trossamfund ansöker om vigsel tillstånd per år. En gemensam prövning av trossamfundets och den blivande vigselförrättarens lämplighet skulle i sig knappast bidra till att rationalisera Kammarkollegiets handläggning eller minska arbetsbördan i varje enskilt fall.

Vidare har prövningen av vigsel tillstånd för trossamfund en självständig funktion att fylla. För att få tillstånd krävs bl.a. att samfundet har en sådan organisation att det på goda grunder kan antas att ÄktB:s bestämmelser om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att iakttas. Genom kravet på vigsel tillstånd tydliggörs sålunda trossamfundens ansvar för att de vigslar som förrättas inom samfundet uppfyller ÄktB:s formföreskrifter och att övriga åtgärder i samband med vigslarna genomförs på ett korrekt sätt (oaktat att ansvaret i första hand åvilar den enskilde vigselförrättaren). Trossamfundet har därmed ett ansvar för att vigselförrättarna har tillräckliga kunskaper även om Kammarkollegiet har utfört kunskapskontrollen i samband med förordnandet. Som nämnts svarar trossamfundet också för vigselförrättarnas kvalifikationer och lämplighet i övrigt. Till följd av en lagändring år 2004³⁷ skall Kammarkollegiet numera alltid utreda om det finns grund för att återkalla vigsel tillståndet för ett trossamfund när ett förordnande att vara vigselförrättare i samfundet återkallas på grund av att vigselförrättaren har visat bristande kunskaper eller misskött uppdraget. Om vigselförrättaren inte längre uppfyller lagens kunskapskrav eller har misskött sitt uppdrag kan det nämligen finnas brister i hur trossamfundets vigselverksamhet är organiserad. Förlorar ett trossamfund sin vigselrätt skall samtliga förordnanden av vigselförrättare inom det samfundet återkallas. Möjligheten till återkallelse av vigsel tillstånd för trossamfund fyller därmed en viktig funktion som påtryckningsmedel när det gäller trossamfundens ansvar.

Det saknas sålunda skäl att frånga nuvarande ordning med såväl vigsel tillstånd för trossamfundet som förordnande för de enskilda befattningshavarna. Någon ändring bör inte ske i denna del utom

---

³⁷ Prop. 2003/04:48, bet. 2003/04:LU19, rskr. 2003/04:180.

såvitt avser införandet av ett krav på vigsel tillstånd för Svenska kyrkan och förordande av kyrkans befattningshavare.

Vilka krav bör ställas på trossamfunden?

Den myndighetsutövning som anförtros trossamfunden genom tillståndet att förrätta vigsel är av väsentlig betydelse för både de enskilda och samhället. Det bör finnas klara regler för vilka trossamfund som kan få vigselrätt. Vidare bör det ställas höga krav på de trossamfund inom vilka en civilrättsligt giltig vigsel skall förrättas.

För närvarande uppställs andra kriterier för att ett trossamfund skall kunna registreras än för att få vigselrätt. Det kan ifrågasättas om de skäl som ligger bakom denna skillnad är sakligt motiverade. Det bör därför övervägas om endast registrerade trossamfund skall kunna få vigselrätt. Det kan vidare diskuteras om ytterligare krav i så fall bör ställas på trossamfunden och vilka krav som då bör gälla. En delvis annan fråga är om det allmänt sett finns anledning att skärpa kraven på de trossamfund som ansöker om vigsel tillstånd. Bör det t.ex. ställas ett uttryckligt krav på att trossamfunden uppfyller förutsättningarna för statsbidrag?

Lagen om trossamfund, som tillkom som ett led i reformen med ändrade relationer mellan staten och Svenska kyrkan, reglerar trossamfundens rättsliga förhållanden. Lagen innehåller vissa allmänna bestämmelser som gäller alla trossamfund.³⁸ Med *trossamfund* avses i lagen en gemenskap för religiös verksamhet, i vilken det ingår att anordna gudstjänst (2 §). Gudstjänst skall härvid förstås i vid bemärkelse så att exempelvis sammankomster för gemensam bön och meditation normalt innefattas.³⁹

Genom lagen om trossamfund infördes också en ny associationsform, *registrerat trossamfund*. Möjligheten till registrering står öppen för alla trossamfund i Sverige och syftar till att ge trossamfunden möjlighet att i formellt och rättsligt hänseende uppträda just som trossamfund. De samfund som väljer att bedriva sin verksamhet i denna associationsform kan få vissa förvaltningsuppgifter överlämnade till sig. Med registrerat trossamfund avses Svenska kyrkan och trossamfund som har registrerats enligt lagen (5 §). Svenska

³⁸ Bestämmelser om grunderna för Svenska kyrkans organisation och verksamhet samt om den kyrkliga egendomen finns i lagen om Svenska kyrkan.

³⁹ Prop. 1997/98:116 s. 20 f. Tidigare definierades begreppet trossamfund i religionsfrihetslagen.

kyrkan får således sin ställning som registrerat trossamfund direkt genom lag utan att behöva använda sig av ett registreringsförfarande.⁴⁰ Andra trossamfund skall på egen begäran registreras av Kammarkollegiet om de uppfyller vissa krav. Av 7 § nämnda lag framgår att ett trossamfund skall ha stadgar där det finns bestämmelser om trossamfundets ändamål och om hur det fattas beslut i ett trossamfunds angelägenheter, samt en styrelse eller motsvarande organ. Vidare skall trossamfundets namn vara ägnat att särskilja samfundets verksamhet från andras.⁴¹

Beträffande den praktiska tillämpningen har upplysts att en sammanslutning som presenterar sig som ett trossamfund registreras så snart de formella kraven är uppfyllda. Kammarkollegiet avgör ärendet på handlingarna och någon bedömning av verksamheten som sådan eller värdering av samfundet i religiöst hänseende görs inte. Registreringen är ingen kvalitetskontroll. Att ett trossamfund inte är registrerat innebär alltså inte nödvändigtvis att trossamfundet prövats och inte godkänts.

De krav som ställs för att registrering skall ske beträffande stadgar, styrelse och namn är således närmast av formell karaktär. I princip alla trossamfund som så önskar kan välja att bedriva sin verksamhet som ett registrerat trossamfund. Som framgått ställs det andra och betydligt högre krav för att ett trossamfund skall få vigselrätt. Det skall göras en samlad bedömning av flera omständigheter. Förutom kravet på att verksamheten skall vara varaktig skall trossamfundet ha en sådan organisation att det på goda grunder kan antas att ÄktB:s bestämmelser om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att iakttas. Samfundet skall därmed ha en vigselordning som uppfyller vad som krävs för att en vigsel skall vara giltig enligt ÄktB:s regler och organisationen skall vara sådan att även samfundet tar ansvar för att vigselförrättarens skyldigheter i samband med vigseln iakttas. Att ersätta dessa krav med enbart ett krav på att trossamfundet skall vara registrerat kommer knappast inte ifråga. Det skulle då inte finnas någon som helst garanti för att ÄktB:s föreskrifter följs eller att vigslarna i övrigt förrättas på ett lämpligt sätt. Det är inte heller givet att ett registrerat trossamfund uppfyller erforderliga krav på varaktig verksamhet. Vid registreringen görs ingen bedömning av faktorer

⁴⁰ Av 13 § fjärde stycket lagen om trossamfund framgår att församlingar, kyrkliga samfundigheter och stift är registrerade organisatoriska delar av Svenska kyrkan.

⁴¹ Rättskapaciteten som registrerat trossamfund inträder genom registreringsbeslutet. Att Svenska kyrkan har rättskapacitet framgår av 3 § lagen om Svenska kyrkan.

såsom hur länge verksamheten har pågått eller om den kan antas fortsätta under lång tid. Man tar inte heller hänsyn till samfundets storlek och omfattningen av dess verksamhet eller dess stabilitet i övrigt.

Till bilden hör också att religiös verksamhet kan bedrivas i andra associationsformer, främst som ideell förening. Om det ställs krav på att ett trossamfund skall vara registrerat för att få vigselrätt faller dessa trossamfund utanför regleringen. Några sakliga skäl för att göra skillnad mellan olika associationsformer i förevarande fall saknas. Sammantaget leder det anförda till slutsatsen att registrering inte bör vara en förutsättning för att vigsel tillstånd skall utfärdas för ett trossamfund.

Vad härefter gäller frågan om ett trossamfund bör uppfylla förutsättningarna för statsbidrag för att få vigselrätt bör bl.a. följande beaktas.

Statens stöd till trossamfund i form av statsbidrag regleras i lagen (1999:932) om stöd till trossamfund. Stöd kan också lämnas som statlig hjälp med avgifter till registrerade trossamfund, vilket dock förbigås i det följande. Regeringen bestämmer efter ansökan vilka trossamfund som kan få statsbidrag. Det är därefter en fråga för varje bidragsberättigat trossamfund om det vill ansöka om bidrag, vilket inte alla gör. Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund (SST) prövar ansökningarna och fördelar statsbidragen till trossamfunden. Statsbidraget skall bidra till att skapa förutsättningar för trossamfunden att bedriva en aktiv och långsiktigt inriktad religiös verksamhet i form av gudstjänst, sjukavård, undervisning och omsorg.

Statsbidrag får endast lämnas till ett trossamfund som bidrar till att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på, och är stabilt och har egen livskraft. I det förstnämnda kravet ligger att samfundet utövar sin verksamhet med respekt för människors lika värde samt bidrar till en normbildning i samhället som överensstämmer med demokratins idéer. Det kan handla om att motverka olika typer av diskriminering samt att verka för att utveckla förutsättningarna för jämställdhet mellan kvinnor och män samt att medlemmarna skall vägledas av etiska principer som är förenliga med samhällets grundläggande demokratiska värderingar. Kravet på att trossamfundet skall kunna uppvisa visst mått av stabilitet anses uppfyllt om samfundet kontinuerligt har bedrivit verksamhet i landet i minst fem år. Vidare bör trossamfundets organisatoriska struktur vara fast och tydlig och ekonomin vara

stabil. Som regel krävs att samfundet bedriver verksamheten i någon av associationsformerna registrerat trossamfund eller ideell förening. Det förutsätts också att trossamfundet disponerar lokaler för sin verksamhet. Med kravet på egen livskraft förstås att samfundet som huvudregel betjänar minst 3 000 personer och bedriver verksamhet på ett flertal platser i landet.⁴²

Av redovisningen framgår att förutsättningarna för att ett trossamfund skall beviljas statsbidrag är allmänt hållna och inriktade på andra faktorer än de som är av betydelse för att vigslar skall kunna förrättas inom ett trossamfund. Det bör därför inte ställas krav på att ett trossamfund uppfyller förutsättningarna för statsbidrag för att det skall kunna beviljas vigsel tillstånd. Den omständigheten att ett trossamfund har beviljats statsbidrag för sin verksamhet kan däremot säkerligen i många fall ge ledning för bedömningen av om ett samfunds verksamhet uppfyller kravet på varaktighet i lagen om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan. Att ett trossamfund inte har stöd i form av statsbidrag kan dock bero på att det inte har ansökt om stöd och innebär således inte nödvändigtvis att det har prövats och inte godkänts.

Lämpligheten av att vigslar förrättas inom ett visst trossamfund bör enligt min mening alljämt bedömas med hänsyn till verksamhetens varaktighet, trossamfundets organisation, vigselordning m.m. efter en samlad bedömning i det enskilda fallet. Jag föreslår därför inte någon ändring i denna del.

Vilka krav bör ställas på vigselförrättarna inom trossamfunden?

Med hänsyn till att vigselförrättningarna innefattar myndighetsutövning som för med sig rättsliga konsekvenser för den enskilde bör det ställas höga krav på de personer som utses till vigselförrättare inom trossamfunden. Det är av stor vikt att vigselförrättarna har betryggande kunskaper om de bestämmelser som skall tillämpas och att de är allmänt lämpliga för uppgiften. De bör vara väl medvetna vigselns juridiska betydelse och det ansvar som följer med uppgiften.

För att en person skall bli förordnad som vigselförrättare krävs enligt nuvarande bestämmelser att hon eller han har de kunskaper som behövs för uppdraget, dvs. sådana kunskaper att ÄktB:s regler om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att iakttas.

⁴² Jfr avsnitt 4.4.2 i prop. 1998/99:124.

Däremot ställs det inte något uttryckligt krav på lämplighet i övrigt. Av förarbetena⁴³ framgår att det ankommer på trossamfunden att göra en sådan bedömning. Eftersom nuvarande ordning i huvudsak fungerar tillfredsställande finns det enligt min mening inte något behov av att införa en särskild regel om att en vigselförrättare inom ett trossamfund skall vara allmänt lämplig för sin uppgift. Dessutom skulle en sådan bestämmelse sannolikt medföra en rad tillämpningsproblem för det fall att Kammarkollegiet skulle svara för provningen.

Tillsyn över trossamfundens vigselverksamhet

Enligt lagen om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan skall Kammarkollegiet återkalla ett trossamfunds vigseltillstånd om samfundet inte längre uppfyller de för tillståndet uppställda kraven och ett förordnande skall återkallas om en vigselförrättare inte längre uppfyller de krav som uppställs för ett förordnande eller om denne missköter sin uppgift. I samband med återkallelse av ett förordnande skall Kammarkollegiet av skäl som redan berörts även utreda om det finns grund för att återkalla samfundets tillstånd att förrätta vigsel. Genom dessa bestämmelser åläggs således Kammarkollegiet en skyldighet att utöva viss tillsyn över trossamfundens vigselverksamhet. Enligt egen uppgift bedriver Kammarkollegiet däremot inte någon ordinär tillsyn över trossamfunden och deras vigselförrättare. Som framgått har återkallelse av förordnande för enskilda vigselförrättare aktualiserats främst genom påpekanden från Skatteverket.

I det föregående har jag gjort bedömningen att det inte är ändamålsenligt att Kammarkollegiet själv genomför den initiala kunskapskontrollen av alla blivande vigselförrättare, särskilt med hänsyn till det stora antalet präster inom Svenska kyrkan. Det förutsätts istället att trossamfunden, efter delegation, i flertalet fall svarar för denna kontroll. Trossamfunden svarar också för bedömningen av vigselförrättarnas allmänna lämplighet. Kammarkollegiet bör, inom ramen för nuvarande uppgifter beträffande trossamfunden, verka för att trossamfunden anordnar vigselverksamheten på ett ändamålsenligt sätt, bl.a. genom att bistå med råd och bidra med relevant information till trossamfunden. Redan i dag förser Kammarkollegiet trossamfunden med information om viktigare lagändringar

---

⁴³ Prop. 1992/93:211 s. 20.

m.m. Enligt min bedömning finns det däremot inte skäl att utvidga Kammarkollegiets tillsynsansvar över trossamfundens vigselverksamhet. Någon särskild reglering av tillsynen torde inte heller vara nödvändig.

Författningsreglering m.m.

Mot bakgrund av vad som anförts i detta avsnitt föreslår jag att rubriken till lagen om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan ändras till lagen om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund. Samtliga bestämmelser i lagen bör gälla för alla trossamfund, dvs. även för Svenska kyrkan. Detta innebär att också Svensk kyrkan skall ha vigsel tillstånd och att befattningshavare inom kyrkan måste förordnas särskilt för att vigselbehörighet skall föreligga. Lagens kunskapskrav kommer därmed att gälla även för vigselförrättare inom Svenska kyrkan.

Av en övergångsbestämmelse till lagen bör vidare framgå att de nya reglerna om förordnande om vigselbehörighet inte gäller för präster i Svenska kyrkan som vid ikraftträdandet var vigselbehöriga enligt ÄktB:s bestämmelser under förutsättning att de har anmälts till Kammarkollegiet senast ett år efter ikraftträdandetidpunkten och att Svenska kyrkan har sökt och beviljats vigsel tillstånd före anmälan.

Bestämmelsen i 4 kap. 3 § första stycket första punkten ÄktB om "automatisk" vigselbehörighet för präster i Svenska kyrkan bör upphävas. För att undvika att det uppkommer ett behörighetsglapp bör dock präster i Svenska kyrkan ha kvar sin nuvarande behörighet att vara vigselförrättare under ovan nämnda period på ett år, något som förutsätter en övergångsbestämmelse till lagen om ändring i ÄktB.

Trossamfunden bör själva få bestämma om de vill ta ut ersättning för vigselförrättningarna. Eftersom det rör sig om myndighetsutövning bör det dock införas en föreskrift i 4 kap. ÄktB av vilken det framgår att trossamfund har rätt att ta ut avgift för vigsel som förrättas inom samfundet.

Utöver ÄktB:s bestämmelser om vigsel gäller enligt 4 kap. 6 § ÄktB föreskrifterna i kyrkohandboken eller andra föreskrifter för Svenska kyrkan, om vigseln förrättas av en präst i den kyrkan och den ordning som gäller inom annat trossamfund, om vigseln förrättas av en präst eller någon annan i ett sådant samfund. Paragrafen,

som återspeglar äldre förhållanden, bör omformuleras för att bättre ge uttryck för Svenska kyrkans likställdhet med andra trossamfund i fråga om vigsel.

Enligt 15 kap. 2 § andra stycket ÄktB får ett beslut av präst inom Svenska kyrkan om förrättande av vigsel överklagas hos länsrätt. Bestämmelsen är t.ex. tillämplig om en sådan präst först har förklarat sig villig att förrätta vigsel och därefter vägrar att genomföra förrättningen med hänvisning till att det finns någon brist i hindersprövningen. Däremot föreligger det inte något överklagbart beslut om denne på grund av samvetsbetänkligheter inte anser sig kunna viga ett visst par. Det har inte gått att finna någon närmare bakgrund till varför bestämmelsen har införts. Motsvarande möjlighet att överklaga beslut som fattats av vigselförrättare inom andra trossamfund saknas.

Enligt min bedömning finns det inte något vägande skäl som talar för att man bör kunna överklaga dessa beslut. Nämda bestämmelse i ÄktB om överklagande av beslut om förrättande av vigsel som fattats av präst inom Svenska kyrkan bör således upphävas.

7.8 Särskilt om vigselplikt för vigselförrättare inom trossamfund eller för samfunden

7.8.1 Bakgrund

Frågan om s.k. vigselplikt har diskuterats i äldre förarbeten med anledning av att vissa präster inom Svenska kyrkan inte ville viga den som var frånskild. I det fallet löstes problemet genom att skyldigheten att förrätta vigsel lyftes bort från den enskilde prästen och istället lades på den prästerliga organisationen. Till vigsel inom Svenska kyrkan fick kvinnan och mannen välja den präst inom kyrkan som de själva önskade och som var villig att viga. En ovillkorlig rätt till vigsel i en församling förelåg först när någon av dem var församlingsmedlem.⁴⁴ Skyldigheten för präster och församlingar i Svenska kyrkan att stå till förfogande för vigsel upphörde i samband med relationsändringen mellan Svenska kyrkan och staten år 2000.⁴⁵ Befattningshavare i andra trossamfund har aldrig haft någon författningsreglerad skyldighet att förrätta vigsel.

---

⁴⁴ Jfr 4 kap. 4 § ÄktB. Bestämmelsen upphörde att gälla vid utgången av år 1999.

⁴⁵ Se avsnitt 7.7.1.

I dag har trossamfunden således ingen vigselplikt och inte heller deras präster och andra befattningshavare. Vigsselförrättarna har istället att följa trossamfundens interna föreskrifter i frågan. Bland annat kan det ställas krav på medlemskap eller annan tillhörighet till trossamfundet. Vigsel kan också nekas av rent läromässiga skäl. Som redan framkommit är äktenskap mellan två kvinnor eller två män oförenliga med trosuppfattningen hos många samfund och den som är frånskild tillåts inte ingå nytt äktenskap inom t.ex. katolska kyrkan. Även om en enskild befattningshavare i ett trossamfund i och för sig skulle vara villig att viga par med samma kön kan hon eller han vara förhindrad att förrätta vigseln om samfundet inte tillåter sådana vigslar. Vigsselförrättaren kan också avböja en begäran om vigsel av s.k. själavårdsmässiga skäl, t.ex. alltför snabbt ingående av nytt äktenskap innan den tidigare relationen bearbetats. Ett par kan däremot alltid ingå äktenskap genom borgerlig vigsel så snart parterna är berättigade att ingå äktenskap.

I mitt uppdrag ingår att utreda om trossamfunden bör vara fria att välja vilka man vill viga. Eftersom par med samma kön föreslås få möjlighet att ingå äktenskap ställs frågan om vigselplikt på sin spets. Det ifrågasätts i direktiven om vigseltillstånd bör kunna ges till trossamfund som endast tillåter äktenskap för par med olika kön eller om vigseltillståndet bör göras villkorat av att samfundet även tillåter vigsel av par med samma kön.

Förespråkarna av en vigselplikt har framhållit att de religiösa vigsselförrättarna inte bör kunna välja vem de vill viga. Det finns även homosexuella som är religiösa och som har önskemål om att gifta sig inom det samfund som de tillhör. Att bli nekade denna möjlighet utgör diskriminering. Det har vidare hävdats att det av principiella skäl inte bör finnas någon särreglering för vigsselförrättare inom trossamfund utan att alla vigsselförrättare bör vara likställda. Eftersom det är fråga om myndighetsutövning ankommer det dessutom på samtliga vigsselförrättare att beakta alla personers likhet inför lagen.

Från trossamfundens sida finns ett starkt motstånd mot att de skall åläggas en vigselplikt. Företrädare för flera trossamfund har förklarat att de i så fall hellre avstår från sin vigselrätt. Det har också gjorts gällande att en plikt att viga par med samma kön skulle strida mot religionsfriheten.

Enligt trossamfunden handlar frågan om vigselplikt i princip om deras oberoende och gränsdragningen mellan stat och trossamfund. En vigselplikt kan knappast innebära att trossamfunden blir tvungna

att viga alla, dvs. även icke medlemmar. Vidare kan präster och andra befattningshavare inom trossamfundet inte fullt ut jämföras med borgerliga vigselförrättare. De representerar sitt samfund och måste viga enligt den ordning som gäller inom samfundet i fråga. I sin egenskap av präst och motsvarande har religiösa vigselförrättare som regel också ett annat förtroende och ansvar i förhållande till de blivande makarna än vad borgerliga vigselförrättare har. Det har vidare betonats att vigsel inom ett trossamfund är en gudstjänst och att det över huvud taget inte är möjligt att "separera" myndighetsutövningen från den religiösa liturgin.

7.8.2 Mina bedömningar och förslag

Förslag: Det bör inte införas någon vigselplikt vare sig för vigselförrättare inom trossamfund eller för samfundet. I 4 kap. 3 § andra stycket ÄktB föreskrivs att befattningshavare i ett trossamfund inte är skyldig att förrätta vigsel.

Rättsliga utgångspunkter

Fram till stat-kyrkareformen var Svenska kyrkan en del av det allmänna⁴⁶ men är i dag ett privaträttsligt organ som bedriver sin verksamhet i associationsformen registrerat trossamfund. Efter relationsändringen är Svenska kyrkan eller dess organisatoriska delar således inte längre något statligt eller kommunalt organ och därmed inte heller en förvaltningsmyndighet.⁴⁷ Andra trossamfund än Svenska kyrkan har aldrig varit förvaltningsmyndigheter.

Enligt 11 kap 6 § tredje stycket RF kan förvaltningsuppgifter överlämnas till bl.a. ett registrerat trossamfund eller någon av dess organisatoriska delar, t.ex. församlingar och stift. Innefattar uppgiften myndighetsutövning skall det ske med stöd av lag. Föreskriften tillkom genom en lagändring som trädde i kraft den 1 januari 2000. I

⁴⁶ De grundläggande bestämmelserna om Svenska kyrkans offentligrättsliga organisation fanns samlade i kyrkolagen (1992:300). Inom Svenska kyrkans organisation fanns ett antal kyrkliga myndigheter, statliga och kyrkokommunala. Bland annat var domkapitlet en statlig myndighet i varje stift.

⁴⁷ Enligt RF:s terminologi är samtliga statliga och kommunala organ utom riksdagen och de beslutande kommunala församlingarna myndigheter. Även regeringen och domstolarna faller in under begreppet. Andra myndigheter än dessa betecknas *förvaltningsmyndigheter*. Där emot är privaträttsliga rättssubjekt inte myndigheter även om de enligt 11 kap. 6 § tredje stycket RF har anförtrodd förvaltningsuppgifter.

den proposition som låg till grund för ändringen konstaterade regeringen att de trossamfund som väljer att bedriva sin verksamhet i den nya associationsformen fortfarande bör kunna få förvaltningsuppgifter överlämnade till sig. I första hand torde det enligt regeringen vara fråga om myndighetsutövning i form av förrättande av vigsel. Av nyss nämnda lagrum framgår vidare att förvaltningsuppgifter även kan överlämnas till trossamfund som alltjämt bedriver sin verksamhet i föreningsform, vanligtvis som ideell förening.

Uppgiften att förrätta civilrättsligt giltiga vigslar får anses ha överlåtit på andra trossamfund än Svenska kyrkan genom Kammarkollegiets vigsel tillstånd. Vigselrätten för Svenska kyrkan framgår indirekt genom bestämmelsen i 4 kap. 3 § första stycket första punkten ÄktB, vari det anges att präster inom Svenska kyrkan är behöriga att vara vigselförrättare. I det föregående har jag föreslagit att det skall krävas vigsel tillstånd även för Svenska kyrkan (och särskilt förordnande för kyrkans vigselförrättare).

Enligt min bedömning är de enskilda vigselförrättarna inom trossamfundet, till skillnad från de vigselförrättare som förordnas av länsstyrelserna, inte fristående uppdragstagare utan företrädare för det trossamfund inom vilket de är verksamma. Den vigselbehörighet som gäller för trossamfundens befattningshavare innebär att de utför den förvaltningsuppgift som anförtrotts samfundet. Även om uppgiften innefattar myndighetsutövning är vigselförrättarna inte att anse som förvaltningsmyndigheter.

I en vigselförrättares uppgifter ingår att förvissa sig om att hindersprövning skett, genomföra vigseln i föreskriven ordning samt underrätta Skatteverket så att äktenskapet blir registrerat. Fullgörandet av uppgifterna är att beteckna som myndighetsutövning. Det har bl.a. till följd att vigselförrättaren svarar för tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken och att staten kan bli skadeståndsskyldig enligt principerna för delegerad myndighetsutövning för skada som vigselförrättaren har vållat genom fel eller försummelse (jfr 3 kap. 2 § skadeståndslagen [1972:207]). Däremot omfattas verksamheten inte av förvaltningslagens (1986:223) bestämmelser.⁴⁸

---

⁴⁸ Jfr Hellners, T., och Malmqvist, B., Nya förvaltningslagen med kommentarer, 1999 s. 42.

Bör det införas en vigselplikt?

Som allmän utgångspunkt för mina överväganden i denna del gäller att alla par oavsett sexuell läggning skall ha möjlighet att gifta sig. Det kan då ifrågasättas om en sådan reglering leder till att en vigselförrättare inom ett trossamfund som vägrar att viga ett par med samma kön gör sig skyldig till diskriminering på grund parets sexuella läggning. Bestämmelser som syftar till att motverka diskriminering finns i flera olika lagar som förbjuder diskriminering på olika grunder och på olika samhällsområden. Sådana bestämmelser finns bl.a. i lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering. Det finns emellertid inte något uttryckligt förbud mot diskriminering på grund av sexuell läggning som täcker förevarande situation. En vägran att viga två kvinnor eller två män, sedan äktenskapsinstitutet öppnats för par med samma kön, torde t.ex. inte falla in under straffbestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § brottsbalken. Kretsen av personer som kan begå brottet olaga diskriminering omfattar visserligen den som är anställd i allmän tjänst eller innehar allmänt uppdrag, men med allmänt uppdrag avses i lagens mening politiskt valda förtroendemän och inte fall där myndighetsutövning har delegerats till privaträttsliga subjekt.⁴⁹ Inte heller torde en vägran att, som företrädare för det allmänna, viga homosexuella vara att bedöma som diskriminering enligt EG-rätten eller någon av de internationella konventioner som Sverige har ratificerat. För att vigselförrättare inom ett trossamfund skall vara skyldiga att förrätta vigsel i berörda fall krävs således att vigsel tillstånd förenas med en vigselplikt.

Det har vidare gjorts gällande att en vägran att viga ett par med samma kön inte skulle vara förenligt med 1 kap. 9 § RF. Enligt denna bestämmelse skall domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saktlighet och opartiskhet. Med uttrycket "andra" förstås bl.a. enskilda subjekt som fullgör förvaltningsuppgifter med stöd av 11 kap. 6 § tredje stycket RF. Bestämmelsen är allmänt formulerad och närmast att se som ett principstadgande. I den mån en "särbehandling" inte är förbjuden i lagstiftningen – dvs. om par med samma kön tillåts ingå äktenskap men det inte införs en vigselplikt – kan det knappast hävdas att en tillämpning av lagen skulle strida mot likhetsprincipen.

---

⁴⁹ Jfr prop. 1985/86:98 s. 116 ff.

Det bör uppmärksammas att bestämmelsen inte riktar sig till lagstiftaren.

En allmän målsättning som framgår av 1 kap. 2 § första stycket RF är däremot att den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Mot bakgrund av denna föreskrift, som visserligen inte är rättsligt bindande, kan det ifrågasättas om det är principiellt godtagbart att vigselförrättare inom trossamfund av olika skäl kan vägra att viga par som har vänt sig till trossamfundet för att ingå äktenskap eller om de, liksom borgerliga vigselförrättare, bör vara skyldiga att viga alla som uppfyller lagens krav för att ingå äktenskap. En avvägning måste i detta fall liksom annars göras mellan olika intressen.

Det kan till en början ifrågasättas om en ordning med vigselplikt skulle strida mot religionsfriheten. Religionsfriheten definieras i 2 kap. 1 § första stycket sjätte punkten RF som frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion. Denna frihet får inte begränsas.⁵⁰ Grundlagsskyddet innebär ett förbud mot bestämmelser som uttryckligen riktar sig mot någon viss religionsutövning eller som, fastän de har fått en mera allmän avfattning, uppenbart syftar till att motverka en viss religiös inriktning. Religionsfriheten i artikel 9 i Europakonventionen är mera vidsträckt än enligt RF men i viss utsträckning begränsningsbar genom vanlig lag. Den innefattar frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer.⁵¹ Uppgiften att förrätta civilrättsligt giltig vigsel utgör i sig inte ett led i trossamfundens religionsutövning. Man kan dock inte bortse från att vigseln också har en religiös innebörd. Med utgångspunkt från att en vigsel inom ett trossamfund är en gudstjänst finns det skäl att ifrågasätta om en plikt att viga två kvinnor eller två män skulle strida mot religionsfriheten i de fall då religionen förbjuder äktenskap mellan två personer som har samma kön. I vart fall tangerar en sådan skyldighet religionsfrihetens område. Man kan rimligen inte begära att man inom ett trossamfund skall hålla en vigselgudstjänst som inte omfattas av dess tro.

I princip innebär vigselrätten en rätt för trossamfunden att förrätta en ceremoni som jämställs med borgerlig vigsel och som får juridisk verkan under förutsättning att den uppfyller de krav som

⁵⁰ Jfr 2 kap. 12 § första stycket RF.

⁵¹ Jfr avsnitt 4.2.

ställs i ÄktB. Som trossamfunden har påpekat kan staten inte bestämma över vilka liturgiska moment som skall ingå i ceremonin. De religiösa momenten går inte heller att särskilja från de juridiska. En vigselplikt skulle därför i praktiken ge alla en ovillkorlig rätt även till den religiösa ceremonin.

Till saken hör också att en vigselplikt inte rimligen kan avgränsas så att den allmänt avser par med olika eller samma kön. En allmän vigselplikt skulle föra för långt även om den begränsades till att avse respektive trossamfundets medlemmar. En vigselförrättare kan nämligen vägra att viga ett par även av andra skäl än att de har samma kön. En trosuppfattning kan t.ex. hindra en präst eller annan befattningshavare att viga personer även om de tillhör samfundet. Man skulle därför i lagtext behöva specificera när vigselplikten inte gäller. En sådan reglering skulle sannolikt leda till en lång rad undantag. I praktiken skulle det vidare vara svårt att avgöra vilka skäl som ligger bakom en vägran att förrätta vigsel. Dessutom har vigselplikten för präster i Svenska kyrkan tidigare tagits bort och det har aldrig funnits någon vigselplikt för befattningshavare i andra trossamfund.

Om man ställer krav på att vigselförrättarna inom trossamfunden skall viga par med samma kön finns det vidare en betydande risk för att flertalet trossamfund inte längre vill ha kvar sina vigsel tillstånd eller avstår från att söka sådant tillstånd. Detta skulle i realiteten innebära en övergång till i huvudsak borgerlig vigsel. Flera av de olägenheter som jag har anfört som skäl emot en övergång till obligatoriskt civiläktenskap skulle därmed uppstå.

Mot bakgrund av det anförda bör det följaktligen inte föreligga någon skyldighet för trossamfundens befattningshavare att förrätta vigsel. Eftersom uppgiften att viga utgör myndighetsutövning bör det finnas ett uttryckligt undantag härom i lag. Jag föreslår därför att det införs en föreskrift i 4 kap. 3 § andra stycket ÄktB om att befattningshavare i ett trossamfund inte är skyldig att förrätta vigsel.

Inte heller bör det enligt min mening vara en förutsättning för trossamfundens vigsel tillstånd att de tillåter vigsel både av par med olika kön och av par med samma kön. De skäl som anförts beträffande vigselplikt för trossamfundens befattningshavare har relevans också när det gäller en skyldighet för trossamfunden att erbjuda vigslar. För Svenska kyrkan skulle dessutom en vigsel skyldighet som kopplades till vigselrätten kunna sägas vara en återgång till vad som gällde innan kyrkan skildes från staten. Det bör också påpekas att vigselrätten för övriga trossamfund aldrig har varit beroende av

någon vigselplikt. Jag vill alltså inte förorda en reglering där man knyter vigselställanden till en vigselkyldighet utan anser att nuvarande ordning bör behållas.

7.9 Bör domstolarna befrias från uppgiften att förrätta vigsel?

7.9.1 Bakgrund

En borgerlig vigselform, äktenskaps ingående inför magistrat eller kronofogde, infördes redan under senare hälften av 1800-talet genom flera särskilda författningar. Denna var avsedd för sådana fall då kyrklig vigsel av en eller annan anledning inte kunde komma ifråga. Genom 1908 års lag om äktenskapets ingående blev den borgerliga formen öppen för alla och kontrahenterna kunde i de flesta fall välja mellan denna och kyrklig vigsel. Nya bestämmelser i ämnet, som infördes år 1915, innebar bl.a. att båda formerna för äktenskaps ingående skulle kallas vigsel. För att behovet av borgerliga vigselförrättare skulle kunna tillgodoses på landsbygden fick "Konungens befallningshavare" rätt att förordna vigselförrättare för visst område. Bestämmelserna överflyttades sedermera till giftermålsbalken som utfärdades år 1920.

Av giftermålsbalken framgick att lagfaren ledamot av magistraten förrättade borgerlig vigsel i städerna. Om det inte fanns någon magistrat förrättades vigseln av stadsstyrelsens ordförande. Utanför städerna var det landsfiskalerna⁵² som förrättade borgerlig vigsel. Det fanns också av länsstyrelse särskilt förordnade vigselförrättare. En magistrat var en lokal statlig förvaltningsmyndighet som i regel bestod av borgmästare och rådmän. Myndigheten hade uppgifter som bl.a. avsåg befattning med allmän ordning och säkerhet, handel och näringar, fastighetsväsen samt med rådhusrättens administration. En del sysslor ankom på viss ledamot av magistraten, t.ex. att förrätta vigsel, att vara överexekutor, att föra handelsregister m.m.

Domstolskommittén lade i ett betänkande år 1963 (SOU 1963:56) fram förslag om förstatligande av de kommunala domstolarna, rådhusrätterna⁵³. Den föreslog också att magistrats- och kommunalborgmästareinstitutionerna skulle avvecklas i samband med rådhus-

⁵² En *landsfiskal* var en statstjänsteman som år 1918–1964 var underställd landsfogden och handlade polis-, åklagar- och utskökningsärenden på landsbygden.

⁵³ Allmän underrätt i stad med egen jurisdiktion, som dömde i första instans.

rätternas förstatligande. Kommittén anförde bl.a. att borgerlig vigsel i stad med rådhusrätt förrättades av domare och att, även om uppgiften såsom vigselförrättare huvudsakligen var av administrativ natur, fanns det inte tillräckliga skäl att överflytta denna uppgift till någon annan befattningshavare i staden. Principiella skäl hindrade inte att domare i häradsrätt⁵⁴ fick samma uppgift. Härigenom tillgodosågs ett önskemål om lagkunnighet hos vigselförrättare och vigselakten kunde äga rum i en lokal som var lämplig med hänsyn till aktens högtidlighet och värdighet.

I remissyttrande över betänkandet framfördes bl.a. att domare inte skulle handlägga administrativa uppgifter. Uppgiften som vigselförrättare var av administrativ natur och främmande för domstolsverksamheten. Den lagkunnighet som vigselförrättare behövde var minimal och lämpliga lokaler fanns även hos administrativa tjänstemän.

Regeringen konstaterade emellertid i proposition nr 163 år 1964 (s. 116 f) att domare i rådhusrätt – i egenskap av magistratsledamot – hade varit borgerlig vigselförrättare under mer än 50 år. Han ansåg inte att det fanns anledning att överflytta denna uppgift på någon annan befattningshavare i stad med rådhusrätt. Genom att låta domare i underrätt förrätta vigsel även på landsbygden skulle de flesta trolovade beredas möjlighet att få borgerlig vigsel under högtidliga former. I 4 kap. 5 § giftermålsbalken föreskrevs efter lagändring (SFS 1964:654) att lagfaren domare i allmän underrätt och den som länsstyrelsen särskilt förordnar till vigselförrättare är behörig att förrätta borgerlig vigsel enligt närmare bestämmelser som Konungen meddelade. Motsvarande reglering finns numera i 4 kap. 3 § första stycket ÄktB. Bland annat föreskrivs att lagfaren domare i tingsrätt⁵⁵ är behörig att vara vigselförrättare. Enligt uppgift från Domstolsverket förrättar domarna ca 4 000 vigslar per år.

7.9.2 Mina bedömningar och förslag

Förslag: Domstolarna befrias från uppgiften att förrätta vigslar. Föreskriften i 4 kap. 3 § första stycket tredje punkten ÄktB om vigselbehörighet för lagfaren domare i tingsrätt skall därmed utgå.

⁵⁴ Underrätt på landsbygden och i vissa städer, som var lagda under landsrätt.

⁵⁵ Genom domstolsreformen år 1971 ersattes rådhusrätterna och häradsrätterna av tingsrätter.

Sedan flera år pågår ett omfattande reformarbete för att utveckla och modernisera domstolsväsendet. Det övergripande målet för förändringsarbetet är att domstolarna även i fortsättningen skall kunna leva upp till de krav som medborgarna har rätt att ställa på rättssäkra avgöranden inom rimlig tid. Reformarbetet delas upp i fyra huvudområden: förändringar av den yttre organisationen, förändringar av den inre organisationen, renodling av verksamheten och förbättringar av det processuella regelverket. Renodling av verksamheten innebär att domstolsverksamheten så långt det är möjligt skall inriktas på endast rättskipning. Ett antal uppgifter har därför förts över från domstolarna till andra myndigheter i syfte att i största möjliga utsträckning koncentrera domstolarnas resurser till den dömande verksamheten, dvs. att lösa tvister mellan enskilda och mellan enskilda och det allmänna samt att döma i brottmål.⁵⁶ Bland annat har de flesta frågor om förmyndarskap m.m. flyttats från tingsrätt till överförmyndaren och bouppteckningsärenden har överförts till Skatteverket.

Vigsselförrättning är i huvudsak en administrativ uppgift som saknar dömande inslag och därmed typiskt sett en främmande verksamhet för domstolarna. För uppgiften som vigsselförrättare krävs inte heller den specialkompetens som lagfarna domare har. Det ligger således i linje med den allmänna strävan att renodla domarnas och domstolarnas arbetsuppgifter att uppgifter av förvaltningskaraktär såsom vigsellärenden inte längre handläggs i domstol.

Av den enkätundersökning som Statistiska centralbyrån har utfört på uppdrag av utredningen framgår att en majoritet av allmänheten anser att domare bör ha kvar sin rätt att förrätta vigslar (63 procent). Allmänhetens inställning bör dock inte vara utslagsgivande i denna fråga. Från ett medborgarperspektiv framstår nämligen intresset av att borgerlig vigsel förrättas av just domare som underordnat intresset av att domstolarnas resurser används till rättskipande verksamhet. Det kan också påpekas att det är ett förhållandevis litet antal vigslar som förrättas av domare och att tillgängligheten till denna vigselmöjlighet minskat genom den sedan flera år pågående sammanslagningen av tingsrätterna och koncentring av domstolarna till större städer.

Enligt min mening bör således domstolarna befrias från uppgiften att förrätta vigslar. Föreskriften i 4 kap. 3 § första stycket

⁵⁶ Se bl.a. skr. 1999/2000:106, bet. 1999/2000:JuU22, rskr. 1999/2000:255 samt skr. 2000/01:112, bet. 2000/01:JuU29, rskr. 2000/01:283.

tredje punkten ÄktB om vigselbehörighet för domare i tingsrätt bör därmed utgå. Vem som bör överta domstolarnas vigseluppgift och därmed kompensera det resursbortfall som uppkommer om mitt förslag genomförs återkommer jag till i nästa avsnitt.

7.10 Vem bör anförtros uppgiften att förrätta borgerlig vigsel i framtiden?

7.10.1 Bakgrund

Av inledningen till avsnitt 7.9.1 framgår att enskilda personer har förordnats som borgerliga vigselförrättare sedan år 1915, till en början främst för att täcka behovet av borgerliga vigselförrättare på landsbygden. Genom en lagändring år 1964⁵⁷ fick länsstyrelserna rätt att förordna särskilda vigselförrättare utan regeringens medgivande. I propositionen som låg till grund för lagändringen⁵⁸ anförde departementschefen att det var angeläget att länsstyrelserna utnyttjade denna möjlighet så att borgerliga vigselförrättare fanns på de orter där behov av sådan vigselförrättare förelåg. Systemet med särskilt förordnade borgerliga vigselförrättare har härefter använts i allt större utsträckning. Det torde inte ha varit föremål för någon mer genomgripande allmän översyn.

I dag finns det ca 1 500 särskilda vigselförrättare i landet. Länsstyrelserna vidtar som regel inte några särskilda åtgärder för att säkerställa tillgången av vigselförrättare i glesbygdssområden, men det finns en allmän strävan efter att täcka det geografiska behovet av vigselförrättare inom respektive län. Såvitt framkommit har länsstyrelserna inte heller fått klagomål om att det skulle finnas för få vigselförrättare i någon del av landet.

Länsstyrelserna förordnar som regel en vigselförrättare tills vidare eller för en mandatperiod om fyra år. Vigselförrättarna rekryteras vanligtvis från kommunerna men i något enstaka fall har en person, bl.a. en riksdagsledamot, som vänt sig direkt till länsstyrelsen fått ett generellt förordnande. Länsstyrelserna ber respektive kommun att uppge hur många vigselförrättare som behövs i kommunen samt att lämna förslag på lämpliga personer för uppdraget. Det förutsätts att kommunen i sitt svar kort presenterar de olika kandidaterna och inte enbart räknar upp ett antal namn. En majoritet av förslagen

---

⁵⁷ SFS 1964:654.

⁵⁸ Prop. nr 163 år 1964 s. 117.

avser nuvarande och före detta kommunpolitiker men även andra personer kommer på förslag, t.ex. högre tjänstemän inom kommunen, landshövdingar och fartygskaptener. Länsstyrelserna följer normalt kommunernas förslag såväl till antal som beträffande vem som skall förordnas. Någon utredning härutöver brukar inte inhämtas. Inte heller görs det någon kontroll av om föreslagna personer har de kunskaper som behövs för uppdraget eller i övrigt är lämpliga som vigselförrättare. När en vigselförrättare med tillsvidareförordnande avsäger sig uppdraget begär länsstyrelserna in ett förslag på ny vigselförrättare från den berörda kommunen. Som utgångspunkt gäller vidare att den som förordnas för en mandatperiod på förslag av en kommun är verksam som vigselförrättare inom den kommunen. Den som är vigselförrättare kan dock i princip förrätta vigsel på valfri plats i landet.

En vigselförrättare kan också förordnas för endast en vigsel efter ansökan, men det är inte vanligt förekommande. Länsstyrelserna är restriktiva i sin bedömning huruvida en person skall förordnas som vigselförrättare för endast ett tillfälle. Det ställs i praktiken höga krav på dennes bakgrund och ställning i samhället, exempelvis har statsministern, justitieministern och jurister som har varit verksamma länge och har hög ställning fått sådana förordnanden. På senare tid har det dock skett en glidning mot en mer liberal inställning till att förordna personer för enstaka tillfällen, detta till följd av ändrad praxis från regeringens sida. Regeringen har nämligen i några fall bifallit överklagande av avslagsbeslut som meddelats av länsstyrelse trots att länsstyrelsen inte ansett att personerna i fråga har uppfyllt nyss nämnda krav. Som exempel kan nämnas regeringens principbeslut från den 10 juni 2004 i ärende Ju 2004/2912/L2 där regeringen bestämde en ny praxis. Överklagandet bifölls bl.a. därför att advokaten avlagt de kunskapsprov som är föreskrivna för behörighet till domarämbete och även i övrigt uppfyllde de krav som bör ställas på en vigselförrättare. I skälen för regeringens beslut angavs följande.

Vigselförrättarens roll att företräda det allmänna utesluter enligt regeringens mening inte att det i undantagsfall kan accepteras att förordnandet begränsas till ett enskilt fall. Emellertid är en grundläggande förutsättning att vigselförrättaren i kraft av sin ställning kan bidra till att förrättningen ges en officiell prägel och att det klart framgår att förrättaren företräder det allmänna. Förrättaren får således inte ge intryck av att företräda enskilda intressen, t.ex. en viss organisation eller ett visst företag. Även anknytningen till det par som skall vigas bör beaktas. Dessutom bör, i likhet med vad som gäller för de gene-

rella förordnandena som ges i dag, krävas att förrättaren har den kunskap och erfarenhet som krävs för att fullgöra uppdraget och att hon eller han är medveten om det ansvar som är förenat med uppdraget.

Den länsstyrelse inom vars område en vigsel skall äga rum anses med stöd av föreskrifterna i länsstyrelseinstruktionen (2002:864) vara behörig att besluta i det enskilda ärendet.

Av landets 21 länsstyrelser är det endast 12 som fortlöpande lämnar uppgifter till Skatteverket om vem som har förordnats som borgerlig vigselförrättare.

Vigsel som förrättas av särskilt förordnade vigselförrättare äger rum i stadshus, i en annan passande lokal eller på någon särskild plats i enlighet med de blivande makarnas önskemål. När vigseln sker i kommunens lokaler står kommunen för eventuella lokalkostnader. Regeringen har meddelat bestämmelser om borgerlig vigsel i förordningen (2006:214) med närmare föreskrifter om vigsel och registrering av partnerskap som förrättas av domare eller särskilt förordnad förrättare.⁵⁹

Enligt uppgift, bl.a. från Länsstyrelsernas chefsjuristförening, har det hittills inte varit något problem att rekrytera tillräckligt med kompetenta personer som är villiga att åta sig uppdraget som vigselförrättare, men det finns ett utbrett missnöje bland dem som har förordnats som vigselförrättare vad avser nivån på den ersättning som utgår per förrättad vigsel. Länsstyrelserna har överlag inte fått klagomål på de vigselförrättare som har förordnats efter förslag från kommunerna. Däremot har det förekommit att klagomål riktats mot personer som har fått förordnande för en enstaka vigsel. I dessa fall är det Skatteverket som har påpekat att vigselförrättningen inte har gått rätt till, vigselförrättaren har t.ex. vigt utan att hindersprövning skett. Det har förekommit att generella förordnanden för vigselförrättare har återkallats, men i absoluta tal rör det sig om få fall. Några klagomål om att det inte skulle finnas tillräckligt med lämpliga lokaler för ändamålet har inte framförts till länsstyrelserna. De klagomål som har förekommit har istället rört önskemål om att vigseln skulle förrättas på en udda plats.

Enligt Länsstyrelsernas chefsjuristförening kan den nuvarande ordningen upprätthållas även om lagstiftaren skulle komma fram till att domare i fortsättningen inte skall förrätta vigsel. Om det däremot skulle införas en ordning med enbart borgerlig vigsel anser

---

⁵⁹ Jfr avsnitt 2.2.6.

föreningen att det skulle vara nödvändigt att vigseluppgiften istället läggs på t.ex. särskilda tjänstemän inom varje kommun.

7.10.2 Mina bedömningar och förslag

Förslag: Alla borgerliga vigselförrättare förordnas av länsstyrelserna.

Som framgått föreslås ingen ändring av nuvarande ordning med ingående av äktenskap såväl inom trossamfund som i borgerlig ordning.⁶⁰ Vidare föreslås att vigselbehörigheten för domare tas bort. När det gäller framtida former för ingående av äktenskap i borgerlig ordning skulle en möjlighet vara att alla borgerliga vigselförrättare förordnas av länsstyrelserna. En annan möjlighet, som enligt direktiven särskilt skall prövas, är om uppgiften att företräda det allmänna bör ges till Skatteverket. Det finns emellertid också skäl att överväga om vigseluppgiften istället bör överlåtas på Sveriges kommuner.

I sammanhanget kan nämnas att borgerlig vigsel i Danmark förrättas av representanter för kommunerna, nämligen av borgmästaren eller av kommunala förtroendevalda eller tjänstemän. De förtroendevalda och tjänstemännen utses inte av något statligt organ utan av borgmästaren. I Finland förrättas flertalet vigslar av härads-skrivare vid landets folkbokföringsmyndigheter men även domare vid tingsrätt är behörig att förrätta borgerlig vigsel. I Norge ankommer uppgiften att förrätta borgerlig vigsel på notarius publicus (en befattning som innehas av domare i tingsrätt vid sidan av domareämbetet). Såvitt framkommit är det inte möjligt för enskilda personer i Danmark, Finland eller Norge att såsom i Sverige bli förordnade som vigselförrättare för en särskild vigsel.

Skatteverket ansvarar för den hindersprövning som skall göras innan äktenskap ingås och utfärdar på begäran intyg om hindersprövning. I samband med registrering av ingångna äktenskap kontrollerar Skatteverket att vigseln har föregåtts av hindersprövning och att det inte fanns hinder mot äktenskapet. Verket kontrollerar också att vigselförrättaren har varit behörig att förrätta vigseln.

Vid utredningens kontakt med Skatteverket har framkommit att Skatteverket inte har några principiella invändningar mot att upp-

⁶⁰ Beträffande frågan om det bör införas ett gemensamt system för förordnande av vigselförrättare inom trossamfund och borgerliga vigselförrättare, se avsnitt 7.7.2.

giften att förrätta vigsel läggs på verket. Erforderliga investeringar, utbildning, lokaler m.m. skulle också kunna lösas.

Det finns flera fördelar med en ordning som innebär att Skatteverket ansvarar för hela det borgerliga vigselförfarandet. Kontrollen av att vigslarna gått rätt till skulle underlättas och vigseln skulle komma i nära anslutning till folkbokföringen. Skatteverket skulle också kunna ge ökad service genom att hindersprövning och vigsel skulle kunna äga rum vid samma tillfälle och därmed tillgodose önskemål om omedelbar vigsel. Även i andra fall skulle vigsel kunna bokas samtidigt som man beställer hindersbevis. Vidare skulle Skatteverket svara för att vigslarna endast hanteras av lämpliga tjänstemän och något särskilt tillstånd för Skatteverkets vigselförrättare skulle därmed inte behövas.

Om Skatteverket tar över uppgiften att förrätta vigslar upphör möjligheten för enskilda att ansöka om s.k. engångsförordnande och regeringen befrias från uppgiften att överpröva frågor om förordnande av vigselförrättare.

En nackdel, som påtalades av Skatteverket, är emellertid att Skatteverket finns på ett begränsat antal platser i landet, för närvarande 113 platser. Som jämförelse kan nämnas att det finns mer än dubbelt så många kommuner i landet. Tillgängligheten till vigselmöjligheter skulle därför minska om Skatteverket blir vigselmyndighet. Skatteverket har i vart fall inte möjlighet att med befintliga personalresurser tillgodose behovet av borgerliga vigselförrättare i hela landet. För att lösa uppgiften skulle Skatteverket behöva anlita externa personer, t.ex. förtroendevalda och andra i kommunerna att förrätta vigsel på uppdrag av Skatteverket. Principiellt kan det också vara otillfredsställande att vigselmyndigheten själv skall kontrollera att vigseln har skett i behörig ordning.

Av den undersökning som Statistiska centralbyrån har utfört för utredningens räkning om allmänhetens syn på formerna för ingående av äktenskap⁶¹ framgår dessutom att intresset av att tjänstemän på Skatteverket skall kunna förrätta vigsel inte är stort (4 procent). Att vigsel kan ske med kort varsel är inte heller något som prioriteras av allmänheten (4 procent tyckte att detta var särskilt viktigt). Däremot uppfattas geografisk närhet som betydelsefullt (63 procent ansåg att det är mycket viktigt att kunna gifta sig på hemorten).

---

⁶¹ Jfr avsnitt 6.4.

Med hänsyn till det anförda bör uppgiften att förrätta vigslar inte handhas av Skatteverket. Frågan är då om det borgerliga vigselförfarandet istället bör överlåtas på kommunerna.

Enligt min bedömning finns det inte något hinder mot att uppgiften att förrätta vigslar läggs på *kommunerna*. Det skulle i så fall röra sig om en i lag specialreglerad uppgift. Såvitt framkom vid mitt besök hos Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet skulle kommunerna sannolikt också ställa sig positiva till att vigseluppgiften läggs på dem under förutsättning att finansieringsfrågan får en för kommunerna godtagbar lösning. Om kommunerna blev vigselmyndigheter skulle förslagsvis följande ordning kunna gälla för vigselverksamheten. Varje kommun utser förtroendevalda eller tjänstemän inom kommunen som skall genomföra uppgiften. Det krävs då inte något särskilt förordnande utan kommunerna svarar själva för rekryteringen och för att vigslarna endast hanteras av lämpliga personer. Något ansökningsförfarande blir därmed inte heller aktuellt. Ett förtroendeuppdrag att förrätta vigsel jämföras i princip med andra uppdrag i kommunen. För tjänstemännen inom kommunen utgör vigselförrättningarna ett led i tjänsteutövningen. En kommun bör vara skyldig att anordna vigsel även för den som inte är kommunmedlem men som befinner sig i kommunen. Den enskildes möjligheter att gifta sig i borgerlig ordning begränsas därmed inte till hemkommunen. Kommunens vigselförrättare skulle kunna vara behöriga att viga utanför kommunens geografiska område men inte skyldiga att göra detta. Behörigheten bör dock vara begränsad till svenskt territorium. Kommunerna får ut avgifter för vigselförrättningarna enligt taxa som fastställs av kommunfullmäktige. Avgiftens storlek bestäms av varje kommun i enlighet med den s.k. självkostnadsprincipen. Kommunerna har också möjlighet att differentiera avgifterna så länge det sker på saklig grund.

Jag kan se flera fördelar med att uppgiften att förrätta vigslar sålunda läggs på kommunerna. Man skulle få ett renodlat system utan möjlighet till engångsförordnanden. Till skillnad från Skatteverket skulle kommunerna kunna tillgodose behovet av vigselmöjligheter i hela landet. Kommunerna skulle visserligen behöva satsa resurser, men dessa skulle kunna finansieras genom att kommunerna tar ut avgifter. En annan fördel är att statens kostnader för vigselförfarandet skulle minska. För allmänheten skulle en ordning enligt ovan inte innebära något större avsteg från den som gäller i dag. Kommunpolitiker förordnas ofta som vigselförrättare av länsstyrel-

serna, vigseln bokas hos respektive kommuns kansli och kommunernas lokaler används i stor utsträckning vid förrättningarna.

Det kan emellertid ifrågasättas om det finns tillräckliga skäl att genomföra en sådan reform. Principiellt innebär det skisserade systemet en stor förändring jämfört med den ordning som gäller i dag och som har tillämpats sedan lång tid tillbaka. Såvitt framkommit under mitt utredningsarbete finns det inte några påtagliga olägenheter med nuvarande system där länsstyrelserna förordnar vigselförrättare. Referensgruppen med företrädare för riksdagspartierna har också ställt sig avvisande till att vigseluppgiften anförtros kommunerna (eller Skatteverket). Jag har därför valt att inte lägga fram något ändringsförslag i denna del. Det kan tilläggas att mitt ställningstagande förutsätter att vigsel inom trossamfund behålls som ett alternativ till den borgerliga vigseln. Vid en övergång till obligatoriskt civiläktenskap hade det enligt min mening varit nödvändigt med särskilda vigselmyndigheter, i första hand kommunerna.

Som redan nämnts föreslås att domstolarna befrias från uppgiften att förrätta vigsel. En tänkbar lösning för att kompensera det resursbortfall som uppkommer om domare inte längre är vigselförrättare skulle kunna vara att Skatteverket får i uppgift att förrätta vigslar samtidigt som ordningen med särskilt förordnade vigselförrättare behålls. Eftersom endast ett mindre antal av alla vigslar förrättas av domare (ca 4 000 per år) bör dock resursbortfallet istället kunna kompenseras genom att länsstyrelserna vid behov förordnar fler vigselförrättare. Domare i både allmänna domstolar och allmänna förvaltningsdomstolar som är villiga att vara vigselförrättare bör då kunna förordnas som ett led i täckandet av resursbortfallet. Jag föreslår således att alla borgerliga vigselförrättare förordnas av länsstyrelserna i framtiden. Frågan om det bör genomföras några förändringar inom ramen för nuvarande system behandlas i nästa avsnitt.

7.11 Närmare om särskilt förordnade borgerliga vigselförrättare

7.11.1 Bakgrund

Länsstyrelserna har i uppgift att förordna särskilda vigselförrättare, men är själva inte någon vigselmyndighet. Vigselförrättarna ingår inte i länsstyrelsernas organisation utan är att betrakta som fristående uppdragstagare i förhållande till länsstyrelserna. Genom för-

ordnandet överlämnas en förvaltningsuppgift till enskilda personer (jfr 11 kap. 6 § RF). Vigsselförrättarna är inte myndigheter och omfattas därmed inte av förvaltningslagen.⁶² Lagens bestämmelser om handläggning av ärenden, jäv, överklagande m.m. gäller således inte för den verksamhet som bedrivs av de särskilda vigsselförrättarna.

Med det offentliga uppdraget som vigsselförrättare får anses följa en skyldighet att viga alla som uppfyller lagens krav för att ingå äktenskap. Om två kvinnor eller två män ges möjlighet att ingå äktenskap har således borgerliga vigsselförrättare inte rätt att vägra att viga dem såvida det inte finns äktenskapshinder. Härvid föreligger en skillnad i förhållande till vad som gäller för vigsselförrättare inom trossamfund. I det senare fallet har uppgiften att förrätta vigsel delegerats till trossamfundet genom utfärdade vigseltillstånd och inte till de enskilda vigsselförrättarna. Någon särskild vigselplikt för vigsselförrättare inom trossamfund eller för samfundet föreslås inte (jfr avsnitt 7.8.2).

Fullgörandet av vigseluppgifterna är att beteckna som myndighetsutövning. Det har bl.a. till följd att vigsselförrättaren svarar för tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken och att staten kan bli skadeståndsskyldig enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen.

Länsstyrelsernas uppgift att förordna vigsselförrättare framgår av ÄktB och beträffande redan förordnade vigsselförrättare finns vissa bestämmelser i förordningen med närmare föreskrifter om vigsel och registrering av partnerskap som fattas av domare eller särskilt förordnad förrättare. Däremot saknas författningsreglering som närmare anger hur de blivande vigsselförrättarna skall rekryteras eller under vilka förutsättningar ett förordnande får ges. Bestämmelser om hur vigsselförrättarnas lämplighet för uppdraget skall kontrolleras saknas också, liksom bestämmelser om förordnandenas giltighet samt återkallelse av förordnanden. Den praxis som har utvecklats hos länsstyrelserna och genom regeringens beslut i överklagade ärenden har redovisats i föregående avsnitt.

---

⁶² Jfr Hellners, T., och Malmqvist, B., Nya förvaltningslagen med kommentarer, 1999 s. 42.

7.11.2 Mina bedömningar och förslag

Förslag: Regeringen bör i förordning meddela följande föreskrifter om förordnande av borgerliga vigselförrättare. Länsstyrelsen skall pröva att en person har de kunskaper och de kvalifikationer i övrigt som behövs för uppdraget innan hon eller han förordnas till vigselförrättare. Länsstyrelsen får uppdra åt kommunen att utföra denna prövning. Ett förordnande att vara vigselförrättare skall gälla tills vidare om det inte har begränsats att gälla en viss period, i undantagsfall får dock ett förordnande avse enstaka tillfälle. Uppgifter om vittnen som har varit närvarande vid en vigsel bör antecknas i vigselprotokollet. Tidigare meddelade förordnanden att vara vigselförrättare skall gälla som om de hade meddelats med tillämpning av den nya förordningen.

För en vigselförrättning skall tas ut en avgift för finansiering av bl.a. ett höjt arvode till vigselförrättarna. I ÄktB införs därför en ny bestämmelse om att avgift skall utgå för vigsel som förrättas av den som länsstyrelsen har förordnat till vigselförrättare. Närmare föreskrifter om sådan avgift och betalningen av den meddelas av regeringen.

Länsstyrelsens beslut om förordnande av vigselförrättare skall inte kunna överklagas varför 15 kap. 5 § ÄktB föreslås bli upphävd.

Vilka krav bör ställas på vigselförrättarna?

Merparten av vigselförrättarna rekryteras i dag efter förslag från kommunerna. Även andra personer än förtroendevalda och tjänstemän i kommunerna kommer härvid på förslag. Som framgått kan en enskild person också vända sig direkt till länsstyrelsen och ansöka om att bli förordnad som vigselförrättare, något som dock inte är vanligt förekommande. Länsstyrelserna kan även rekrytera personer på eget initiativ. Eftersom det är angeläget att behovet av vigselförrättare tillgodoses i hela landet bör länsstyrelsernas möjligheter att rekrytera personer från olika håll i samhället inte begränsas. Å andra sidan bör länsstyrelserna inte förordna fler vigsselförrättare än det vid varje tillfälle finns behov av. En behovsprövning bör därför ske i samband med att enskilda vigselförrättare förordnas.

Med hänsyn till att de uppgifter som delegeras till vigselförrättarna utgör myndighetsutövning som, trots den rutinmässiga karaktären, för med sig stora juridiska konsekvenser bör det ställas höga krav på de personer som rekryteras för uppdraget. Med ett förordnande följer en rätt att under personligt ansvar företräda det allmänna. Det är av stor vikt att de personer som utses till vigselförrättare har de kunskaper som behövs för uppdraget, dvs. sådana kunskaper att ÄktB:s regler om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att iakttas, samt att de även i övrigt är lämpliga som vigselförrättare. Förutom nämnda kunskaper bör en vigselförrättare bl.a. ha ett gott omdöme och åtnjuta allmänt förtroende samt ha den erfarenhet som krävs för att kunna fullgöra uppdraget på bästa sätt. Hon eller han bör också vara väl medveten om vigselns betydelse som ett juridiskt bindande avtal och det ansvar som är förenat med uppdraget. En annan omständighet som bör vägas in är att vigselförrättaren kan anses lämplig att företräda det allmänna. Vidare bör endast den som är villig att viga såväl en kvinna och en man som två personer med samma kön kunna komma i fråga för uppdraget som vigselförrättare.

Det ankommer på länsstyrelserna att bedöma vigselförrättarnas kvalifikationer för uppdraget. Innan en person förordnas bör länsstyrelserna särskilt kontrollera att den som skall förordnas har erforderliga kunskaper. En möjlighet är att den blivande vigselförrättaren får besvara skriftliga eller muntliga frågor vid ett personligt besök hos länsstyrelsen. Länsstyrelserna bör dock i stor utsträckning kunna överlåta prövningen på kommunerna. Merparten av vigselförrättarna förordnas nämligen på förslag av kommunerna och det kan förutsättas att kommunerna gör en lämplighetsbedömning innan förslag lämnas. I den mån förslaget från en kommun inte ger klart besked om vederbörandes kvalifikationer bör kompletterande upplysningar kunna inhämtas från kommunen.

Vidare bör länsstyrelserna ta ett ansvar för utbildningen av blivande vigselförrättare, oavsett om kunskapskontrollen delegeras, genom att de t.ex. anordnar särskilda kurser eller tillhandahåller utbildningsmaterial.

Förordnande för enstaka tillfälle

En ordning med särskilt förordnade vigselförrättare förutsätter att det finns en kår av vigselförrättare som kontinuerligt förrättar vigslar. Den som åtar sig ett uppdrag som vigselförrättare bör vara beredd att fullgöra sitt åtagande under en längre period. Ett förordnande att vara vigselförrättare bör därför som regel gälla tills vidare om det inte finns anledning att begränsa förordnandets giltighet till en viss angiven tidpunkt. Ett tidsbegränsat förordnande kan t.ex. vara aktuellt när kommunernas förtroendevalda utses till vigselförrättare.

En särskild fråga är om det bör vara möjligt att förordna vigselförrättare för enstaka tillfälle och i så fall vilka krav som bör ställas för ett sådant förordnande. Det torde sällan finnas ett behov av tillfälliga förordnanden ur ett allmänt perspektiv. Istället synes det vara i huvudsak privata motiv som ligger bakom en begäran bli förordnad som vigselförrättare i dessa fall. Det bör framhållas att vigselförrättningen inte är en privat angelägenhet i den meningen att de blivande makarna fritt bör kunna välja vem som skall viga dem. Vigsels officiella prägel skulle gå förlorad om t.ex. släktingar, vänner och bekanta regelmässigt skulle kunna bli förordnade som vigselförrättare efter ansökan. Detsamma gäller andra personer som av affärsmässiga eller annars rent personliga skäl vill bli förordnade som vigselförrättare. Syftet med ett förordnande bör istället vara att den som förordnas som vigselförrättare skall stå till allmänhetens tjänst och fortlöpande fullgöra sitt uppdrag under en längre tid. Vigselförrättare bör endast i undantagsfall förordnas för enstaka tillfälle.

Regeringens uttalanden i samband med praxisändringen år 2004 (jfr avsnitt 7.10.1) bör även i fortsättningen vara vägledande för när enstaka vigselförordnande kan komma i fråga. Förutom de kompetenskrav som behandlats i det föregående bör en grundläggande förutsättning för att ett förordnande skall begränsas till enstaka fall således vara att vigselförrättaren i kraft av sin ställning kan bidra till att förrättningen ges en officiell prägel och att det klart framgår att hon eller han företräder det allmänna. De blivande makarnas önskemål om en viss vigselförrättare bör inte få vara styrande. Vidare bör ett förordnande för enstaka fall inte avse en viss dag eller kortare tidsperiod och därmed ge generell vigselbehörighet, utan förordnandet bör begränsas till en särskild vigsel mellan ett namngivet par. I princip bör förordnandena för enstaka tillfällen begränsas till

att avse personer med viss kvalificerad erfarenhet och vissa personer med politiska förtroendeuppdrag. Genom att domstolarna avlastas vigseluppgifterna öppnas bl.a. möjlighet att förordna domare som borgerliga vigselförrättare antingen för en längre period eller ett enstaka tillfälle. Att endast vissa särskilt kvalificerade personer bör kunna utses till vigselförrättare får anses följa av ett uttryckligt krav i författningstexten på att ett förordnande endast i undantagsfall får avse enstaka tillfälle.

I den mån vederbörandes kvalifikationer för uppdraget inte framgår av dennes bakgrund och tidigare erfarenheter bör det åligga länsstyrelserna att vidta kompletterande åtgärder för att säkerställa att den som aspirerar på att bli förordnad som vigselförrättare vid enstaka vigsel har tillräcklig kompetens. Det kan ske genom att den som ansöker om att få bli vigselförrättare för enstaka tillfälle får genomgå kunskapsprov.

Frågan om förordnande för enstaka fall prövas av den länsstyrelse inom vars län vigseln skall äga rum. Underrättelse om vem som har förordnats till vigselförrättare bör, oavsett förordnandets omfattning, regelmässigt lämnas till Skatteverket.

Tillsyn över den borgerliga vigselverksamheten

I uppgiften att förordna vigselförrättare får anses ingå en skyldighet att utöva viss tillsyn över de särskilt förordnade vigselförrättarnas verksamhet. Det ligger i sakens natur att länsstyrelserna har möjlighet att återkalla ett förordnande om en vigselförrättare inte längre uppfyller de krav som uppställs för ett förordnande eller om denne missköter sin uppgift. Däremot bedriver länsstyrelserna inte någon aktiv tillsyn över vigselförrättarnas verksamhet. Som framgått har återkallelse av förordnande för enskilda vigselförrättare aktualiserats främst genom påpekanden från Skatteverket.

Eftersom vigselförrättningarna har betydelsefulla rättsverkningar för den enskilde är det av vikt att länsstyrelserna även fortsättningsvis utövar viss kontroll av vigselförrättarnas verksamhet. Vid misstanke om brott – tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken – bör länsstyrelserna i princip anmäla saken till polis eller åklagare. Länsstyrelserna bör också verka för att viktig information sprids till vigselförrättarna. Den som en gång har förordnats som vigselförrättare bör t.ex. underrättas om eventuella författningsändringar på området. Någon ordinär tillsyn torde emellertid inte vara nöd-

vändig. Inte heller torde det finnas behov av andra sanktionsmöjligheter än återkallelse av vigselförordnande.

För att öka länsstyrelsernas möjligheter att kontrollera att vigselförrättningarna har gått till i behörig ordning bör uppgifter om vittnenas namn, personnummer och adress antecknas i det protokoll som skall föras över förrättningen och som inom viss tid skall sändas till respektive länsstyrelse.⁶³ Det kan också vara lämpligt att motsvarande uppgifter om vittnen som har varit närvarande vid en vigsel som förrättats inom ett trossamfund lämnas till Kammarkollegiet, men någon uttrycklig bestämmelse härom torde inte behövas.

Författningsreglering

Länsstyrelsernas förordnande av borgerliga vigselförrättare bör författningsregleras. Det bör ankomma på regeringen att meddela bestämmelser härom. Av förordningen bör bl.a. framgå att länsstyrelsen skall pröva att en person har de kunskaper och de kvalifikationer i övrigt som behövs för uppdraget innan hon eller han förordnas till vigselförrättare. Det bör också framgå att länsstyrelsen får uppdra åt kommunen att utföra denna prövning. Förordningen bör vidare innehålla en bestämmelse om att ett förordnande att vara vigselförrättare gäller tills vidare om det inte har begränsats att gälla en viss period, i undantagsfall får dock ett förordnande avse enstaka tillfälle. Av en övergångsbestämmelse till förordningen bör vidare framgå att tidigare meddelade förordnanden att vara vigselförrättare skall gälla som om de hade meddelats med tillämpning av den nya förordningen. Regeringen bör dessutom meddela föreskrifter om att uppgifter om vittnen som har varit närvarande vid en vigsel skall antecknas i vigselprotokollet.

Länsstyrelsens beslut om förordnande av vigselförrättare överklagas för närvarande till regeringen (15 kap. 5 § ÄktB). Det finns emellertid skäl att överväga om ett sådant beslut bör kunna överklagas över huvud taget eller om i vart fall regeringen bör befrias från denna uppgift liksom uppgiften att godkänna ogiltiga vigslar (jfr avsnitt 7.12). Eftersom ärendena inte är av sådan beskaffenhet att politisk styrning av praxis framstår som nödvändig skulle uppgiften att överpröva länsstyrelsens beslut i och för sig kunna läggas

---

⁶³ Se 4 kap. 7 § ÄktB och 8 och 9 §§ förordningen med närmare föreskrifter om vigsel och registrering av partnerskap som förrättas av domare eller särskilt förordnad förrättare.

på länsrätten istället för regeringen. Enligt min bedömning finns det emellertid inte något vägande skäl som talar för att man över huvud taget bör kunna överklaga dessa beslut. En överprövning av domstol framstår inte som nödvändig utan det bör räcka att frågan prövas i en instans. Eftersom ärendena inte avser enskildas civila rättigheter eller skyldigheter föranleder Europakonventionen inte någon annan bedömning. Inte heller torde någon annan internationell konvention kräva domstolsbeslut eller domstolsprövning i första instans. I de fall där nya omständigheter kan tillföras eller sökanden vill anföra nya argument finns det möjlighet för länsstyrelsen att ta upp frågan till ny prövning. I sammanhanget kan nämnas att Kammarkollegiets beslut om förordnande av vigselförrättare inom trossamfund inte är överklagbara. Nyss nämnda bestämmelse i ÄktB bör således upphävas.

Särskilt om ersättning till vigselförrättare och avgift för vigsel

En vigselförrättare som är förordnad av länsstyrelsen har rätt till ersättning med 110 kr för varje vigsel som hon eller han har förrättat. Har vigselförrättaren samma dag förrättat mer än en vigsel utgör dock ersättningen 30 kr för varje vigsel utöver den första.⁶⁴ Ersättningsnivåerna har varit oförändrade sedan år 1988. Länsstyrelserna betalar ut ersättning till vigselförrättarna en gång per år med medel från förvaltningsanslaget.

Behovet av en översyn av regelverket för vigselförrättare i syfte att ersättningsnivåerna skall justeras uppåt har påtalats i ett antal motioner vid flera tillfällen. Lagutskottet har uttalat att ersättningsnivåerna för vigselförrättare (och partnerskapsförrättare) bör höjas till en rimligare nivå.⁶⁵ I senare betänkande⁶⁶ har lagutskottet avslagit motioner av nämnda innebörd med hänvisning till förevarande utredning, vilket godkänts av riksdagen.

Utöver frågan om ersättning till vigselförrättare ingår det också i mitt uppdrag att överväga om det bör tas ut avgifter för vigsel.⁶⁷ När det gäller vigsel inom trossamfund har jag i avsnitt 7.7.2 före-

⁶⁴ 10 § förordningen med närmare föreskrifter om vigsel och registrering av partnerskap som förrättas av domare eller särskilt förordnad förrättare.

⁶⁵ Se t.ex. bet. 2001/02:LU8, 2003/04:LU22 och 2004/05:LU14.

⁶⁶ Se bet. 2004/05:LU14.

⁶⁷ För vigsel, inklusive protokoll, som förrättas av svensk myndighet utomlands tas det för närvarande ut en avgift om 600 kr. Detta gäller dock inte om kvinnan eller mannen har sitt hemvist inom utlandsmyndighetens område (jfr förordningen [1997:691] om avgifter vid utlandsmyndigheterna).

slagit att det införs en bestämmelse i 4 kap. ÄktB av vilken det framgår att trossamfund har rätt men ingen skyldighet att ta ut avgift för vigsel.

Uppdraget som borgerlig vigselförrättare är i grunden ett hedersuppdrag, något som bör påverka arvodesnivån. Ersättningen har emellertid legat på samma nivå i många år och står numera inte i rimlig proportion till vigselförrättarnas arbetsinsatser. En höjning framstår som därför som väl motiverad.

Jag anser att ett lämpligt riktmärke för arvodering av borgerliga vigselförrättare kan vara 300 kr. Förrättas flera vigslar samma dag bör dock arvodet för varje vigsel utöver den första utgå med endast 100 kr.

Det synes också vara befogat att vigselförrättarna kan få skälig ersättning för resekostnader och andra utgifter som uppkommer när de fullgör sina uppdrag. Om t.ex. en vigsel i enlighet med parternas önskemål förrättas på annan plats än i den ordinarie vigsellokalen är det rimligt att vigselförrättaren får ersättning för sina resor till och från förrättningsplatsen. Resekostnader och andra utgifter som uppkommer på grund av parternas speciella önskemål om en vigsel på en viss plats utanför vigselförrättarens normala tjänsteställe eller under en tid som inte kan anses som normal tjänstetid bör dock inte ersättas av staten, utan det får bli en förhandlingsfråga mellan paret som avser att ingå äktenskap och vigselförrättaren.

En höjning av arvodet till borgerliga vigselförrättare bör finansieras genom en avgift för vigselförrättningen. Ersättningen bör i första hand ge täckning för statens ökade utgifter för arvoderingen av vigselförrättare. En variant kan då vara att avgiften betalas direkt till vigselförrättaren som får behålla beloppet som sitt arvode. En sådan ordning är dock inte invändningsfri. Det uppkommer bl.a. problem när flera vigslar förrättas samma dag och fullt arvode skall utgå endast för den första vigseln och reducerat arvode för de efterföljande vigslarna. Skall det par som vigs först betala fullt arvode och övriga endast ett mindre belopp? Detta framstår inte som skäligt. Inte heller torde det vara lämpligt att alla vigslar beläggs med samma, men något lägre avgift. Det finns inga garantier för att ett sådant system ger täckning för statens utgifter och på orter där det endast förekommer någon enstaka vigsel får vigselförrättaren inte sitt fulla arvode. Dessutom uppkommer vissa budgettekniska problem. Jag anser inte att detta är en framkomlig väg.

En annan möjlighet är att avgiften betalas in till länsstyrelsen som förordnat vigselförrättaren. Ett problem med denna lösning är dock att länsstyrelserna inte har någon befattning med vigslarna sedan vigselförrättarna väl förordnats. Systemet är därför inte anpassat till att länsstyrelserna skall ta ut avgifter för de vigslar som faktiskt sker. Länsstyrelserna saknar också möjlighet att kontrollera att avgiften betalats in före vigseln. Det skulle vidare leda till onödig administrativ omgång om länsstyrelsen först skulle kräva in en avgift från de blivande makarna och därefter betala ut ersättning till vigselförrättaren. Man kan också fråga sig om det är rimligt att de som tänker gifta sig skall betala in en avgift för en borgerlig vigsel innan de slutligt har bestämt sig för om de vill välja denna vigselform eller en vigsel inom ett trossamfund. Trots att det innebär en viss administrativ omgång skulle man ändå kunna tänka sig denna lösning om man ställer krav på att de blivande makarna före den borgerliga vigseln visar upp ett intyg eller kvitto på att vigselavgiften betalats in. De behövde då inte betala förrän de bestämt sig för en borgerlig vigsel. Det skulle också vara möjligt för vigselförrättaren att kontrollera att betalning skett och har så inte skett skulle hon eller han kunna vägra att genomföra vigseln på samma sätt som om hinderprövning inte skett.

En ytterligare variant är att vigselavgiften betalas in till Skatteverket i samband med hinderprövningen eller vid ett senare tillfälle. Även med en sådan ordning skulle det vara en förutsättning för genomförandet av en borgerlig vigsel att avgiften betalats i vederbörlig ordning.

Av de två nämnda alternativen förordar jag att länsstyrelsen väljs. Det behöver då införas en särskild bestämmelse i 4 kap. ÄktB om att avgift skall utgå för vigsel som förrättas av den som länsstyrelsen har förordnat till vigselförrättare.

En särskild fråga är hur stor en vigselavgift rimligen bör vara. Det får ankomma på regeringen att fastställa avgiften liksom att i övrigt meddela närmare föreskrifter om sådan avgift och betalningen av den. För egen del vill jag dock föreslå att avgiften bestäms till 400 kr. Detta belopp kan visserligen ge ett visst överskott, särskilt om en vigselförrättare genomför flera vigslar samma dag. Utgifterna för arvoden till vigselförrättaren kommer då att klart understiga motsvarande vigselavgifter. Att avgiftssystemet ger ett visst överskott framstår dock som befogat med hänsyn till det administrativa merarbete som kan uppkomma för länsstyrelserna.

7.12 Bör det vara regeringens uppgift att godkänna ogiltiga vigslar?

7.12.1 Bakgrund

I 4 kap. 2 § ÄktB föreskrivs att kvinnan och mannen skall vara samtidigt närvarande vid vigseln. De skall var för sig på fråga av vigselförrättaren ge till känna att de samtycker till äktenskapet och vigselförrättaren skall därefter förklara att de är makar. Har det inte gått till på detta sätt eller var vigselförrättaren inte behörig att förrätta vigsel, är förrättningen ogiltig som vigsel. Detta innebär att det äktenskap, som till synes uppstått, är en nullitet och inte ger upphov till ett äktenskaps rättsverkningar. Om det finns synnerliga skäl får en sådan förrättning dock godkännas av regeringen efter ansökan av en av parterna eller om någon av dem har avlidit, av arvingar till den avlidne. I lagens förarbeten anges att godkännande i första hand bör ske i sådana fall då något fel i vigselförfarandet har uppkommit av förbiseende och kontrahenterna kan anses ha förlitat sig på att vigseln varit giltig.⁶⁸ Vidare uttalas att det inte bör komma i fråga att mot parts bestridande eller efter enderas död godkänna en vigsel som är behäftad med formellt fel om det kan råda tvekan om att parterna velat ingå äktenskap, t.ex. om inte båda var personligen närvarande eller om den ena parten befann sig i sådant sinnessillstånd att hon eller han inte insåg betydelsen av sitt handlande.⁶⁹

Motsvarande ordning gäller även när en svensk vigselförrättare förrättar vigsel enligt svensk lag i främmande stat (se 1 kap. 5 § IÄL).⁷⁰

Bestämmelser om när ett i utlandet enligt utländsk lag ingånget äktenskap anses giltigt i Sverige finns i 1 kap. 7 § IÄL. Ett sådant äktenskap anses giltigt till formen, om det är giltigt i den stat där det ingicks. Har äktenskap ingåtts inför diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller annan, som av främmande stat förordnats att förrätta vigsel i annan främmande stat, anses äktenskapet också giltigt till formen, om det är giltigt i den stat som meddelat förordnandet. Även i annat fall skall äktenskap som ingåtts utom riket anses giltigt till formen, om det är giltigt i den eller de stater där kvinnan och mannen var medborgare eller hade hemvist.

Äktenskap, som skulle vara ogiltigt på grund av formfel, kan enligt 8 § samma kapitel godkännas av regeringen på ansökan av kvinnan

⁶⁸ Prop. 1968 nr 136 s. 82 f, se även avsnitt 2.2.7.

⁶⁹ Jfr SOU 1964:35 s. 100.

⁷⁰ Jfr avsnitt 2.2.10.

eller mannen eller, om någondera avlidit, av arvinge till den avlidne. Sådant godkännande får lämnas endast om det föreligger synnerliga skäl.

I praktiken förekommer det endast i begränsad utsträckning att regeringen efter ansökan prövar ärenden om godkännande av ogiltig vigsel eller ogiltig registrering av partnerskap.⁷¹ Enligt Justitiedepartementet prövar regeringen i genomsnitt ett ärende varje år. Den sammanlagda handläggningstiden uppskattas till ca fem timmar per år. Ärendena avgörs efter viss skriftlig handläggning.

I flera av ärendena har vigseln varit ogiltig på grund av att vigsselförrättaren saknat behörighet att viga. Som regel har regeringen godkänt vigseln om parterna har varit överens och det inte har funnits motstridiga uppgifter.⁷²

I några fall har ärendena varit tvistiga. Som exempel kan nämnas ett avgörande från år 2006.⁷³ Ett par hade gift sig med varandra inom ett muslimskt trossamfund i Sverige. Vigselceremonin förrättades av en imam som inte var behörig att förrätta vigsel enligt svensk rätt. Regeringen hänvisade till nyss berörda förarbetsuttalanden och konstaterade att parterna hade olika inställningar till frågan om de uppfattat vigseln som giltig enligt svensk rätt. I ärendet hade vidare framkommit att parterna inte var antecknade som gifta i folkbokföringen och att de under lång tid hade haft olika folkbokföringsadresser. Dessutom hade den ena parten vid kontakt med myndigheter lämnat olika uppgifter om parternas förhållanden. Med hänsyn till dessa omständigheter fanns det enligt regeringen inte synnerliga skäl att godkänna förrättningen som vigsel, varför ansökan avslogs.

I ett annat ärende⁷⁴ hade paret i fråga också ingått äktenskap inför en imam i Sverige. Äktenskapet hade registrerats utomlands. Den ena parten omkom 15 år senare. Regeringen konstaterade att det fanns motstridiga uppgifter i frågan om den avlidne haft uppfattningen att hon och den andra parten varit förenade i ett enligt svensk lag giltigt äktenskap. Vad som framkommit i fråga om registreringen i det andra landet innebar inte att svenska myndigheter skulle ha intygat äktenskapets giltighet enligt svensk lag. Det framgick inte heller att imamen skulle ha gjort gällande att han hade

---

⁷¹ Av 1 kap. 7 § partnerskapslagen framgår att en ogiltig registrering får godkännas av regeringen, om det finns synnerliga skäl. Regleringen överrensstämmer med bestämmelserna om ogiltig vigsel i ÄktB.

⁷² Se bl.a. Ju 1998/2053.

⁷³ Ju 2005/5456/L2.

⁷⁴ Ju 1998/3785.

haft behörighet att förrätta vigsel enligt svensk lag. Dessutom hade paret inte varit registrerade som gifta i folkbokföringsregistret. Regeringen ansåg inte heller i detta fall att det fanns synnerliga skäl att godkänna förrättningen som vigsel.

7.12.2 Mina bedömningar och förslag

Förslag: Allmän domstol skall pröva frågor om godkännande av ogiltiga vigslar.

Ärende om godkännande av ogiltig vigsel tas upp av tingsrätten i den ort där någon av makarna har sitt hemvist. Har ingen av dem hemvist här i landet, tas ärendet upp av Stockholms tingsrätt.

Att delegera regeringsärenden har sedan länge varit ett viktigt sätt att rationalisera regeringens verksamhet. Det gäller både ärenden som regeringen avgör efter besvär och ärenden som regeringen prövar som första och enda instans. Enligt de riktlinjer som gäller för delegeringsarbetet bör regeringen befrias från ärenden som inte kräver ett ställningstagande från regeringen som politiskt organ.⁷⁵ Frågan om det även i fortsättningen bör vara regeringens uppgift att godkänna ogiltiga vigslar eller om uppgiften kan delegeras till ett underordnat organ är därmed främst av principiell karaktär.

Av redogörelsen i föregående avsnitt framgår att det rör det sig om enstaka ärende per år av tämligen enkelt slag. Regeringen har i sin praxis följt de riktlinjer som angetts i förarbetena till ÄktB. Politisk styrning av praxis framstår inte som nödvändig. Enligt min bedömning är ärendena inte av sådant slag att de kräver ett ställningstagande av regeringen som politiskt organ. Uppgiften att godkänna ogiltiga vigslar bör således delegeras till domstol eller förvaltningsmyndighet.

Som regel bör ärenden där rättsfrågan är huvudsak prövas av domstol medan ärenden där lämplighetsbedömningen dominerar prövas i administrativ ordning. Avsteg från denna grundsats förekommer dock i båda riktningarna. I ärenden om godkännande av ogiltiga vigslar är visserligen de rent rättsliga bedömningarna inte dominerande, med det skulle likväl vara en fördel för parterna om ärendena handläggs av domstol. Som framgått kan de vara tvistiga. Det förekommer att parterna lämnar motstridiga uppgifter i fråga

---

⁷⁵ Jfr prop. 1989/90:100 bil 2 s. 49.

om vilka faktiska förhållanden som inträffat eller är för handen. En domstol har bättre förutsättningar att pröva olika bevisfrågor än vad regeringen eller någon underordnad förvaltningsmyndighet har. Bland annat kan domstolen hålla muntliga förhör med parterna, vigselförrättaren och vittnen som har varit närvarande vid vigseln. Om den ena parten har avlidit kan det också vara av betydelse att muntlig bevisning får föras om huruvida den avlidne haft anledning att förlita sig på att vigseln var giltig. Vid prövning i administrativ ordning är förfarandet som regel skriftligt. Frågan om en vigselns giltighet kan dessutom bli föremål för prövning av domstol i äktenskapsmål.⁷⁶ I sammanhanget kan nämnas att tvister om äktenskapets giltighet inte omfattas av Bryssel II-förordningen. Däremot faller sådana tvister inom definitionen för äktenskapsmål i 3 kap. 1 § IÄL. De kan prövas av svensk domstol under de förutsättningar som framgår av 3 kap. 2 § IÄL. För svensk domsrätt räcker det t.ex. med att saken rör ogiltighet av vigsel förrättad av svensk vigselförrättare.

Med beaktande av vad som sålunda anförts föreslår jag att prövningen av ärendena om godkännande av ogiltiga vigslar flyttas till domstol. Även ett i utlandet enligt utländsk lag ingånget äktenskap som är ogiltigt på grund av formfel bör kunna godkännas av domstol istället för regeringen. Liksom i dag bör det i båda fallen föreligga synnerliga skäl för att en ogiltig vigsel skall godkännas. De uttalanden som gjordes under förarbetena till ÄktB liksom den praxis som hitintills tillämpats vid godkännande av ogiltiga vigslar bör kunna ge tillräcklig vägledning för rättstillämpningen utan några nya motivuttalanden. Uppgiften bör åvila allmän domstol och handläggas som ett domstolsärende enligt lagen (1996:242) om domstolsärende.

Ett ärende om godkännande av ogiltig vigsel – såväl svensk som utländsk vigsel – bör, i likhet med vad som gäller för äktenskapsmål, tas upp av tingsrätten i den ort där någon av makarna har sitt hemvist. Har ingen av dem hemvist här i landet, bör ärendet tas upp av Stockholms tingsrätt. Forumbestämmelsen bör framgå av ett nytt stycke till 14 kap. 3 § ÄktB och tillämpas analogt på utländska vigslar.

Någon särskild bestämmelse om svensk domsrätt i förevarande fall torde däremot inte vara nödvändig. Av regleringen i ÄktB får anses följa att frågan om godkännande av en ogiltig vigsel som förrättats av svensk vigselförrättare som regel kan prövas av svensk

---

⁷⁶ Jfr 14 kap. 1–3 §§ ÄktB.

domstol. Ett ärende om godkännande av en ogiltig utländsk vigsel bör däremot endast tas upp till prövning av svensk domstol i enstaka undantagsfall. Om ingen av parterna har anknytning till Sverige torde det över huvud taget inte finnas någon anledning att ärendet prövas av svensk domstol, eftersom beslutet endast får verkan här i landet. Domsrättsfrågan får enligt min mening prövas inom ramen för kravet på att det skall finnas synnerliga skäl för att vigseln skall godkännas.

7.13 Internationella privat- och processrättsliga frågor – inledning

I mitt uppdrag ingår att redovisa vilka internationella privat- och processrättsliga frågor som äktenskap för par med samma kön aktualiserar och överväga om detta motiverar någon särskild reglering. Som utgångspunkt för mina överväganden i denna del gäller att ÄktB ändras så att det blir möjligt för två kvinnor respektive två män att ingå äktenskap med varandra i Sverige.

I det följande kommer jag att redogöra för hur det internationellt privat- och processrättsliga regelverket bör tillämpas när makarna i ett äktenskap har samma kön (avsnitt 7.14). EG-rättsliga regler, konventionsgrundad lagstiftning samt svenska internationella privat- och processrättsliga författningar behandlas var för sig. Förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap (NÄF), som grundar sig på den nordiska äktenskapskonventionen från år 1931, och dess tillämplighet på par med samma kön behandlas närmare i ett särskilt avsnitt. Därefter redovisas behovet av författningsändringar i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap (IÄL), vilken hör till den svenska autonoma internationella privat- och processrättsliga författningsregleringen (avsnitt 7.16). I avsnittet behandlas bl.a. frågan om äktenskapsmål mellan makar med samma kön alltid skall få tas upp av svensk domstol om äktenskapet har ingåtts i Sverige. Hur utländska registrerade partnerskap bör behandlas i Sverige om partnerskapslagen i enlighet med mitt förslag upphävs diskuteras i avsnitt 7.17. Avslutningsvis kommer jag också att beröra följderna av att vi inte kan räkna med att svenska äktenskap som ingåtts av par som har samma kön kommer att erkännas i alla länder (avsnitt 7.18).

7.14 Det internationellt privat- och processrättsliga regelverkets tillämplighet på äktenskap för par med samma kön

7.14.1 EG-rättsliga regler

Bedömning: Bryssel II-förordningen och annan EG-rättslig reglering torde för närvarande inte omfatta äktenskap där makarna har samma kön. Vi kan inte ensidigt med bindande verkan för de övriga EU-staterna tillämpa dessa regler på sådana äktenskap.

Det är oklart hurvida äktenskap som ingåtts av par med samma kön och makarna i sådana äktenskap omfattas av EG-rättsliga regler. Något auktoritativt stöd för uppfattningen att begreppet ”äktenskap” i lagstiftning av EU-rättsligt ursprung skulle omfatta sådana äktenskap finns inte.

När det gäller äktenskapsbegreppet inom EG-rätten har staterna som regel inte möjlighet att lägga sin egen nationella lagstiftning till grund för hur de aktuella reglerna skall tillämpas. Det EG-rättsliga äktenskapsbegreppet skall i stället tolkas autonomt utifrån ett europeiskt perspektiv. Enligt väl etablerad rättspraxis hos EG-domstolen måste det därvid finnas en gemensam kärna (common core) hos lagstiftarna i medlemsländerna eller så måste en stark tendens i en viss riktning åtminstone vara märkbar. De EU-stater som infört äktenskap för par med samma kön förblir – även med Sveriges sällskap – en klar minoritet. Det torde därför vara tvivelaktigt om EG-domstolen och EU:s medlemsländer i den nationella rättstillämpningen kan tolka det EG-rättsliga äktenskapsbegreppet så att det även omfattar äktenskap mellan två kvinnor eller två män. Följaktligen finns det mycket som talar för att i EG-rättslig mening endast äktenskap mellan en kvinna och en man kan kvalificera sig som ”äktenskap”, i vart fall i nuläget. Avvikande meningar har dock gjorts gällande, inte minst i den nederländska doktrinen. Om fler länder inom EU i framtiden öppnar sin lagstiftning för äktenskap mellan två personer med samma kön kan dock äktenskapsbegreppet inom EU komma att tolkas så att också dessa äktenskap kommer att omfattas av den EG-rättsliga regleringen.

Svaret på frågan om äktenskapsbegreppets innebörd är av direkt praktisk betydelse på grund av *Bryssel II-förordningen*⁷⁷ som bl.a.

⁷⁷ Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003, jfr avsnitt 2.2.10.

reglerar behörigheten för domstolarna i EU:s medlemsstater att ta upp frågor om äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap och erkännande av i EU-staterna meddelade domar i dessa frågor. Den aktuella förordningen går i rättstillämpningen före tillämpningen av alla internationella instrument på området och även före medlemsstaternas egna nationella regler. Danmark är dock inte bundet av förordningen. Den är inte heller bindande mellan Finland och Sverige på grund av en reservation till förmån för NÄF. I förhållande till övriga EU-stater får dock behörighets- och erkännandereglererna i IÄL ge vika när situationen faller in under Bryssel II-förordningen.

Så länge det inte finns ett positivt besked om motsatsen från EG-domstolen är det – mot bakgrund av tidigare anförda skäl – min bedömning att Bryssel II-förordningen för närvarande inte omfattar äktenskap där makarna har samma kön. Vi kan i vart fall inte ensidigt med bindande verkan för de övriga EU-staterna tillämpa dessa regler på sådana äktenskap. I nuläget får utgångspunkten därför anses vara att de svenska reglerna i IÄL om svensk domstols behörighet att ta upp äktenskapsmål är tillämpliga på äktenskap där makarna har samma kön, liksom lagens bestämmelser om erkännande av utländska beslut om äktenskaps upplösning. Vissa justeringar måste dock göras i lagen, vilket jag återkommer till senare. (Beträffande NÄF, se nästa avsnitt.)

Även vid tillämpning av annan EG-rättslig reglering kan tolkningen av begreppen äktenskap och makar skapa vissa problem. Det gäller t.ex. Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område, den s.k. *Bryssel I-förordningen*. Av artikel 1.2 framgår att förordningen inte är tillämplig på bl.a. makars förmögenhetsförhållanden. Däremot finns i artikel 5.2 en domsrättsregel vid underhållstvister mellan makar. Enligt den bestämmelsen kan talan om underhållsskyldighet mot den som har hemvist i en medlemsstat väckas i en annan medlemsstat, närmare bestämt vid domstolen i den ort där den underhållsberättigade har sitt hemvist eller vanliga vistelseort. Bryssel I-förordningens domsrättsregler gäller vid underhållstvister så fort som svaranden har sitt hemvist i en annan EU-stat (artikel 2.1). Förordningen gäller dock inte för Danmark. I förhållande till detta land tillämpas alltjämt Brysselkonventionen.⁷⁸ På samma sätt som fallet är med Bryssel II-

⁷⁸ *Brysselkonventionen* – om domstols behörighet och verkställighet av domar på privaträttens område – gäller i Sveriges sedan den 1 januari 1999, se lagen (1998:358) om

förordningen är det tvivelaktigt om begreppet makar i Bryssel I-förordningen och konventionen omfattar par med samma kön som har ingått äktenskap.

Beträffande Rådets förordning (EEG) nr 1408/71 som rör samordning av de sociala trygghetssystemen för personer som flyttar inom EU hänvisas till redovisningen i avsnitt 4.3.2. Som framgår av avsnittet är det lagstiftningen i det land där en social förmån skall utgå som är av görande för tolkningen av begreppet familjemedlem. Det innebär att ett utländskt gift par som flyttar till Sverige blir berättigade till sociala förmåner här i enlighet med vad som gäller för svenska makar. Såvitt avser tillämpningen av förordningen i Sverige bör några problem inte uppkomma.

EU-staternas konvention om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, den s.k. Romkonventionen från år 1980, är inte tillämplig på makars förmögenhetsförhållanden. Konventionen kommer inom kort att omvandlas till en EU-förordning med samma tillämpningsområde.

7.14.2 Konventionsgrundad lagstiftning

Bedömning: Någon uttrycklig bestämmelse om att konventionsgrundad lagstiftning skall tillämpas på äktenskap som ingåtts av par med samma kön och på makarna i äktenskapet bör inte införas. Som regel bör det överlämnas åt de rättstillämpande organen att med ledning av allmänna principer om konventionsvänlig tolkning avgöra hur konventionsgrundade författningar skall tillämpas när det gäller sådana äktenskap och makar.

Sverige är på den internationella familjerättens område part i ett antal internationella konventioner som reglerar rättsförhållandet mellan makar eller förutvarande makar eller som avser en efterlevande make. Dessa konventioner har införlivats med svensk rätt genom särskilda lagar. Förutom NÄF kan följande lagar nämnas som exempel.

- Lagarna (1935:44), (1935:45), (1935:46) som införlivar den s.k. nordiska arvskonventionen från år 1934 med svensk rätt. Flera av bestämmelserna i konventionen – och de införlivande svenska lagarna – fokuserar på efterlevande makes rättsställning.

Brysselkonventionen. Den har numera ersatts av Bryssel I-förordningen, vilken trädde i kraft mellan EU:s medlemsstater (utom Danmark) den 1 mars 2002.

- Lagen (1962:512) om indrivning av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge. Lagen grundar sig på en nordisk konvention på området och omfattar bl.a. make och förutvarande make.
- Lagen (1977:595) om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område.
- Lagen (1973:943) om erkännande av vissa utländska äktenskapskillnader och hemskillnader, som grundar sig på en Haagkonvention på området från år 1970.
- Lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet, vilken grundar sig på en Haagkonvention på området från år 1973. Konventionen omfattar bl.a. avgöranden om underhåll mellan makar eller förutvarande makar.
- Lagen (1992:794) om Luganokonventionen varigenom Luganokonventionen införlivas med svensk rätt. Lagen/konventionen omfattar frågor om bl.a. underhållsskyldighet.
- Lagen (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. Konventionen från år 1993 tillåter att barn adopteras av makar eller "ensamadoptanter".

Liksom i fråga om de EG-rättsliga reglerna är det inte givet att de internationella konventionerna på familjerättens område och de införlivade svenska lagarna kan anses gälla för äktenskap som ingåtts mellan personer med samma kön. Frågeställningen är egentligen inte ny hos oss utan aktualiserades redan när partnerskapslagen kom till. Enligt den lagen skall vad som i annan lag eller annan författning är stadgat om äktenskapsmål tillämpas också på mål om upplösning av ett registrerat partnerskap och mål om fastställelse av huruvida ett partnerskap består eller inte består. Vidare skall bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar tillämpas på motsvarande sätt på registrerat partnerskap och registrerade partner om inte annat följer av vissa undantagsregler i lagen.⁷⁹ Det enda undantag som uttryckligen gjorts på det internationella området avser NÄF.⁸⁰ Avsikten synes ha varit att alla andra regler – även övriga konventionsgrundade bestämmelser rörande äktenskap och makar – skulle vara tillämpliga. Bestämmelserna i partnerskapslagen var motiverade

⁷⁹ Jfr 3 kap. 1 § andra stycket partnerskapslagen.

⁸⁰ Jfr 3 kap. 4 § partnerskapslagen.

därför att det genom den lagen infördes ett nytt familjerättsligt rättsinstitut som inte kunde anses omfattat av reglerna om äktenskap och makar. Nu däremot är det fråga om ett gammalt etablerat rättsinstitut – äktenskapet – som utvidgas till att gälla också äktenskap för par med samma kön och makarna i sådana äktenskap. Att då införa en bestämmelse liknande den i partnerskapslagen beträffande den konventionsgrundade lagstiftningen bör inte komma i fråga. Det följer redan av ÄktB att begreppen äktenskap och makar omfattar alla äktenskap oavsett makarnas sexuella läggning. Därmed är inte sagt att den konventionsgrundade regleringen utan vidare kan tillämpas på äktenskap för par med samma kön. Tillämpningen av en sådan reglering måste liksom när det annars är fråga om konventionsgrundad lagstiftning grundas på en tolkning av den underliggande konventionen med utgångspunkt i svenska förhållanden och principen om konventionsvänlig tolkning.⁸¹ Det kan då hända att bestämmelserna om äktenskap och makar inte kan tillämpas när makarna har samma kön. I andra fall kan en tolkning leda till motsatt resultat. Man kan också tänka sig att en konvention i princip inte kan anses omfatta nämnda äktenskap och makar men att man ändå i rättstillämpningen bör kunna komma fram till att den aktuella regleringen kan tillämpas här i Sverige. Jag har svårt att se att det exempelvis skulle möta några hinder mot att vi tillämpar bestämmelserna i 1973 års lag om erkännande och verkställighet av vissa utländska äktenskapsskillnader och hemskillnader på utländska domar rörande äktenskapsskillnad eller hemskillnad mellan personer med samma kön. En annan sak är att sådana avgöranden som meddelats i Sverige kanske inte får rättsverkningar i andra länder. Enligt min uppfattning får det överlämnas åt de rättstillämpande organen att med ledning av allmänna tolkningsprinciper avgöra hur konventionsgrundade författningar skall tillämpas när det gäller äktenskap där makarna har samma kön.⁸²

Vad som nu sagts gäller dock inte NÄF. Jag återkommer i avsnitt 7.15 till den regleringen. I övrigt torde det inte uppkomma några

⁸¹ Jfr artikel 31 i *Wienkonventionen om traktaträtten* 1969 (SÖ 1975:1) som innehåller en allmän regel om tolkning av traktater. I artikeln anges att en traktat skall tolkas ärligt i överensstämmelse med den gängse meningen av traktatens uttryck sedda i sitt sammanhang och mot bakgrunden av traktatens ändamål och syfte. Hänsyn skall också tas till bl.a. efterföljande överenskommelser mellan parterna rörande traktatens tolkning eller tillämpningen av dess bestämmelser, liksom efterföljande praxis vid traktatens tillämpning som ådagalägger enighet mellan parterna om traktatens tolkning.

⁸² Viss konventionsgrundad lagstiftnings tillämplighet på registrerade partnerskap har behandlats närmare i förarbetena till partnerskapslagen, se SOU 1993:98 s. 117 ff och bet. 1993/94:LU28 kapitel 7.

konkreta problem vid rättstillämpningen. Av skäl som anförts i avsnitt 7.14.1 torde det vara tvivelaktigt om Luganokonventionen och den lag varigenom konventionen införlivats med svensk rätt kan tolkas så att de är tillämpliga på makar med samma kön. Luganokonventionen ingicks ursprungligen mellan EG:s medlemsländer och de dåvarande EFTA-länderna. Konventionen var i princip en spegelbild av Brysselkonventionen som senare har ersatts av Bryssel I-förordningen. Luganokonventionen innehåller bestämmelser om domstols behörighet på privaträttens område och regler om erkännande och verkställighet av domar på detta område. Praktiskt taget hela familjerätten faller dock utanför konventionen med undantag för frågor om underhåll mellan bl.a. makar och förutvarande makar.

Luganokonventionen gäller numera endast i förhållandet mellan å ena sidan Sverige och övriga EU-länder och å andra sidan EFTA-staterna Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz. För Danmarks del är som redan nämnts situationen den att Bryssel I-förordningen tills vidare inte gäller för det landet utan istället är Brysselkonventionen fortfarande tillämplig.

7.14.3 Svenska internationella privat- och processrättsliga författningar

Bedömning: Utvidgas ÄktB:s definition av vad som är ett äktenskap till att omfatta par med samma kön kommer de svenska autonoma internationella privat- och processrättsliga författningarna på familjerättens område utan särskild reglering att tillämpas på äktenskap och makar oavsett om parterna är en kvinna och en man, två kvinnor eller två män. Någon särskild bestämmelse härom behövs inte.

I den mån det saknas tillämpliga EG-rättsliga regler och konventionsgrundad lagstiftning gäller de rent autonoma svenska reglerna på det internationellt privat- och processrättsliga området. Till denna lagstiftning hör de allmänna bestämmelserna på äktenskapsrättens område som finns i IÄL om svensk domstols behörighet i äktenskapsmål m.m. liksom lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden. På arvsrättens område finns lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo. Vidare kan nämnas lagen (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption. I flera av

författningarna förekommer uttryck som "äktenskap", "makar", "make" och "efterlevande make". Eftersom dessa författningar inte grundas på några bakomliggande internationella förpliktelser är vi fria att själva bestämma hur de skall tolkas och tillämpas.

I det föregående föreslås att ÄktB:s definition av vad som är ett äktenskap skall utvidgas till att omfatta par med samma kön. Härigenom kommer också våra autonoma svenska internationella privat- och processrättsliga författningar på familjerättens område att gälla för äktenskap och makar oavsett om parterna är en kvinna och en man, två kvinnor eller två män. Enligt min bedömning behövs det inte någon särskild bestämmelse härom. Att det i partnerskapslagen infördes en särskild bestämmelse om att lagar och andra författningar med anknytning till äktenskap och makar skulle tillämpas på motsvarande sätt när det gällde registrerade partners beror på att, som tidigare sagts, partnerskapet var ett helt nytt rättsinstitut. Däremot kommer en utvidgning av äktenskapsbegreppet i svensk rätt automatiskt att gälla också vid tillämpningen av våra egna interna internationella privat- och processrättsliga regler. I några fall är dock reglerna formulerade på ett sätt som medför att vissa justeringar måste göras för att anpassa dem till det utvidgade äktenskapsbegreppet. Jag återkommer till dessa frågor i avsnitt 7.16.

Den autonoma svenska internationella privat- och processrätten innehåller även ett antal lagvalsregler (kollisionsregler) som pekar ut vilken rättsordning som är tillämplig i ett visst fall. Som ett exempel kan nämnas 4 § första stycket lagen om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden enligt vilken makars förmögenhetsförhållanden bestäms av lagen i den stat där makarna tog hemvist när de gifte sig, om tillämplig lag inte har bestämts genom avtal. Beroende på i vilket land makarna tog hemvist vid äktenskapets ingående kan denna regel hänvisa till svensk eller till utländsk rätt. Lagvalsregler finns också beträffande makes arvsrätt.

I många fall innebär lagvalsreglerna att svensk lag skall tillämpas därför att makarna har anknytning till Sverige. Så är i allmänhet fallet beträffande förutsättningarna för upplösning av ett äktenskap, vid prövningen av frågor om äktenskapets förmögenhetsrättsliga verkningar och vid prövningen av rätten till arv efter svenska medborgare. I sådana fall uppkommer det inga problem. Reglerna om makars förmögenhetsförhållanden öppnar vidare möjlighet för makarna att i en del fall träffa avtal om att svensk lag skall tillämpas och inte heller då bör det uppkomma några särskilda svårigheter.

Om utländsk rätt pekas ut som tillämplig är situationen mer komplicerad. Då uppstår frågan vad som gäller ifall denna rättsordning saknar regler om förmögenhetsförhållandena eller arvsrätten i ett äktenskap som ingåtts mellan två personer med samma kön eller över huvud taget inte godtar sådana äktenskap. Det kan i dessa fall hävdas att det saknas materiella regler för hur en tvist mellan makarna skall lösas.

Beträffande tillämplig lag för behörigheten att ingå äktenskap anser jag, som närmare utvecklat i avsnitt 7.2, att det kan finnas skäl att beakta utländsk lag när andra äktenskap än de som ingås mellan en kvinna och en man inte godtas i det aktuella landet. Vi bör nämligen inte generellt öppna en möjlighet för par av såväl olika som samma kön att ingå äktenskap inför svensk vigselförrättare när de saknar anknytning till Sverige. Vi skulle i så fall medverka till äktenskap mellan personer från andra länder i fall där äktenskapet inte skulle bli giltigt i de länder där de har hemvist eller är medborgare.

När det däremot gäller frågor om äktenskapets rättsverkningar anser jag att man bör välja ett pragmatiskt synsätt.⁸³ Även i avsaknad av uttryckligt lagstöd vid tillämpningen i Sverige bör man kunna bortse från att äktenskap mellan två personer med samma kön inte har rättsverkningar i andra länder. De utländska regler som skulle gälla för en kvinna och en man som ingått äktenskap bör alltså tillämpas även beträffande ett äkta par som har samma kön. Som exempel kan nämnas det fallet att två utländska makar med samma kön bosatt sig här och den ene av dem avlider, då skall rätten till arv för den efterlevande enligt 1 kap. 1 § lagen om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo prövas enligt lagen i det land där hon eller han är medborgare. I en process inför svensk domstol om arvsrätten bör domstolen kunna tillämpa medborgarskapslandets regler om arvsrätten i äktenskap där makarna har olika kön.

En komplikation som omnämndes av Partnerskapskommittén kan dock vara när den utländska rättsordningen är könsrelaterad t.ex. genom att den favoriserar den ena maken i ett äktenskap när det gäller rätten till underhållsbidrag. Hur en sådan och liknande frågor skall lösas får överlämnas till rättstillämpningen att lösa.

Tilläggas bör att de svårigheter som kan uppkomma när utländsk rätt på grund av en lagvalsregel skall tillämpas på ett äktenskap mellan

---

⁸³ Jfr bet. 1993/94:LU28.

två kvinnor eller två män inte är unika. Den svenska internationella privat- och processrätten är inte heltäckande och det är inte ovanligt att domstolarna i Sverige ställs inför tolknings- och tillämpningsproblem därför att en utländsk rättsordning skiljer sig från den svenska.

7.15 Särskilt om NÄF:s tillämplighet på äktenskap mellan ett par med samma kön

Förslag: Av en ny bestämmelse i NÄF skall framgå att förordningen inte gäller för äktenskap där makarna har samma kön.

NÄF och den underliggande konventionen reglerar bl.a. frågor om äktenskaps ingående, äktenskaps rättsverkningar och äktenskaps upplösning genom dom. Regleringen är tillämplig i de fall makarna är medborgare i Danmark, Finland, Island, Norge eller Sverige och förutsätter i vissa fall även att makarna har hemvist i någon av staterna. Däremot gäller inte bestämmelserna i NÄF för registrerat partnerskap (3 kap. 4 § partnerskapslagen). I förarbetena till partnerskapslagen⁸⁴ konstaterade man att den internordiska reglering som finns i NÄF bildar en helhet och att förordningen förutsätter ömsesidighet. Eftersom alla nordiska länder vid den tidpunkt då partnerskapslagen utarbetades inte hade lagstiftning om registrerat partnerskap brast det därmed i en viktig förutsättning. De allmänt tillämpliga internationella privat- och processrättsliga bestämmelserna ansågs fullt tillräckliga för att reglera de frågor som kunde uppkomma. Om NÄF skulle göras tillämplig på partnerskap skulle vidare denna förordnings exklusiva domsrättsregler kunna leda till att det i vissa fall skulle saknas behörig domstol för att avgöra ett mål om upplösning av registrerat partnerskap, vilket inte var godtagbart. Enligt den dåvarande huvudregeln i 7 § NÄF fick nämligen ett yrkande om äktenskapsskillnad mellan medborgare i fördragslutande stat endast tas upp av domstol i den stat där makarna hade hemvist eller senast hade haft hemvist samtidigt och en av dem fortfarande var bosatt.

Genom en ändring av 1931 års nordiska äktenskapskonvention och motsvarande lagändring i förordningen har behörighetsgrunderna i 7 § NÄF numera ändrats så att de i sak motsvarar vad som

---

⁸⁴ Bet. 1993/94:LU28 s. 29.

gäller enligt Bryssel II-förordningen.⁸⁵ Eftersom behörighetsgrunderna är alternativa ges makarna i det enskilda fallet möjlighet att välja mellan två eller flera länders myndigheter. En bestämmelse i 8 a § NÄF om litispensens hindrar dock att en talan om samma sak mellan samma parter förs samtidigt i flera länder. Även med nuvarande bestämmelser skulle nyss nämnda situation ha kunnat uppkomma, dvs. att behörig domstol saknas för att avgöra mål om registrerat partnerskap.

På äktenskapsrättens område har övriga nordiska länder inte någon motsvarighet till de bestämmelser som nu föreslås införda i Sverige och kan inte heller förväntas följa Sveriges exempel inom en överskådlig framtid med undantag eventuellt för Norge. Liksom när det gällde registrerade partnerskap saknas därför en viktig förutsättning för att NÄF skall kunna bli tillämplig. Det får antas att övriga nordiska länder med största sannolikhet kommer att jämställa ett svenskt äktenskap mellan två personer med samma kön med ett registrerat partnerskap och inte med ett äktenskap mellan en kvinna och en man. Det kan emellertid ifrågasättas om det bör göras ett uttryckligt undantag för NÄF:s tillämplighet på äktenskap när makarna har samma kön eller om man i likhet med övriga konventionsgrundande författningar bör överlämna frågan åt rättstillämpningen. NÄF skiljer sig från andra konventionsbaserade författningar framför allt därför att den behandlar hela Norden som ett enhetligt jurisdiktionsområde. Om NÄF inte undantas skulle det kunna uppstå fall där det inte finns svensk domsrätt. Som redan nämnts angavs likartade skäl för att undanta NÄF från partnerskapslagens tillämpningsområde. Jag föreslår med hänsyn härtill att det införs en bestämmelse i NÄF om att förordningen inte gäller för äktenskap som ingås mellan två kvinnor eller mellan två män. Därmed klargörs att reglerna i IÄL och andra svenska internationella privat- och processrättsliga författningar istället för NÄF skall tillämpas på makar med samma kön. Om övriga nordiska länder också ändrar sina äktenskapsbegrepp får det förutsättas att den nordiska äktenskapskonventionen kommer att ses över.

---

⁸⁵ Jfr prop. 2000/01:98, bet. 2000/01:LU22, rskr. 2000/01:217.

7.16 Särskilt om IÄL:s tillämplighet på äktenskap mellan ett par med samma kön

Förslag: Bestämmelsen i 3 kap. 2 § sjätte punkten IÄL ändras så att äktenskapsmål får tas upp av svensk domstol om det finns särskilda skäl att talan prövas här i landet, under förutsättning att endera maken är svensk medborgare eller att käranden inte kan få sin talan prövad i den stat där hon eller han är medborgare eller har hemvist. Vidare föreslås vissa justeringar av språklig karaktär i IÄL.

Ingående av äktenskap

Vissa internationella privat- och processrättsliga frågor har redan behandlats i avsnitt 7.2. Samma bestämmelser föreslås gälla för alla par oavsett kön i fråga om ingående av äktenskap. Något särskilt krav på anknytning motsvarande det som finns i partnerskapslagen bör inte uppställas för att par med samma kön skall få ingå äktenskap i Sverige. Bestämmelserna i 1 kap. 1 § IÄL om tillämplig lag för rätten att ingå äktenskap kommer dock som redovisats tidigare att innebära vissa begränsningar beträffande vilka par som kan ingå äktenskap i Sverige. Normalt räcker det visserligen att svensk lag beaktas, men om ingendera parten har medborgarskaps- eller hemvistanknytning till Sverige blir det aktuellt att beakta reglerna i utländsk lag. För par med samma kön som varken är medborgare eller har hemvist i länder som tillåter äktenskap mellan två kvinnor eller två män kan tillämpningen av nämnda bestämmelse leda till att det föreligger hinder mot äktenskapet. Den möjlighet som finns att göra undantag från huvudreglerna om det finns särskilda skäl får anses tillräcklig för att parterna efter prövning i det enskilda fallet skall kunna gifta sig här oavsett vad som följer av lagstiftningen i det land eller de länder till vilka de har anknytning genom medborgarskap eller hemvist.

Bestämmelserna i 1 kap. 1, 7 och 8 §§ IÄL hänvisar till ”mannen eller kvinnan” eller liknande och förutsätter en viss justering så att de får en könsneutral utformning. Detsamma gäller bestämmelsen i 3 kap. 1 § IÄL som rör äktenskapsmål.

Äktenskapsmål m.m.

Om ingen domstol i EU:s medlemsstater har domsrätt enligt Bryssel II-förordningen och NÄF inte är tillämplig regleras förutsättningarna för ett äktenskapsmåls upptagande av svensk domstol i 3 kap. 2 och 3 §§ IÄL.⁸⁶

Ett äktenskapsmål får tas upp av svensk domstol, om 1) båda makarna är svenska medborgare, 2) käranden är svensk medborgare och har hemvist här i riket eller tidigare haft hemvist här sedan hon eller han fyllt 18 år, 3) käranden inte är svensk medborgare men har hemvist här i riket sedan minst ett år, 4) svaranden har hemvist här i riket eller 5) saken rör ogiltighet av vigsel som förrättas av svensk myndighet.

Äktenskapsmål får också tas upp av svensk domstol om regeringen, eller myndighet som regeringen bestämmer, finner skäl att talan prövas här i riket. Ett sådant tillstånd förutsätter dock att endera maken är svensk medborgare eller att käranden inte kan få sin talan prövad i den stat där hon eller han är medborgare (3 kap. 2 § sjätte punkten IÄL). Regleringen saknar motsvarighet i Bryssel II-förordningen. Enligt förarbetena⁸⁷ syftar bestämmelsen i det sistnämnda fallet, dvs. när käranden är utlänning men inte kan få sin talan prövad i hemlandet, till att förebygga att käranden inte kan få sin talan upptagen någonstans. Bestämmelsen avser endast hinder beträffande domsrätten, inte materiella hinder mot äktenskapsskillnad som gäller i den nationella lagen. Föreligger enbart sådana hinder, får käranden vänta till dess hon eller han har haft hemvist här i ett år, då målet kan tas upp enligt 3 kap. 2 § tredje punkten IÄL. Inte bara rättsliga utan även faktiska hinder skall beaktas. Bestämmelsen kan enligt förarbetsuttalande få praktisk betydelse främst i fråga om politisk flykting, som inte har hemvist någonstans men som uppehåller sig här i landet.

IÄL:s regler om äktenskapsmål gäller fullt ut för partnerskapsmål. En särskild bestämmelse ansågs dock motiverad, nämligen att partnerskapsmål alltid skall få tas upp av svensk domstol om registrering har skett i Sverige (2 kap. 4 § partnerskapslagen). Genom denna regel undvek man den olyckliga situationen att ett i Sverige registrerat partnerskap inte skulle kunna upplösas här (eller någon annanstans) på grund av att parterna senare förlorat sådan anknyt-

⁸⁶ Äktenskapsmål enligt 3 kap. 1 § IÄL omfattar såväl äktenskapsskillnadsmål som tvister om äktenskapets giltighet medan Bryssel II-förordningen endast omfattar mål om äktenskapsskillnad.

⁸⁷ Prop. 1973:158 s. 105.

ning till Sverige som ger svensk domsrätt. Samma hänsynstagande är aktuellt när äktenskap för par med samma kön införs i svensk rätt.

En generell regel i IÄL enligt vilken alla äktenskap som ingåtts i Sverige alltid skall kunna upplösas i Sverige skulle emellertid komma i direkt konflikt med Bryssel II-förordningen genom att den skulle innebära en allmän och ensidig utvidgning av den svenska domsrätten. Den skulle då inte kunna tillämpas här i förhållande till andra EU-stater. En sådan bestämmelse skulle däremot inte strida mot Bryssel II-förordningen om den begränsas till att gälla makar som har samma kön, förutsatt då att sådana par inte omfattas av förordningen. En nackdel är emellertid att detta innebär en särlagstiftning för homosexuella relationer. Å andra sidan kan det hävdas att om Sverige tillåter att par med samma kön ingår äktenskap så bör vi också garantera att äktenskapen kan lösas upp. En ny behörighetsregel när det gäller äktenskapsmål mellan makar med samma kön bör dock om möjligt undvikas.

Enligt min mening kan en lösning istället vara att bestämmelsen i 3 kap. 2 § sjätte punkten IÄL får tillämpas i de förmodligen rätt få och ömmande fallen där ett par inte kan få sitt äktenskap upplöst någon annanstans. Det är dock tvivelaktigt om bestämmelsen, med den nuvarande formuleringen, ger ett tillräckligt skydd när två personer med samma kön har ingått äktenskap i Sverige och de inte kan få det upplöst i något annat land. I de fall då ingen av makarna är svensk medborgare bör äktenskapsmålet kunna prövas här i landet om käranden inte kan få sin talan prövad i den stat där hon eller han är medborgare *eller har hemvist*. För att markera att bestämmelsen endast skall tillämpas i undantagsfall bör det i författningstexten anges att det krävs *särskilda* skäl.

Formellt sett kan också den nu förordade lösningen anses inkräkta på Bryssel II-förordningens tillämpningsområde i vart fall såvitt den omfattar makar med olika kön. Att en lagbestämmelse inte kan tillämpas fullt ut på grund av EG-rättens företräde framför nationella regler är givetvis en omständighet som talar mot att en sådan bestämmelse införs. Enligt sin ordalydelse strider dock redan den nuvarande regeln i 3 kap. 2 § sjätte punkten IÄL mot Bryssel II-förordningen. Med mitt förslag blir skillnaden mot dagsläget att paragrafen även kan tillämpas när båda makarna är utländska medborgare och käranden inte kan få sin talan prövad i hemviststaten. Så länge som det inte blivit klarlagt att förordningen även omfattar äktenskap som ingåtts mellan två kvinnor eller mellan två män anser jag att vi inte bör tveka att ta detta steg om vi därmed för-

hindrar att det uppstår problem för makar med samma kön. Liksom dagens regel kommer den nya bestämmelsen naturligtvis bara att kunna tillämpas i situationer då Bryssel II-förordningen inte är tillämplig.⁸⁸ Skulle det i framtiden bli fastslaget genom avgörande av EG-domstolen att förordningen är tillämplig även på äktenskap där makarna har samma kön blir situationen den att bestämmelsen inkräktar på Bryssel II-förordningens anspråk på tillämplighet, vilket i så fall får till följd att bestämmelsen inte skall tillämpas.

Jag förordar att 3 kap. 2 § sjätte punkten IÄL ändras i enlighet med det sagda. Vidare bör bestämmelsen ändras så att frågan om svensk domsrätt inte skall prövas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer utan direkt av domstol.

Talan om äktenskapsskillnad prövas enligt svensk lag, men äktenskapsskillnad kan vägras under vissa förutsättningar med hänsyn till innehållet i utländsk lag (jfr 3 kap. 4 § IÄL). Om t.ex. båda makarna är utländska medborgare och ingen av dem har hemvist här i riket sedan minst ett år får domstol mot makes bestridande inte döma till äktenskapsskillnad om grund för äktenskapets upplösning inte föreligger enligt någondera makes nationella lag. Lagvalsbestämmelsen torde inte vålla några problem vid upplösning av äktenskap som ingåtts mellan ett par med samma kön. I linje med vad som sagts tidigare (jfr avsnitt 7.14.3) bör de bestämmelser som gäller för äktenskap mellan en kvinna och en man beaktas även om den utländska rättsordningen inte godtar äktenskap där makarna har samma kön.

Inte heller torde erkännande av utländska äktenskapsskillnader vålla några särskilda problem. Enligt huvudregeln i 3 kap. 7 § första stycket IÄL skall beslut om äktenskapsskillnad, som meddelats i främmande stat, gälla här i riket om det med hänsyn till makes medborgarskap eller hemvist eller annan anknytning förelåg skälig anledning att talan prövades i den främmande staten.

---

⁸⁸ Jfr 7 kap. 6 § IÄL.

7.17 Utländska registrerade partnerskap

Förslag: Bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar skall i tillämpliga delar gälla en i ett annat land författningsreglerad samlevnadsform och parterna i förhållandet om samlevnadsformen har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap i det landet.

I fråga om erkännande i Sverige av utländska registrerade partnerskap gäller samma bestämmelser som för erkännande av utländska äktenskap. Av 1 kap. 7 § IÄL framgår att äktenskap som har ingåtts utomlands enligt främmande lag anses giltigt till formen (inkl. vigselförrättarens behörighet) om det är giltigt i den stat där det ingicks. Har äktenskap ingåtts inför diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller annan, som av främmande stat förordnats att förrätta vigsel i annan främmande stat, anses äktenskapet också giltigt till formen om det är giltigt i den stat som meddelat förordnandet. Även i annat fall skall äktenskap som ingåtts utom riket anses giltigt till formen, om det är giltigt i den eller de stater där kvinnan och mannen var medborgare eller hade hemvist. Regleringen tar i första hand sikte på formkraven. I fråga om de materiella förutsättningarna för att ett äktenskap som ingåtts enligt utländsk lag skall erkännas i Sverige infördes en särskild bestämmelse år 2004.⁸⁹ Enligt 1 kap. 8 a § IÄL erkänns inte ett sådant äktenskap om det vid tidpunkten för äktenskapets ingående skulle ha funnits hinder mot det enligt svensk lag och minst en av parterna var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige eller om det är sannolikt att det har ingåtts under tvång. Undantag görs dock om det finns särskilda skäl att erkänna äktenskapet. Det följer av 1 kap. 9 § tredje stycket partnerskapslagen att motsvarande reglering gäller för registrerade partnerskap. Lagreformen avsåg primärt att hindra barnäktenskap och tvångsäktenskap, men den aktuella regeln har genom senare händelser kommit även att omfatta sådana fall där äktenskap mellan två personer med samma kön ingåtts utomlands och där avsaknaden av svenska regler om sådana äktenskap kan anses utgöra ett äktenskapshinder.

På grund av reglerna i 2 kap 3 § partnerskapslagen är vidare bestämmelserna i 3 kap. 2 § IÄL tillämpliga när det gäller behörighet för svensk domstol att ta upp mål om upplösning av ett utländskt

---

⁸⁹ Jfr prop. 2003/04:48, bet. 2003/04:LU19, rskr. 2003/04:180.

partnerskap och mål där saken gäller huruvida ett utländskt partnerskap består eller inte består. Här kan också nämnas bestämmelsen i 3 kap. 1 § andra stycket partnerskapslagen om att bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar med vissa undantag skall tillämpas på motsvarande sätt på partnerskap och registrerad partner.

Jag har i det föregående föreslagit att partnerskapslagen skall upphävas samtidigt som par med samma kön får möjlighet att gifta sig. Därmed kommer rättsinstitutet registrerat partnerskap att utmönstras ur svensk rätt. Några uttryckliga regler om hur vi i framtiden skall ställa oss till sådana samlevnadsformer i andra länder som liknar det registrerade partnerskapet kommer då att saknas. Att vi inte längre har regler om registrerade partnerskap bör dock inte leda till att utländska samlevnadsformer inte erkänns i Sverige om de har rättsverkningar som är jämförbara med äktenskap i det aktuella landet. Inte heller bör det i framtiden bli omöjligt för parterna i förhållandet som bosatt sig i Sverige sedan förhållandet inletts att få det upplöst i Sverige. Författningsreglerade samlevnadsformer som har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap och som motsvarar det svenska partnerskapet finns i dag, såvitt jag kunnat utröna, i de övriga nordiska länderna samt i Tyskland, Nederländerna, Nya Zeeland, Schweiz och Storbritannien.

Enligt min bedömning är det inte uteslutet att vissa av de nyss redovisade bestämmelserna i IÄL i praktiken kan tillämpas på utländska samlevnadsformer som i huvudsak har samma rättsverkningar som ett äktenskap även utan uttryckligt stöd i IÄL, antingen genom analog eller genom extensiv tolkning. Jag anser dock att det är tvivelaktigt huruvida exempelvis ett bestående samlevnadsförhållande som registrerats utomlands i rättstillämpningen kan anses utgöra ett hinder för den ena parten att ingå ett äktenskap i Sverige om inte det finns stöd i lag. När äktenskap skall ingås inför svensk myndighet skall det i första hand prövas om det finns hinder mot äktenskapet enligt svensk lag. Upphävs partnerskapslagen kommer ju svensk rätt att sakna regler om motsvarigheter till partnerskap som äktenskapshinder. Endast om de som vill gifta sig här saknar anknytning till Sverige skall också eventuella äktenskapshinder enligt lagstiftningen i deras medborgarskaps- eller hemviststat beaktas. Vidare är det möjligt men lång ifrån säkert att svenska domstolar kommer att anse sig behöriga att ta upp mål som rör upplösning av utländska samlevnadsförhållanden. Särskilda problem kan vidare uppkomma när det gäller erkännande och verkställighet av

utländska avgöranden om upplösning av förhållandena, underhållsskyldighet, förmögenhetsrättsliga verkningar och arvsfrågor. Huvudregeln på det internationellt privat- och processrättsliga området är att erkännande och verkställighet av utländska avgöranden som inte gäller statusfrågor kräver uttryckligt lagstöd. Om vi nu avskaffar partnerskapet som ett rättsinstitut anser jag det viktigt att det inte leder till problem och rättsförluster för par som har en i ett annat land författningsreglerad samlevnadsform.

Som tidigare redovisats finns i 3 kap. 1 § andra stycket partnerskapslagen en bestämmelse om att regler i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar skall ha motsvarande tillämpning på registrerade partnerskap och parterna i förhållandet. Upphävs partnerskapslagen anser jag att en liknande bestämmelse fortfarande bör gälla så att utländska samlevnadsformer skall kunna ges samma rättsverkningar här i landet som ett äktenskap i de fall svensk rätt skall tillämpas på förhållandet.

Att uttryckligen hänvisa till utländska partnerskap synes mindre lämpligt om partnerskapet i Sverige nu utmönstras. Inte heller synes uttrycket äktenskapsliknande samlevnad vara adekvat. Det var ett uttryck som tidigare användes för att beteckna samboförhållanden. En ny regel bör i stället avse i ett annat land författningsreglerade samlevnadsformer. Det finns härvid ingen anledning att göra undantag för sådana samlevnadsformer som enligt lagstiftningen i vissa länder gäller också förhållanden mellan personer med olika kön. Bestämmelsen bör däremot bara gälla samlevnadsformer som i likhet med det svenska partnerskapet har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap. Därigenom utesluts t.ex. sådana samlevnadsformer som endast har begränsade familjerättsliga verkningar. Vid tvister om t.ex. ett samlevnadsförhållande som inletts i ett annat land verkligen har rättsverkningar som motsvarar ett äktenskap i det landet får det utredas vad som gäller enligt den aktuella rättsordningen. Om rätten inte har kännedom om sådan utländsk rätt som skall tillämpas kan den enligt 35 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken uppmana en part att lägga fram bevisning i frågan. Vem som bär "utredningsansvaret" rörande innehållet i den tillämpliga utländska lagen regleras dock inte i nämnda lagrum utan den frågan har lämnats öppen. I doktrinen har det funnits starkt stöd för ståndpunkten att domstolen själv (ex officio) skall utreda den främmande lagens innehåll, genom olika tillgängliga kanaler. I indispositiva mål anses detta vara en självklarhet.

En konsekvens av bestämmelsen blir att bestående samlevnadsformer som ingåtts utomlands fortfarande kommer att vara ett hinder för någon av parterna i förhållandet att ingå äktenskap i Sverige innan förhållandet upplösts. En annan konsekvens blir att svenska domstolar får behörighet att ta upp mål om upplösning av ett utländskt samlevnadsförhållande. Det kommer vidare att finnas lagstöd för bl.a. erkännande här i landet av olika familjerättsliga avgöranden som rör ett sådant förhållande när erkännandereglerna i IÄL inte är tillämpliga. Den reservationen bör dock göras att det sagda endast avser tillämpliga delar av andra lagar och författningar. En tolkning av konventionsgrundad lagstiftning kan nämligen leda till att författningen inte kan avse samlevnad mellan t.ex. personer med samma kön och det bör ges utrymme för en konventionsvänlig tolkning.

Något särskilt undantag beträffande NÄF för nordiska och andra utländska samlevnadsformer efter mönster av partnerskapslagen torde inte vara nödvändigt. Jag har tidigare föreslagit att det i NÄF skall införas en bestämmelse om att förordningen inte gäller för äktenskap mellan två kvinnor eller mellan två män. Till följd av en ny regel IÄL om rättsverkningarna av utomlands författningsreglerade samlevnadsförhållanden kommer undantaget i NÄF även att gälla sådana förhållanden mellan två kvinnor eller mellan två män. Frågan är då om det behövs något särskilt undantag i NÄF för sådana samlevnadsformer som i vissa utomnordiska länder gäller för en kvinna och en man. Redan vid en tolkning av NÄF och den underliggande konventionen torde det dock stå klart att den regleringen endast avser äktenskap mellan en kvinna och en man som är nordiska medborgare och har hemvist i ett annat nordiskt land. En tolkning av NÄF kan därför inte leda till att NÄF anses tillämplig. Någon särskild regel i den saken behövs därför inte.

Inte heller torde några andra undantag efter mönster i partnerskapslagen vara nödvändiga. Som tidigare redovisats (se avsnitt 7.2) har dessa undantag bortsett då från bestämmelsen i 1 kap. 1 § föräldrabalken om faderskap till barn som föds inom ett äktenskap med tiden blivit inaktuella och när det gäller faderskapsregleringen har jag föreslagit att den regeln ändras så att den endast skall avse barn i äktenskap mellan en kvinna och en man.

Jag förordar sålunda att det i IÄL införs en generell regel om att bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar i tillämpliga delar skall gälla en i ett annat land författningsreglerad samlevnadsform och parterna i förhållandet om

samlevnadsformen har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap i det landet.

I folkbokföringshänseende bör den föreslagna ordningen inte behöva medföra några problem. I stället för att parterna antecknas som registrerade partners får i framtiden en anteckning ske om att deras samlevnadsform ingåtts enligt utländsk rätt med angivande av det aktuella landet.

7.18 Hur kommer svenska äktenskap för par med samma kön att behandlas utomlands?

Bedömning: Äktenskap mellan makar med samma kön som ingåtts enligt svensk lag kommer sannolikt att få rättsverkningar i vissa länder men inte i andra.

Om äktenskap för par med samma kön införs i svensk rätt måste vi räkna med att många länder inte kommer att erkänna dessa äktenskap. Man kan därför inte bortse från att det kan uppkomma praktiska och rättsliga problem för par med samma kön som ingått äktenskap i Sverige när det finns utlandsanknytning eller när en sådan anknytning senare uppstår. Detta gäller t.ex. om makarnas hemland inte erkänner äktenskapet fullt ut eller om paret efter äktenskapets ingående flyttar till ett land som över huvud taget inte erkänner sådana äktenskap.

Jag har i det föregående (avsnitt 7.2) konstaterat att det inte går att förutse i vilken utsträckning ett äktenskap som ingåtts mellan två personer med samma kön i enlighet med svensk lag kommer att få rättsverkningar i andra länder. Det får antas att de länder som genomfört en motsvarande lagstiftning kommer att respektera ett äktenskap ingånget i Sverige. Länder med en lagstiftning som motsvarar våra regler om registrerade partnerskap kan komma att erkänna äktenskapet som ett rättsinstitut och då tillämpa sina nationella regler om rättsverkningarna av en partnerskapsliknande samlevnadsform. Andra länder kan ta avstånd från äktenskap där makarna har samma kön i större eller mindre utsträckning. Den mest extrema varianten kan vara att man i vissa länder helt tar avstånd från sådana äktenskap och behandlar makarna som ogifta. En annan variant kan vara att man beaktar äktenskapet som ett hinder för ett nytt giftermål men vägrar att medverka till att rättsverk-

ningarna av äktenskapet kan realiseras eller att man vägrar att ställa landets domstolar till förfogande för upplösning av äktenskapet.

Den svenska lagstiftningen kommer alltså att gälla fullt ut endast i Sverige, vilket parterna bör informeras om. Det torde i många fall inte vara möjligt att få ett vägledande besked från ett annat land om hur makar med samma kön som flyttar dit eller har egendom där kommer att behandlas i olika avseenden. I viss mån bör de dock kunna minska eventuella olägenheter av att äktenskap för par med samma kön kan komma att negligeras utomlands genom t.ex. avtal, testamente och andra rättshandlingar. Omfattningen av de problem som makar med samma kön kan drabbas av i form av rättsförluster eller andra olägenheter bör enligt min mening inte heller överdrivas. Som ett led i arbetet med att inhämta upplysningar om utländsk rätt har beträffande de länder som i dag tillåter äktenskap för par med samma kön en särskild fråga ställts om huruvida det har uppkommit några särskilda tillämpningssvårigheter till följd av lagändringarna på området i respektive land, men inte i något fall har det lämnats uppgifter om konkreta tillämpningsproblem eller i övrigt redovisats några särskilda olägenheter (jfr kapitel 5). Risken för att svenska äktenskap som ingåtts mellan två kvinnor eller två män inte kommer att tillerkännas rättsverkningar utomlands torde vidare minska i takt med att äktenskap för par med samma kön, registrerade partnerskap eller motsvarande institut införs i allt fler länder.

Beträffande EG-rättsliga reglers och konventionsgrundad lagstiftnings tillämpning på äktenskap mellan två personer med samma kön hänvisas till vad som sagts i avsnitt 7.14.1 och 7.14.2.

8 Konsekvenser och genomförande

Bedömning: Om domstolarna befrias från uppgiften att för-
rätta vigsel torde det medföra en kostnadsbesparing om knappt
en miljon kronor för domstolsväsendet.

Arbetsbelastningen för Kammarkollegiet kommer att öka något
framför allt genom kravet på särskilt förordnande för vigselförrät-
tare inom Svenska kyrkan. En viss resursförstärkning till kollegiet
behövs därför. Kostnaden torde kunna finansieras genom att be-
sparingen för domstolsväsendet förs över till utgiftsområdet för
Kammarkollegiet. Mina övriga förslag torde inte ge upphov till
kostnader som kräver ökade anslag. Förslagen antas inte heller
ge några konsekvenser av det slag som anges i 15 § kommitté-
förordningen (1998:1474).

Författningsförslagen bör kunna träda i kraft den 1 januari 2008.
Särskilda övergångsbestämmelser krävs i några avseenden.

Om förslagen i ett betänkande påverkar kostnaderna eller intäkterna
för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda skall
enligt 14 § kommittéförordningen en beräkning av dessa konsekven-
ser redovisas i betänkandet. Om förslagen innebär samhällsekon-
omiska konsekvenser i övrigt skall även dessa redovisas. När det gäller
kostnadsökningar och intäktsminskningar för staten, kommuner
eller landsting skall det också lämnas förslag till finansiering.

I det föregående har jag föreslagit att det rättsliga äktenskapet
skall utvidgas till att omfatta också par med samma kön. Reglerna i
äktenskapsbalken (ÄktB) och andra svenska författningar blir där-
igenom tillämpliga på alla äktenskap oavsett makarnas sexuella lägg-
ning. Faderskapspresumtionen i 1 kap. 1 § föräldrabalken skall dock
endast gälla i de fall modern är gift med en man vid barnets födelse.
På det internationellt privat- och processrättsliga området föreslås
vissa ändringar bl.a. i 1904 års lag om vissa internationella rättsför-
hållanden rörande äktenskap och förmynderskap (IÄL). Förslagen

torde inte få några nämnvärda ekonomiska konsekvenser för staten eller andra offentliga organ och inte heller för företag eller andra enskilda.

När det däremot gäller de förslag som rör formerna för ingående av äktenskap bör följande beaktas. Som närmare utvecklats i avsnitt 7.6 bör det fortfarande vara möjligt att ingå äktenskap genom vigsel inom trossamfund. Svenska kyrkan skall enligt mitt förslag jämföras med andra trossamfund. Detta innebär att också Svenska kyrkan skall ha vigselstånd och att befattningshavare inom kyrkan måste förordnas särskilt för att vigselbehörighet skall föreligga. Innan en person förordnas till vigselförrättare skall Kammarkollegiet liksom i dag pröva att hon eller han har de kunskaper som behövs för uppdraget.

Mina förslag i denna del innebär att arbetsbördan för Kammarkollegiet ökar något. Bland annat kommer antalet ärenden om förordnande av vigselförrättare att stiga. Beträffande de präster i Svenska kyrkan som är vigselbehöriga när de nya bestämmelserna träder i kraft föreslås dock en särskild övergångsbestämmelse som övergångsvis bör underlätta Kammarkollegiets arbete. Eftersom det främst är på längre sikt som arbetsbelastningen kommer att öka är det svårt att i dagsläget ange vilka medelstillskott som kan behövas. Kostnadsökningen kommer dock att bli förhållandevis blygsam och finansiering kan ske genom att den besparing som uppkommer för domstolsväsendet och som jag strax återkommer till överförs från utgiftsområde 4:5 Domstolsväsendet till utgiftsområde 1:6 Kammarkollegiet.

I fråga om borgerlig vigsel har jag bl.a. föreslagit att domstolarna, dvs. de lagfarna domarna i tingsrätt, befrias från uppgiften att förrätta vigsel. Förslaget medför kostnadsbesparingar för tingsrätterna. Domstolsverket har på min begäran inhämtat uppgifter om tingsrätternas nuvarande resursåtgång för vigslar. Antalet vigslar per år har varit strax över 4 000. En domare har lagt ner i genomsnitt knappt 10 minuter per vigsel medan övrig personal lagt ner drygt 30 minuter. Arbetsbelastningen för samtliga tingsrätter har uppskattats till sammanlagt 0,4 årsarbetskrafter för domaren och 1,3 årsarbetskrafter för övrig personal. Med utgångspunkt från Domstolsverkets uppgifter torde den sammanlagda kostnadsbesparingen uppgå till knappt en miljon kronor om året.¹ De allmänna domstolarna berörs även av förslaget i avsnitt 7.12.2 som innebär att allmän domstol skall

---

¹ *Beräkning:* Domare: – 0,4 årsarbetskrafter x 47 000 kr/mån x 12 mån x 1,54 (lönekostnadspålägg) = 347 424 kr. Övrig personal – 1,3 årsarbetskrafter x 25 000 kr/mån x 12 mån x 1,54 = 600 600 kr. Totalt – 948 024 kr.

pröva frågor om godkännande av ogiltiga vigslar istället för regeringen. Domstolsprövning med anledning av ändringsförslaget förväntas dock förekomma i ytterst begränsad omfattning och bedöms inte påverka resursbehovet hos berörda domstolar.

I avsnitt 7.10.2 har jag föreslagit att alla borgerliga vigselförrättare skall förordnas av länsstyrelserna. Sannolikt kommer antalet förordnanden att öka för att man skall kunna täcka det resursbortfall som följer av att domare inte längre skall förrätta vigsel. Antalet borgerliga vigslar kommer vidare att öka på grund av att par med samma kön i fortsättningen skall kunna gifta sig. Den ökningen kompenseras i vart fall delvis av att registreringen av partnerskap upphör. Förordnande för enstaka tillfälle förutsätts också bli aktuella endast i undantagsfall. Jag har vidare föreslagit att länsstyrelserna skall pröva att blivande vigselförrättare har de kunskaper och de kvalifikationer i övrigt som behövs för uppdraget. Prövningen torde dock, efter delegering, främst bli en fråga för kommunerna och därmed inte leda till något betydande merarbete för länsstyrelserna. Härutöver föreslås att det arvode som länsstyrelserna betalar ut till de borgerliga vigselförrättarna skall höjas från 110 kr till 300 kr för varje vigsel. När vigselförrättaren samma dag förrättar mer än en vigsel höjs ersättningen från 30 kr till 100 kr för varje vigsel utöver den första.

Sammantaget medför nämnda förslag att länsstyrelserna behöver förstärkta resurser. Exakt vilka förstärkningar som blir aktuella är dock svårt att avgöra. Det beror bl.a. på förhållandena inom respektive länsstyrelses verksamhetsområde. Främst torde resurserna för länsstyrelser i storstadsområden behöva förstärkas något. Höjningen av vigselförrättarnas arvode skall enligt mitt förslag finansieras genom att det tas ut en av regeringen fastställd avgift för varje borgerlig vigsel. För egen del har jag förordnat att avgiften bestäms till 400 kr. Avgiftssystemet kommer därmed att ge ett visst överskott. Hur stort överskottet blir är dock svårt att fastställa eftersom det saknas statistik över hur många vigslar de borgerliga vigselförrättarna ombesörjer per år och det har inte gått att få fram uppgifter om detta. Rent överslagsvis kan det handla om ca 17 000 vigslar per budgetår², vilket skulle ge en årlig intäkt om 1 700 000 kr sedan avdrag gjorts

---

² Underlag år 2005: Totalt 44 381 vigslar – 22 305 vigslar inom Svenska kyrkan = 22 076 vigslar (varav 4 000 förrättas av domare). 18 076 vigslar förrättas således antingen av andra trosamfund än Svenska kyrkan eller av särskilt förordnade borgerliga vigselförrättare. Uppskattningsvis förrättas ca 13 000 vigslar av borgerliga vigselförrättare. *Slutsats*: 13 000 vigslar (särskilt förordnade vigselförrättare) + 4 000 vigslar (domare) = 17 000 borgerliga vigslar.

för maximalt arvode till vigselförrättarna, dvs. 300 kr per vigsel.³ Eftersom vigslar främst äger rum på veckoslut eller helger och vissa perioder på året torde det dock vara vanligt att en vigselförrättare har mer än en vigsel på en och samma dag. Även om vigselfrekvensen skiftar mellan verksamhetsområdena för de olika länsstyrelserna bör man hypotetiskt kunna anta att en vigselförrättare i genomsnitt förrättar två vigslar per vigsel tillfälle. Arvodeskostnaden blir då 200 kr per vigsel. Länsstyrelsernas sammanlagda, årliga nettointäkt skulle då uppgå till 3 400 000 kronor.⁴ Beräkningarna bygger på att hela arvodet till vigselförrättarna skall täckas av avgiften. Det skall emellertid noteras att arvode redan i dag utgår med maximalt 110 kronor per vigsel eller 70 kr per vigsel om två vigslar förrättas samma dag, vilket medför att den reella utgiftsökningen för länsstyrelserna blir endast 130 kr per vigsel. Intäkterna genom avgifterna bör alltså kunna ge täckning inte bara för utgiftsökningen utan också för det administrativa merarbetet. Den direkta lönekostnaden för avgiftshantering, med bortseende från påslag för indirekta kostnader såsom lokaler, telefon m.m., kan beräknas uppgå till 100 kr per inbetalning⁵ eller totalt per år till 1 700 000 kr.

Enligt min bedömning bör resurstillskottet kunna kompensera länsstyrelserna för den ökade belastning som totalt sett kan uppkomma till följd av mina förslag. I den mån tillskottet inte räcker till att täcka kostnadsökningarna vid varje länsstyrelse bör ökningen kunna rymmas inom anslaget. Avslutningsvis kan tilläggas att en vigselavgift i den storleksordning som jag har förordat inte medför någon påtaglig ekonomisk belastning för den enskilde. Det rör sig om en mindre utgift som normalt uppkommer en eller två gånger i livet.

Förutom samhällsekonomiska konsekvenser skall även vissa andra konsekvenser av ett förslag redovisas. Enligt 15 § kommittéförordningen gäller det konsekvenser för den kommunala självstyrelsen, brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, sysselsättningen och offentlig service i olika delar av landet, små företags arbetsförutsättningar m.m., jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

Förslaget att länsstyrelserna skall förordna alla borgerliga vigselförrättare torde inte försämra tillgängligheten av vigselförrättare i

³ Beräkning: 17 000 vigslar x [400 kr (avgift) - 300 kr (arvode)] = 1 700 000 kr.

⁴ Beräkning: 17 000 vigslar x [400 kr - (300 kr + 100 kr) / 2] = 3 400 000 kr.

⁵ Beräkning: 300 kr per timme (direkt lönekostnad) ./ 1/3 (dvs. en tidsåtgång på 20 minuter) = 100 kr. Om man istället utgår från en tidsåtgång om 30 minuter uppgår den direkta lönekostnaden till 150 kr eller 2 550 000 kr per år.

olika delar av landet. Jag kan inte heller i övrigt se att förslagen i de hänseenden som nämns i 15 § får några konsekvenser.

Avgörande för valet av datum för ikraftträdande av mina författningsförslag är främst tidsåtgången för beredningen av förslagen. Enligt min bedömning bör ikraftträdande kunna ske den 1 januari 2008.

Som närmare utvecklats i kapitel 7 behöver vissa övergångsbestämmelser meddelas i anslutning till ikraftträdandet. Av föreslagna övergångsbestämmelser till ändringarna i ÄktB framgår att lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap upphör att gälla den 1 januari 2008, dvs. samtidigt som par med samma kön får möjlighet att ingå äktenskap. Ett partnerskap som registrerats här i landet dessförinnan och inte upplösts skall gälla som ett äktenskap. Jag har också föreslagit en övergångsbestämmelse om att den behörighet för präst i Svenska kyrkan att vara vigselförrättare som följer av 4 kap. 3 § första stycket första punkten ÄktB skall upphöra att gälla ett år efter ikraftträdandet. Bestämmelserna kommenteras i avsnitt 9.1.

Även i anslutning till ikraftträdandet av förslaget till lag om ändring i lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan krävs en övergångsbestämmelse. Enligt denna skall de nya reglerna om förordnande om vigselbehörighet inte gälla för präster i Svenska kyrkan som vid ikraftträdandet var vigselbehöriga enligt äldre bestämmelser, under förutsättning att de har anmälts till Kammarkollegiet senast ett år efter ikraftträdandet och att Svenska kyrkan dessförinnan har sökt och beviljats tillstånd att förrätta vigsel (jfr avsnitt 9.6).

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i äktenskapsbalken

Bestämmelsen i 15 kap. 5 § äktenskapsbalken (ÄktB) om överklagande av länsstyrelsens beslut om förordnande av vigsselförrättare har utgått, eftersom ett sådant beslut inte längre skall vara överklagbart (jfr avsnitt 7.11.2 under rubriken *Författningsreglering*).

1 kap.

1 §

Äktenskap ingås mellan en kvinna och en man, *mellan två kvinnor eller mellan två män*. De som har ingått äktenskap med varandra är makar.

Skälen för lagändringen har utvecklats i avsnitt 7.1.5 medan den lagtekniska lösningen har behandlats närmare i avsnitt 7.2.

ÄktB:s definition av vad som är ett äktenskap utvidgas till att omfatta också par med samma kön. Ändringen medför att reglerna i ÄktB skall tillämpas på alla äktenskap oavsett makarnas kön. Detsamma gäller vid tillämpningen av andra svenska autonoma författningar som knyter an till äktenskap och makar. När det gäller Bryssel II-förordningen och annan EG-rättslig reglering torde den inte omfatta äktenskap där makarna har samma kön (jfr avsnitt 7.14.1). Ett undantag är dock EG-förordningen nr 1408/71 som rör samordning av de sociala trygghetssystemen för personer som flyttar inom EU. Förordningens familjebegrepp definieras nämligen av bestämmelser i medlemsstaternas nationella lagstiftning (jfr avsnitt 4.3.2). Det är inte heller givet att en konventionsgrundad författning kan tillämpas på äktenskap där makarna har samma kön. Huruvida så är fallet får avgöras av de rättstillämpande organen med ledning av allmänna principer om konventionsvänlig tolkning (jfr avsnitt 7.14.2). I förslaget till ändring i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap

(NÄF) finns dock en ny bestämmelse om att förordningen inte gäller för äktenskap som ingås mellan två kvinnor eller mellan två män (jfr avsnitt 9.5).

2 kap.

4 §

Den som är gift får inte ingå äktenskap.

Ändringsförslaget har behandlats i avsnitt 7.2. De äktenskapshinder som anges i 2 kap. ÄktB, dvs. underårighet, släktskap samt bestående äktenskap gäller fullt ut även för par med samma kön.

Av övergångsbestämmelserna, se nedan, framgår att lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap (partnerskapslagen) upphävs samtidigt som ändringarna i ÄktB träder i kraft. Ett partnerskap som registrerats här i landet och inte upplösts skall därefter gälla som ett äktenskap. Den som vid ikraftträdandet är partner i ett registrerat partnerskap kommer således att behandlas som gift efter denna tidpunkt. Hon eller han får därmed inte ingå äktenskap enligt förevarande paragraf.

Av förslaget till 7 kap. 4 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap (IÄL) framgår att bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar som regel skall gälla även för en i ett annat land författningsreglerad samlevnadsform och parterna i förhållandet under förutsättning att samlevnadsformen har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap i det landet (jfr avsnitt 9.4). Denna bestämmelse jämfört med ovan angiven reglering i ÄktB medför att bestående partnerskapsliknande förhållanden enligt utländsk rätt fortfarande kommer att vara ett hinder för någon av parterna i förhållandet att ingå äktenskap i Sverige innan förhållandet upplösts.

Hänvisningen i 2 kap. 4 § till ett bestående registrerat partnerskap som äktenskapshinder behövs således inte längre.

3 kap.

1 §

Innan äktenskap ingås skall prövas om det finns något hinder mot äktenskapet. Denna prövning skall göras av Skatteverket.

De som avser att ingå äktenskap skall gemensamt begära hindersprövningen hos Skatteverket eller Försäkringskassan.

Bestämmelsen i *andra stycket* har fått en könsneutral lydelse så att den även omfattar par med samma kön.

3 §

De som begär hindersprövning skall vid denna skriftligen försäkra på heder och samvete att de inte är släkt med varandra i rätt upp- och nedstigande led eller helsyskon. Har de inte tillstånd till äktenskapet enligt 2 kap. 3 § andra stycket, skall deras försäkran också avse att de inte är halvsyskon.

De som begär hindersprövning skall på heder och samvete skriftligen uppge om de tidigare har ingått äktenskap eller låtit registrera partnerskap enligt lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. Den som tidigare har ingått äktenskap eller låtit registrera partnerskap skall styrka att äktenskapet eller partnerskapet har blivit upplöst, om detta inte framgår av folkbokföringen eller av intyg från utländsk myndighet.

Paragrafens första stycke har fått en könsneutral lydelse.

I *andra stycket* har hänvisningarna till tidigare partnerskap fått bibehållas trots att partnerskapsinstitutet utmönstras ur svensk rätt. Som redan nämnts skall visserligen ett bestående partnerskap som registrerats här i landet innan föreslagna lagändringar i ÄktB träder i kraft gälla som ett äktenskap efter ikraftträdandet, men registrerade partnerskap som har upplösts dessförinnan omfattas inte av denna övergångsreglering. De som begär hindersprövning skall alltså fortfarande på heder och samvete skriftligen uppge om de tidigare har låtit registrera partnerskap enligt partnerskapslagen oberoende av om det gäller som äktenskap. Den som tidigare har låtit registrera partnerskap skall också styrka att partnerskapet har blivit upplöst, om detta inte framgår av folkbokföringen eller av intyg från utländsk myndighet.

Bestämmelsen i andra stycket gäller även beträffande utländska samlevnadsformer som har författningsreglerats i ett annat land under förutsättning att samlevnadsformen har i huvudsak samma rättsverkningar som äktenskap i det aktuella landet (jfr förslaget till 7 kap. 4 § IÄL).

4 §

Finner Skatteverket att det inte finns något hinder mot äktenskapet, skall verket på begäran av *dem som ansökt om hindersprövningen* utfärda intyg om detta.

Paragrafen har fått en könsneutral lydelse.

4 kap.**2 §**

Vid vigseln skall *de som avser att ingå äktenskap* samtidigt vara närvarande. De skall var för sig på fråga av vigselförättaren ge till känna att de samtycker till äktenskapet. Vigselförättaren skall därefter förklara att de är makar.

Har det inte gått till så som anges i första stycket eller var vigselförättaren inte behörig att förrätta vigsel, är förrättningen ogiltig som vigsel.

En förrättning som enligt andra stycket är ogiltig som vigsel får godkännas av *allmän domstol*, om det finns synnerliga skäl. Ärendet får tas upp endast på ansökan av *en av makarna* eller, om någon av dem har avlidit, av arvingar till den avlidne.

Bestämmelsen i *första stycket*, liksom sista meningen i tredje stycket, har fått en könsneutral lydelse.

Ändringen i *tredje stycket*, som har behandlats i avsnitt 7.12.2, innebär att frågor om godkännande av ogiltiga vigslar skall prövas av allmän domstol istället för av regeringen. Ett ärende om godkännande av ogiltig vigsel skall som regel tas upp av tingsrätten i den ort där någon av makarna har sitt hemvist (jfr föreslagen lydelse av 14 kap. 3 § ÄktB). Av 1 kap. 5 § IÄL framgår att motsvarande ordning gäller när en svensk vigselförättare har förrättat vigsel enligt svensk lag i en främmande stat.

Av ändringsförslaget till 1 kap. 8 § IÄL följer att även ett i utlandet enligt utländsk lag ingånget äktenskap som är ogiltigt på grund av formfel kan godkännas av svensk domstol (jfr avsnitt 9.4).

3 §

Behörig att vara vigselförättare är

1. befattningshavare i ett trossamfund som har förordnande enligt lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund, *eller*

2. den som länsstyrelsen har förordnat *till vigselförättare*.

Den som är vigselbehörig enligt första stycket 1 är inte skyldig att förrätta vigsel.

Den nuvarande bestämmelsen i *första stycket första punkten* om vigselbehörighet för präster i Svenska kyrkan har utgått. Av övergångsbestämmelserna, se nedan, framgår dock att behörigheten kvarstår övergångsvis under ett år efter det att lagändringen har trätt i kraft. Ändringen innebär att präster i Svenska kyrkan inte längre är vigselbehöriga direkt på grund av lag utan de måste, liksom befattnings-

havare inom andra trossamfund, först förordnas till vigselförrättare av Kammarkollegiet. I linje med det sagda har andra punkten i första stycket (första punkten i författningsförslaget) justerats så att föreskriften även omfattar befattningshavare i Svenska kyrkan. Härav följer att också andra befattningshavare inom Svenska kyrkan än präster i princip kan förordnas som vigselförrättare. Detta förutsätter givetvis att befattningshavaren även har intern behörighet att förrätta vigsel. Övervägandena beträffande ändringsförslaget har redovisats i avsnitt 7.7.2.

Av paragrafens tredje punkt i dess nuvarande lydelse framgår att lagfaren domare i tingsrätt är behörig att vara vigselförrättare. Denna punkt har utgått eftersom domstolarna föreslås vara befriade från uppgiften att förrätta vigsel. Övervägandena i denna del finns i avsnitt 7.9.2.

Alla borgerliga vigselförrättare skall istället förordnas av länsstyrelserna (jfr 7.10.2), vilket enligt ändringsförslaget regleras i *första stycket andra punkten*. Förutsättningarna för länsstyrelsens förordnande av vigselförrättare liksom andra frågor om särskilt förordnande borgerliga vigselförrättare har behandlats i avsnitt 7.11.2. Regeringen föreslås meddela bestämmelser om förordnande av borgerliga vigselförrättare, m.m. i förordning. Svenska vigselförrättares behörighet att förrätta vigsel enligt svensk lag utomlands regleras alltså i 1 kap. 5 § första stycket IÅL.

Paragrafens *andra stycke* har ändrats eftersom länsstyrelsens förordnande inte längre skall avse behörighet att förrätta såväl vigsel som att registrera partnerskap. Detta är en konsekvens av att partnerskapsinstitutet avskaffas i svensk rätt. I andra stycket finns istället en ny bestämmelse av vilken det framgår att befattningshavare i trossamfund som är vigselbehöriga inte har någon vigselplikt. Någon sådan plikt föreligger inte heller enligt gällande rätt. Frågan om vigselplikt har behandlats i avsnitt 7.8.2. Bestämmelsen innebär att en vigselförrättare inom ett trossamfund inte har någon författningsreglerad skyldighet att viga vare sig en kvinna och en man eller ett par med samma kön som enligt ÄktB har rätt att gifta sig med varandra. Huruvida en sådan skyldighet föreligger, liksom övriga villkor för att ett par skall ha rätt att gifta sig hos ett trossamfund, bestäms istället av den ordning som gäller inom respektive trossamfund (jfr förslaget till 4 kap. 6 § första punkten ÄktB).

6 §

Vid vigsel gäller i övrigt

1. den ordning som gäller inom *ett* trossamfund, om vigseln förrättas av en *befattningshavare* i *samfundet*,
2. föreskrifter som meddelas av regeringen för andra fall.

Paragrafen har ändrats för att bättre ge uttryck för Svenska kyrkans likställdhet med andra trossamfund i fråga om vigsel. Hänvisningen i första punkten till föreskrifterna i kyrkohandboken och andra föreskrifter för svenska kyrkan har utgått. Ändringsförslaget har kommenterats i avsnitt 7.7.2 under rubriken *Författningsreglering m.m.*

8 §

Avgift skall utgå för vigsel som förrättas av den som länsstyrelsen har förordnat till vigselförrättare. Närmare föreskrifter om sådan avgift och betalningen av den meddelas av regeringen.

Om vigsel förrättas av en vigselförrättare inom ett trossamfund har samfundet rätt att ta ut en avgift för vigseln.

Paragrafen är ny.

Bestämmelsen i *första stycket* innebär att borgerlig vigsel avgiftsbeläggs. Skälen för detta har redovisats i avsnitt 7.11.2 under rubriken *Särskilt om ersättning till vigselförrättare och avgift för vigsel*. Avgiftens storlek fastställs av regeringen. Avgiften bör inte omfatta ersättning för resekostnader och andra utgifter som kan uppkomma för vigselförrättaren på grund av särskilda önskemål från de blivande makarnas sida. Huruvida sådan ersättning skall utgå får regleras genom avtal mellan dem som skall viga och vigselförrättaren. Det ankommer också på regeringen att meddela föreskrifter om betalningen av avgiften. En vigsel bör t.ex. inte kunna ske innan avgiften har betalats in till den länsstyrelse som har förordnat vigselförrättaren. I praktiken bör det krävas att paret visar upp ett intyg eller kvitto på betalningen för vigselförrättaren innan vigseln äger rum.

Av *andra stycket* framgår att även trossamfund får ta ut en avgift för vigsel som förrättas inom samfundet av en därtill förordnad vigselförrättare. Genom bestämmelsen fastslås således att trossamfundet har möjlighet att ta ut en avgift för vigsel, men varje trossamfund får själv bestämma om det vill ta ut en avgift och hur stor den i så fall skall vara. Avgiften kan avse såväl själva vigselförrättningen som extrakostnader som kan uppkomma t.ex. på grund av att vigseln

förrättas på annan plats än där vigsel vanligen sker. Det ankommer på trossamfundet och inte den enskilde vigselförrättaren att besluta om ev. avgifter. Avgiftsfrågan har behandlats i avsnitt 7.7.2 under rubriken *Författningsreglering m.m.*

5 kap.

5 §

En make har rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid om det görs sannolikt att maken har tvingats att ingå äktenskapet eller om maken har ingått äktenskapet före 18 års ålder utan behörig myndighets tillstånd. Om äktenskapet har ingåtts trots att makarna är släkt med varandra i rätt upp- och nedstigande led eller är helsyskon, har var och en av makarna rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid. Detsamma gäller om äktenskapet har ingåtts trots att någon av makarna redan var gift och det tidigare äktenskapet inte har blivit upplöst.

Föreligger tvegitte, har var och en av makarna i det tidigare äktenskapet rätt att få detta upplöst genom äktenskapsskillnad utan föregående betänketid.

I de fall som avses i första stycket kan talan om äktenskapsskillnad föras även av allmän åklagare. I de fall som avser äktenskap som ingåtts av underårig är socialnämnden i den kommun där personen är folkbokförd eller, om personen inte är folkbokförd här i landet, i den kommun där han eller hon vistas skyldig att på begäran lämna yttrande samt de upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning till åklagaren. En annan socialnämnd som har tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse i frågan är skyldig att lämna sådana på begäran av den socialnämnd som skall yttra sig.

Paragrafens *första stycke* innehåller i dag en bestämmelse om omedelbar äktenskapsskillnad i vissa angivna fall där betänketid annars borde gälla. Hit hör bl.a. de fall då äktenskapet har ingåtts trots att någon av makarna redan var gift eller partner i ett registrerat partnerskap och det tidigare äktenskapet eller partnerskapet inte har blivit upplöst. Hänvisningen till partner och registrerat partnerskap har utgått som en konsekvens av förslaget att partnerskapslagen skall upphävas. Ett bestående partnerskap som registrerats här i landet innan föreslagna lagändringar i ÄktB träder i kraft gäller nämligen som ett äktenskap efter ikraftträdandet (jfr övergångsbestämmelserna). Konsekvensen blir att det nya äktenskapet kan upplösas utan föregående betänketid. Av första stycket jämfört med förslaget till 7 kap. 4 § IÄL (avsnitt 9.4) följer att det som regel även finns rätt till omedelbar äktenskapsskillnad när ett nytt äktenskap har ingåtts trots att någon av makarna redan var part i ett utländskt författningsreglerat samlevnadsförhållande och detta inte har blivit upplöst.

Av *andra stycket* framgår att om tvegifte föreligger så har även var och en av makarna i det tidigare äktenskapet rätt att få detta upplöst genom äktenskapsskillnad utan föregående betänketid. Enligt nuvarande lydelse gäller motsvarande om partnerskap registrerats trots att någon av partnerna då var gift. Sistnämnda mening har utgått som en konsekvens av förslaget att partnerskapslagen skall upphävas. På grund av övergångsbestämmelsen till ÄktB och den nya regeln i 7 kap. 4 § IÄL om rättsverkningarna av utländska författningsreglerade samlevnadsformer kommer begreppet tvegifte att avse också äktenskap som ingåtts medan ett tidigare äktenskap (registrerat partnerskap) eller utländskt samlevnadsförhållande fortfarande består. Det tidigare förhållandet kan då upplösas utan föregående betänketid.

14 kap.

2 §

Talan om fastställelse av att ett äktenskap består eller inte består kan föras endast i en tvist mellan *makarna*.

Frågan huruvida ett äktenskap består kan i övrigt prövas i tvister där någons rätt är beroende av det.

Första stycket har fått en könsneutral lydelse.

3 §

Äktenskapsmål tas upp av tingsrätten i den ort där *någon av makarna* har sitt hemvist. Har ingen av dem hemvist här i landet, tas målet upp av Stockholms tingsrätt.

Första stycket gäller även ärende om godkännande av ogiltig vigsel.

Första stycket har fått en könsneutral lydelse.

Paragrafens *andra stycke* är nytt. Övervägandena redovisas i avsnitt 7.12.2. Enligt denna forumbestämmelse skall ett ärende om godkännande av ogiltig vigsel tas upp av tingsrätten i den ort där någon av makarna har sitt hemvist. Har ingen av dem hemvist här i landet, tas ärendet upp av Stockholms tingsrätt.

Om någon av makarna har avlidit får arvingar till den avlidne ansöka om att den ogiltiga vigseln skall godkännas (jfr 4 kap. 2 § tredje stycket ÄktB). Tingsrätten i den ort där den kvarlevande maken har sitt hemvist är då behörig att ta upp ärendet till prövning. Är båda makarna döda skall ärendet prövas av Stockholms tingsrätt.

15 kap.**2 §**

Skatteverkets beslut i fråga om hindersprövning får överklagas hos en länsrätt inom vars domkrets *båda eller en av dem som begärt hindersprövningen* är folkbokförd. Finns ingen sådan behörig länsrätt överklagas beslutet hos Länsrätten i Stockholms län.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafens *första stycke* har fått en könsneutral lydelse.

Andra stycket (nuvarande lydelse) som innehåller en bestämmelse om överklagande av beslut om förrättande av vigsel som fattats av präst inom Svenska kyrkan, har utgått. I likhet med vad som gäller för andra trossamfund skall ett sådant beslut inte vara överklagbart. Ändringsförslaget har kommenterats i avsnitt 7.7.2 under rubriken *Författningsreglering m.m.*

3 §

Beslut av särskilt förordnade vigselförrättare om förrättande av vigsel får överklagas hos länsstyrelsen.

Föreskriften i nuvarande 15 kap. 3 § om att beslut av lagfarna domare i tingsrätter får överklagas hos länsstyrelsen har utgått, eftersom tingsrätterna inte längre skall ha kvar uppgiften att förrätta vigslar. Övervägande finns i avsnitt 7.9.2. Enskilda domare kan emellertid förordnas som vigselförrättare av länsstyrelserna. Deras beslut, liksom beslut av andra vigselförrättare som förordnats av länsstyrelserna, om förrättande av vigsel kan då överklagas hos länsstyrelsen.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2008 då lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap upphör att gälla.

2. Ett partnerskap som registrerats här i landet och inte upplösts skall gälla som ett äktenskap.

3. Behörighet för präst i Svenska kyrkan att vara vigselförrättare som följde av 4 kap. 3 § första stycket 1 äktenskapsbalken upphör att gälla ett år efter ikraftträdandet.

Av *punkt 1* framgår att partnerskapsinstitutet utmönstras ur svensk rätt samtidigt som det öppnas en möjlighet för par med samma kön att ingå äktenskap. Partnerskapslagen upphävs alltså vid samma tidpunkt som ändringarna i ÄktB träder i kraft.

I *punkt 2* finns en övergångsordning för partnerskap (och partners) som är registrerade här i landet när ändringarna i ÄktB träder i kraft och partnerskapslagen upphör att gälla. Övervägandena redovisas i avsnitt 7.3. Denna ordning gäller både registrering som skett inför svensk förrättare i Sverige och registrering som – efter regeringens bemyndigande – har förrättats av svensk förrättare utomlands. Efter ikraftträdandet skall berörda partnerskap gälla som äktenskap. Redan registrerade partnerskap skall alltså betraktas som äktenskap och partners som makar från och med den tidpunkt då par med samma kön får möjlighet att ingå äktenskap, dvs. den 1 januari 2008. I fråga om internationella privat- och processrättsliga reglers tillämplighet i dessa fall, se kommentaren till 1 kap. 1 § ÄktB.

Enligt *punkt 3* upphör den vigselbehörighet för präst i Svenska kyrkan som följer direkt på grund av lag att gälla ett år efter det att lagändringarna i ÄktB har trätt i kraft. För fortsatt vigselbehörighet krävs att Svenska kyrkan – under förutsättning att den dessförinnan har fått vigsel tillstånd – inom denna tidsperiod anmäler berörda präster till Kammarkollegiet. Härefter måste befattningshavare inom Svenska kyrkan, liksom befattningshavare inom andra trossamfund, ha ett särskilt förordnande från Kammarkollegiet för att vara vigselbehöriga. (Jfr övergångsbestämmelserna till lagen om rätt för trossamfund att förrätta vigsel, avsnitt 9.6.)

9.2 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

1 kap.

1 §

Är vid barns födelse modern gift *med en man skall han* anses som barnets *far*, om *inte* annat följer av 2 §. Detsamma gäller, om modern är änka och barnet *föds* inom sådan tid efter mannens död att det kan vara avlat dessförinnan.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om faderskapet till barn som föds av en gift kvinna under äktenskapet. Genom den nya lydelsen klargörs att faderskapspresumtionen gäller om modern var gift med en man vid barnets födelse. Förslaget är en konsekvens av att äkten-

skap skall kunna ingås av par med samma kön. Förslaget innebär inte någon ändring i sak. Bestämmelsen är inte tillämplig när ett barn föds under ett äktenskap som ingåtts mellan två kvinnor. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

9 §

Har insemination utförts på modern enligt 6 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller har befruktning av moderns ägg utförts enligt 7 kap. samma lag med samtycke av en kvinna som var moderns *maka* eller sambo och är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom inseminationen eller befruktningen, skall den som har lämnat samtycket anses som barnets förälder.

Ett föräldraskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant föräldraskap.

I 1 kap. 9 § *första stycket* i dess nuvarande lydelse regleras frågan om föräldraskapet till barn som kommer till genom assisterad befruktning i de fall då modern är registrerad partner eller sambo med en annan kvinna. Det som föreskrivs om den kvinna som var moderns partner har ersatts med motsvarande föreskrift beträffande moderns maka. Förslaget är en följd av att partnerskapsinstitutet utmönstras ur svensk rätt. Av övergångsbestämmelserna till ändringarna i ÄktB framgår att ett bestående svenskt registrerat partnerskap skall gälla som ett äktenskap efter det att ändringarna i ÄktB har trätt i kraft. En kvinna som är registrerad partner till modern kommer således att behandlas som maka efter ikraftträdandet. Bestämmelsens tillämplighet på utländska samlevnadsformer, i det här fallet två kvinnor, behandlas i kommentaren till 7 kap. 4 § IÄL.

9.3 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

I 7 kap. 1 a § brottsbalken föreskrivs straffsanktion för den som låter registrera partnerskap i strid med förbudet i 1 kap. 3 § tredje stycket lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap när hon eller han är gift eller redan är registrerad som partner. Bestämmelsen har utgått till följd av förslaget att partnerskapslagen skall upphävas.

7 kap.**1 §**

Ingår den som är gift nytt äktenskap eller ingår ogift äktenskap med den som är gift, dömes för tvegifte till böter eller fängelse i högst två år.

Om den som är *part i en samlevnadsform som är författningsreglerad i ett annat land och som i huvudsak har samma rättsverkningar som ett äktenskap i det landet* ingår äktenskap dömes för olovligt ingående av äktenskap till böter eller fängelse i högst två år.

Den nuvarande straffbestämmelsen i *andra stycket* om olovligt ingående av äktenskap beträffande den som är registrerad partner har ersatts med en regel som endast tar sikte på vissa utländska samlevnadsformer. De samlevnadsformer som avses är sådana som finns i ett annat land än Sverige, såväl för par med samma kön som par med olika kön, och som är författningsreglerade i det landet. En förutsättning för att straffbestämmelsen skall tillämpas är att denna samlevnadsform har i huvudsak samma rättsverkningar som äktenskap i det landet. Partnerskap som har registrerats i våra nordiska grannländer omfattas således av bestämmelsen liksom liknande samlevnadsformer i flera andra länder, bl.a. i Storbritannien och Tyskland. Övervägandena har redovisats i avsnitt 7.3. Bestämmelsen omfattar däremot inte längre svenska partnerskap till följd av att institutet utmönstras ur svensk rätt. Av övergångsbestämmelserna till ändringarna i ÄktB framgår att ett bestående svenskt registrerat partnerskap skall gälla som ett äktenskap efter det att ändringarna i ÄktB har trätt i kraft.

9.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap

Nuvarande paragrafer, 7 kap. 4, 5 och 6 §§, om ordre public samt hänvisningar avseende NÄF och Bryssel II-förordningen skall betecknas 7 kap. 5, 6 och 7 §§.

1 kap.**1 §**

Vill en *kvinnas och en mans, två kvinnor eller två män* ingå äktenskap med *varandra* inför en svensk myndighet, skall det prövas om det finns något hinder mot äktenskapet enligt svensk lag.

Om *ingen av dem* är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige, skall det dessutom prövas att var och en av dem har rätt att ingå äktenskapet enligt lagen i en efter eget val angiven stat där *hon eller han* antingen är medborgare eller har hemvist. Om båda begär det och det finns särskilda skäl, får dock prövningen ske med tillämpning av enbart svensk lag även i sådant fall.

Paragrafens *första och andra stycke* har fått en könsneutral lydelse.

Av andra stycket i paragrafen följer att rätten att ingå äktenskap inte bara skall bedömas enligt svensk rätt utan också enligt utländsk rätt när de som vill gifta sig i Sverige saknar närmare anknytning till Sverige. Särskilda komplikationer kan då uppkomma i de fall den utländska rättsordningen inte godtar äktenskap för par med samma kön. Frågan har behandlats i avsnitt 7.2. I dessa fall bör som regel äktenskapet inte kunna ingås här. I de förmodligen få ömmande fall där saken ställs på sin spets bör den särskilda undantagsregeln i andra stycket sista meningen kunna utnyttjas.

7 §

Äktenskap som ingåtts utom riket enligt främmande lag anses giltigt till formen, om det är giltigt i den stat där det ingicks. Har äktenskap ingåtts inför diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller annan, som av främmande stat förordnats att förrätta vigsel i annan främmande stat, anses äktenskapet också giltigt till formen, om det är giltigt i den stat som meddelat förordnandet.

Även i annat fall än som avses i första stycket skall äktenskap som ingåtts utom riket anses giltigt till formen, om det är giltigt i den eller de stater där *makarna* var medborgare eller hade hemvist.

Andra stycket har fått en könsneutral lydelse.

8 §

Äktenskap, som skulle vara ogiltigt på grund av formfel, kan godkännas av *svensk domstol* på ansökan av *en av makarna* eller, om någondera avlidit, av arvinge till den avlidne. Sådant godkännande får lämnas endast om *det finns synnerliga skäl*.

Övervägandena beträffande ändringsförslaget har redovisats i avsnitt 7.12.2.

Frågan om när ett äktenskap som ingåtts utom riket enligt främmande lag skall anses giltigt till formen regleras i 1 kap. 7 § IÄL. Av 6 § samma kapitel framgår att utländska vigselförrättare får viga här i riket med tillämpning av utländsk lag efter regeringens bestäm-

mande. Huruvida vigseln i ett sådant fall blir ogiltig på grund av att vigselförrättaren har gjort sig skyldig till formfel, får bedömas enligt den tillämpliga lagen, dvs. lagen i den stat som har gett vigselförrättaren behörighet. Om det finns synnerliga skäl kan ett utländskt äktenskap som är ogiltigt på grund av formfel godkännas i Sverige. Ändringsförslaget innebär att det ankommer på svensk domstol istället för regeringen att pröva frågan om godkännande av ett ogiltigt utländskt äktenskap. Paragrafen har dessutom fått en könsneutral lydelse.

Motsvarande ändring har föreslagits beträffande svensk vigsel som är ogiltig på grund av formfel (jfr 4 kap. 2 § ÄktB). Den föreslagna forumbestämmelsen i 14 kap. 3 § andra stycket ÄktB (se avsnitt 9.1) bör kunna tillämpas analogt på utländska vigslar. Om ingen av parterna har anknytning till Sverige torde det som regel inte föreligga svensk domsrätt.

3 kap.

1 §

Äktenskapsmål är mål om äktenskapsskillnad och mål om huruvida *en kvinna och en man, två kvinnor eller två män* är förenade i äktenskap med varandra.

Paragrafen har fått en könsneutral lydelse.

2 §

Äktenskapsmål får *tas upp* av svensk domstol, om

1. båda makarna är svenska medborgare,
2. käranden är svensk medborgare och har hemvist här i riket eller tidigare haft hemvist här sedan *hon eller* han fyllt aderton år,
3. käranden ej är svensk medborgare men har hemvist här i riket sedan minst ett år,
4. svaranden har hemvist här i riket,
5. saken rör ogiltighet av vigsel som förrättats av svensk myndighet,
6. *det* i annat fall än som avses i 1–5 finns *särskilda* skäl att talan prövas här i riket, under förutsättning att endera maken är svensk medborgare eller käranden ej kan få sin talan prövad i den stat där *hon eller* han är medborgare *eller har hemvist*.

Punkt 6 i 3 kap 2 § IÄL har fått ett något vidgat tillämpningsområde samtidigt som kravet på tillstånd från regeringen eller från en därtill bemyndigad myndighet slopats. Ändringsförslaget har behand-

lats i avsnitt 7.16 under rubriken *Äktenskapsmål m.m.* Frågan om svensk domsrätt i äktenskapsmål prövas direkt av domstolen. Äktenskapsmål får enligt nämnda punkt tas upp av svensk domstol om endera maken är svensk medborgare. Är ingen av makarna svensk medborgare krävs det att käranden inte kan få sin talan prövad i den stat där hon eller han är medborgare eller, vilket är nytt, har hemvist. Av kravet på särskilda skäl för att talan skall prövas här i landet framgår att bestämmelsen endast är tillämplig i undantagsfall. I princip bör det finnas en naturlig anknytning till Sverige.

Om ingen av makarna är svensk medborgare bör det normalt krävas att äktenskapet har ingåtts inför svensk vigselförrättare. Exempelvis kan det finnas särskilda skäl att en talan om äktenskapsskillnad prövas i Sverige om två utländska kvinnor (eller män) med hemvist här i landet ingår äktenskap inför en svensk vigselförrättare och därefter bosätter sig i ett land vars rättsordning inte tillåter äktenskap för par med samma kön. Det kan vara endera eller båda makarnas hemland eller ett tredje land. Om båda eller en av makarna vill skilja sig och landets domstolar vägrar att ta upp frågan om upplösning av äktenskapet bör äktenskapet kunna upplösas i Sverige.

Om endera maken är svensk medborgare bör det som regel finnas särskilda skäl att ta upp ett äktenskapsmål mellan makarna även då äktenskapet har ingåtts utomlands, förutsatt att målet inte kan prövas i det land där den make som är svensk medborgare har sitt hemvist.

7 kap.

4 §

Bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar skall i tillämpliga delar gälla en i ett annat land författningsreglerad samlevnadsform och parterna i förhållandet om samlevnadsformen har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap i det landet.

Paragrafen, som är ny, innehåller en regel om vad som skall gälla för utländska partnerskap och andra motsvarande samlevnadsformer när det svenska partnerskapsinstitutet har avskaffats. Övervägandena finns i avsnitt 7.17. Av paragrafen framgår att bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar i tillämpliga delar skall gälla en i ett annat land författningsreglerad samlevnadsform och parterna i förhållandet om samlevnadsformen har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap i det lan-

det. Regleringen är tillämplig på samlevnadsformer för såväl par med samma som olika kön. Ett partnerskap mellan en kvinna och en man som registrerats i t.ex. Nederländerna omfattas således av bestämmelsens tillämpningsområde. Huruvida en samlevnadsform har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap i ett visst land överlämnas åt rättstillämpningen.

Av bestämmelsen följer att reglerna i IÄL och andra svenska internationella privat- och processrättsliga författningar med anknytning till äktenskap och makar som regel blir tillämpliga på utländska samlevnadsformer och parterna i förhållandena när samlevnaden har i huvudsak samma rättsverkningar som ett äktenskap. Detta innebär bl.a. att sådana förhållanden kan upplösas av svensk domstol om domsrätt föreligger enligt någon av punkterna i 3 kap. 2 § IÄL. Även bestämmelser i andra svenska författningar som anknyter till äktenskap eller begreppet makar skall tillämpas på berörda samlevnadsformer. Det gäller främst reglerna i ÄktB men också bestämmelser på andra rättsområden. Det innebär bl.a. att barn som föds under ett utländskt registrerat partnerskap vid tillämpning av svenska regler om föräldraskap skall jämföras med barn till gifta föräldrar. Faderskapspresumtionen i 1 kap. 1 § föräldrabalken gäller dock inte barn vars föräldrar har samma kön. Uttrycket ”i tillämpliga delar” tar i övrigt främst sikte på konventionsgrundad lagstiftning. Av samma skäl som utvecklats beträffande konventionsgrundad lagstiftnings tillämplighet på äktenskap där makarna har samma kön (jfr avsnitt 7.14.2) ankommer det på de rättstillämpande organen att med ledning av allmänna principer om konventionsvänlig tolkning avgöra om en konventionsgrundad författning kan tillämpas på utländska författningsreglerade samlevnadsformer och parterna i förhållandena. En sådan tolkning kan leda till att författningen eller vissa bestämmelser i denna inte bör tillämpas.

9.5 Förslaget till lag om ändring i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap

23 §

Denna förordning gäller inte för äktenskap som ingås mellan två kvinnor eller mellan två män.

Paragrafen är ny. Övervägandena finns i avsnitt 7.15.

I sin egenskap av specifik reglering, *lex specialis*, har bestämmelsen i NÄF företräde framför punkt 2 i övergångsbestämmelserna till ändringarna i ÄktB. Genom bestämmelsen görs ett uttryckligt undantag för NÄF:s tillämplighet på äktenskap mellan två kvinnor eller mellan två män. Reglerna i IÄL och andra svenska internationella privat- och processrättsliga författningar får istället tillämpas på nordiska makar som har samma kön.

9.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan

Rubriken

Lag (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund

Lagens rubrik ändras för att bättre avspegla lagens tillämpningsområde. Lagen gäller för alla trossamfund, dvs. även för Svenska kyrkan.

1 §

Ett trossamfund kan ges tillstånd att förrätta vigsel, om samfundets verksamhet är varaktig och samfundet har en sådan organisation att det på goda grunder kan antas att äktenskapsbalkens bestämmelser om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att iakttas. Har tillstånd givits, får vigsel inom samfundet förrättas av den som förordnats enligt 2 § att vara vigselförrättare.

Frågor om tillstånd enligt första stycket prövas av Kammarkollegiet efter ansökan av samfundet. Ett tillstånd gäller tills vidare.

Ändringen i *första stycket* innebär att Svenska kyrkan måste ansöka om tillstånd att förrätta vigsel hos Kammarkollegiet om den vill behålla sin vigselrätt. Den vigselrätt som indirekt följer av 4 kap. 3 § första stycket första punkten ÄktB om vigselbehörighet för präst i Svenska kyrkan upphör att gälla ett år efter det att ändringarna i ÄktB har trätt i kraft (jfr övergångsbestämmelserna till ändringarna i ÄktB). Övervägandena finns i avsnitt 7.7.2, bl.a. under rubriken *Bör enhetliga regler om vigselrätt och vigselbehörighet gälla för alla trossamfund, dvs. även för Svenska kyrkan?*

Uppräkningen i paragrafens första stycke av förutsättningarna för vigsel tillstånd är uttömmande. Det innebär bl.a. att tillstånden inte kan göras beroende av att samfundet förklarat sig villigt att ombesörja vigslar av både par med olika kön och par med samma kön. Frågan har behandlats i samband med övervägandena i avsnitt 7.8.2.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2008.
2. De nya reglerna om förordnande om vigselbehörighet gäller inte präster i Svenska kyrkan som vid ikraftträdandet var vigselbehöriga enligt äldre bestämmelser, under förutsättning att de har anmälts till Kammarkollegiet senast ett år efter ikraftträdandet och att Svenska kyrkan dessförinnan har sökt och beviljats tillstånd att förrätta vigsel.

Övervägandena har redovisats i avsnitt 7.7.2 under rubriken *Författningsreglering m.m.*

Av *punkt 1* framgår att lagändringarna i förevarande lag träder i kraft den 1 januari 2008, dvs. samtidigt som föreslagna ändringar i ÄktB.

Enligt *punkt 2* gäller inte de nya reglerna om förordnande om vigselbehörighet för präster i Svenska kyrkan som vid ikraftträdandet var vigselbehöriga enligt 4 kap. 3 § första stycket första punkten ÄktB, förutsatt att Svenska kyrkan inom ett år därefter har anmält dem till Kammarkollegiet. Svenska kyrkan skall ha fått vigsel tillstånd när anmälan görs.

9.7 Förslaget till lag om ändring i sambolagen (2003:376)

1 §

Med sambor avses två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll.

När det i en lag eller annan författning talas om sambor eller personer som bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden eller används liknande uttryck, avses därmed sambor enligt första stycket.

Denna lag gäller endast sådana samboförhållanden där ingen av samborna är gift. Lagen gäller sambornas gemensamma bostad och bohag.

Paragrafens *fyärde stycke*, som innehåller en hänvisning till partnerskapslagen, har utgått. Detta till följd av att partnerskapslagen upphör att gälla samtidigt som par med samma kön får möjlighet att ingå äktenskap (jfr övergångsbestämmelserna till ändringarna i ÄktB).

9.8 Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

14 kap.

6 §

Har försäkringstagaren till en försäkring som gäller på hans liv eller hälsa utan att namnge förmånstagaren använt någon av nedan angivna beteckningar, anses detta innebära följande:

make: den som är gift med försäkringstagaren när förordnandet tillämpas; om det pågår mål om äktenskapsskillnad mellan makarna, gäller inte förordnandet,

sambo: den som är sambo med försäkringstagaren när förordnandet tillämpas,

barn: försäkringstagarens bröstarvingar, med fördelning av försäkringen efter vad som gäller i fråga om arvsrätt efter försäkringstagaren,

make och barn: försäkringstagarens make är förmånstagare till halva försäkringen och hans bröstarvingar till återstoden; om försäkringstagaren efterlämnar bara make eller bara bröstarvingar, tillfaller hela försäkringen maken eller bröstarvingarna,

arvingar: de som har arvsrätt efter försäkringstagaren, med fördelning av försäkringen efter vad som gäller för arvsrätten.

Paragrafen anger den innebörd en rad beteckningar, som ofta används i förmånstagarförordnanden, skall anses ha, om inte annat får anses framgå av förordnandet (jfr 14 kap. 4 § försäkringsavtalslagen).

Beteckningen registrerad partner har utgått till följd av att partnerskapsinstitutet utmönstras ur svensk rätt. Av övergångsbestämmelserna till ändringarna i ÄktB framgår att ett bestående svenskt registrerat partnerskap skall gälla som ett äktenskap efter det att ändringarna i ÄktB har trätt i kraft. Den som är registrerad partner skall härefter behandlas som make. På grund av den särskilda bestämmelsen i 7 kap. 4 § IÄL rörande rättsverkningarna av vissa utländska samlevnadsformer kan en part i ett sådant förhållande jämföras med make.

9.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.

6 kap.

1 §

Insemination får utföras endast om kvinnan är gift eller sambo. För inseminationen krävs skriftligt samtycke av maken eller sambon.

Paragrafens *andra stycke*, som innehåller en hänvisning till partnerskapslagen, har utgått. Enligt övergångsbestämmelserna till ändringarna i ÄktB upphör partnerskapslagen att gälla samtidigt som par med samma kön får möjlighet att ingå äktenskap.

7 kap.

1 §

I detta kapitel finns bestämmelser om

1. befruktning av en kvinnas ägg utanför hennes kropp, och
2. införande av ett befruktat ägg i en kvinnas kropp.

Hänvisningen i *andra stycket* till partnerskapslagen har utgått av ovan angiva skäl.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande beträffande äktenskap för par med samma kön, m.m. av Martin Andreasson, ledamot i referensgruppen för riksdagspartierna (fp)

Jag välkomnar utredarens förslag om en sammanhållen lag om äktenskap för alla par. Denna reform är ett nödvändigt steg för att skapa ett samhälle där individens möjlighet att leva i enlighet med sina egna önskningar inte är beroende av kön, könsuttryck eller sexuell läggning. Lagstiftningen ska erbjuda ett ramverk för att hantera de juridiska spörsmål som oftast uppkommer i en långvarig relation, men ska i övrigt vara neutral till hur individer väljer att utforma sin tillvaro. Det ömsesidiga beroendet i en relation, känslomässigt och ekonomiskt såväl som annorledes, har inte att göra med personernas kön. Att ha olika lagar för samkönade och olikkönade förhållanden är därför en åtskillnad utan saklig grund, som dessutom bidrar till att upprätthålla föreställningar om att samhället ska utpeka vissa former av kärleksrelationer som mindre värda eller mindre angelägna att erkänna.

Utredarens modell med en könsneutral äktenskapsbalk kombinerat med bibehållen vigselrätt för trossamfundet är i princip vad som gäller i Kanada sedan 2005, och som där visat sig fungera väl. Medan den civila vigselakten är renodlad myndighetsutövning är den religiösa vigselakten i grunden en form av religionsutövning. Det är lagstiftaren som avgör om denna liturgiska handling har tillräckliga likheter med en civil vigselakt för att kunna erkännas juridiskt, men det ligger i religionsfrihetens natur att varje person själv måste avgöra vilka religiösa handlingar man vill förrätta eller delta i. Det vore därför främmande att villkora vigselrätt för trossamfundens företrädare med någon form av obligatorium att tillhandahålla religiösa vigselakter till de personer som önskar bli vigda. Att fastslå detta är inte detsamma som att säga att den som nekar ett par en religiös vigselakt går fri från kritik enbart för att motiven för

nekandet är av religiöst slag, men den kritiken måste i så fall komma till uttryck i den fria debatten inom och utanför samfundet och inte genom någon form av tvångslagstiftning.

I vissa detaljer har jag invändningar mot förslagen:

Det vore otillfredsställande att ändra äktenskapslagens portalparagraf till att uttala att äktenskap kan ingås mellan ”en kvinna och en man, mellan två kvinnor eller mellan två män”. Det finns inte någon saklig grund för denna uppräkningsreform eftersom den föreslagna reformen ju innebär att könet på personerna saknar relevans. På samma sätt som i sambolagen (2003:376) bör det stå ”två personer”.

Förslaget att skriva in i äktenskapsbalken 4 kap. 5 § att den som är vigselbehörig som företrädare för trossamfund inte är skyldig att förrätta vigsel kan ifrågasättas på två grunder. För det första kan lagändringen ge intryck av att en ny bestämmelse införs, vilket ju inte är fallet – trossamfundens företrädare saknar redan i dag vigsel-skyldighet. För det andra kan en sådan uttrycklig bestämmelse riskera att misstolkas som en uppmuntrande signal. Om lagstiftaren anser det vara nödvändigt att i själva lagtexten markera skillnaden mellan företrädare för myndigheter respektive trossamfund vore det lämpligare att införa en uttrycklig bestämmelse om principiell vigselplikt för den som är vigselbehörig efter förordnande av länsstyrelsen, varvid det motsatsvis då framgår att denna vigselplikt inte gäller befattningshavare med rätt att förrätta vigsel inom trossamfund.

Jag har svårt att se fördelar med en obligatorisk vigselavgift. Systemet riskerar att leda till en betydande administrativ merkostnad och kan i värsta fall också hindra enstaka par från att gifta sig vid en viss tidpunkt. Att höja ersättningen till vigselförrättare, vilket i sig vore önskvärt, är förenat med så marginella kostnader för statskassan att det inte kan motivera införandet av ett nytt avgiftssystem för medborgarna.

Särskilt yttrande beträffande äktenskap för par med samma kön av Yvonne Andersson, ledamot i referensgruppen för riksdagspartierna (kd)

Utredaren Hans Regner har i sina överväganden för eller emot en könsneutral äktenskapslagstiftning, särskilt framhållit att han inte ämnar ta ställning till annat än den rättsliga aspekten av "äktenskap" för par av samma kön. Detta är ett allt för snävt synsätt. Jag menar att de rättsliga aspekterna aldrig kan isoleras från t.ex. kulturella historiska och etiska dito. Utredningen har inte heller belyst barnperspektivet, trots påpekanden från referensgrupperna och Sveriges ratificering av Barnkonventionen. Dessutom, menar jag, att om äktenskapsbalken ska göras neutral till sitt innehåll, kan inte begreppet äktenskap användas, eftersom det betecknar den fritt ingångna, stabila, föreningen mellan man och kvinna.

Barnperspektivet

Barn har genom FN:s barnkonvention rätt att, så långt som möjligt, ha vetskap om sina föräldrar och att bli vårdade av dessa. Ett av äktenskapets ursprungliga ändamål, naturrättsligt och historiskt, är omsorgen om barnen. Äktenskapet är alltså till för att så långt möjligt omge barnen med ett rättsligt och etiskt sammanhang – en "familjemiljö" med Barnkonventionens terminologi – som säkrar deras rättigheter visavi sina biologiska föräldrar och tydliggör föräldrarnas skyldigheter. Därför har kristdemokraterna avvisat lagen om att homosexuella par ska få prövas som adoptivföräldrar och att lesbiska kvinnor ska ha rätten till assisterad befruktning. Att slå vakt om äktenskapet är därför att slå vakt om barnens rättigheter. En könsneutralisering av lagen skulle försvåra värnandet av barns rättigheter visavi deras biologiska föräldrar eftersom kopplingen mellan äktenskapet och det gemensamma ansvaret för gemensamma barn osynliggörs.

Juridik är också etik, kultur och historia

Att endast betrakta äktenskapet ur en snävt juridisk synvinkel innebär att man åsidosätter den djupt personliga, etiska, kulturella och i förekommande fall sakrala innebörd äktenskapet har för väldigt många människor i vårt land. Det senare i synnerhet för medlemmar

i religiösa samfund. Den religiösa dimensionen aktualiserar också komplexa frågeställningar om religionsfrihet och gränsen mellan statens och samhällets kompetenser.

Att skilja på å ena sidan äktenskapets rättsliga innebörd och å andra sidan dess kulturella, religiösa och sociala aspekter, innebär ett grovt förenklat sätt att se på såväl lagstiftarens uppgift som juridikens väsen. De flesta samhällsföreteelser är kulturellt och historiskt förankrade; detta gäller inte minst för äktenskapet. I den bemärkelsen, liksom i klassisk naturrättslig etik, är äktenskapets definition given: Det är ett institut som reglerar förhållandet mellan en man och en kvinna, primärt som grundval för familjebildning. Så även enligt nu gällande svensk lag.

Med hänvisning till att ”samhällsutvecklingen går framåt och nya åsikter bör beredas utrymme”, menar utredaren att äktenskapsbegreppet måste ges en ny tappning. Utredningen ger dock inte stöd för att denna uppfattning har slagit igenom inom stora lager av den svenska befolkningen. Tvärtom gav inte utredaren möjlighet att, inom ramen för den SCB-undersökning som gjordes, undersöka opinionsläget om huruvida en ändring av nuvarande äktenskapslagstiftning var önskvärd eller ej. Detta trots att ledamöter i referensgrupperna så önskade. Utredaren bortser också från det faktum att inte alla inslag i samhällsutvecklingen är steg ”framåt” i någon rimlig mening. Jag menar därför att utredningen saknar täckning för behovet av en lagändring i föreslagen riktning. Juridik, historia och kultur är kommunicerande kärn och det är genom att ta hänsyn till detta samband gällande frågor av stor dignitet som man borgar för en legitimitet inför lagen. Äktenskapets kulturella värde är av den digniteten, vilket visas av att riksdagens lagutskott fått in namnunderskrifter av inte mindre än 58 120 svenskar som engagerat sig i frågan.

Kristdemokraterna menar att det begrepp som i dag finns för att skilja det samkönade partnerskapet från äktenskapet utgör ett fullgott alternativ i rättsligt avseenden. Vi finner det därför inte heller av den anledningen påkallat att utvidga det rådande äktenskapsbegreppet. I dag finns olika beteckningar för skilda civilstånd, som ett erkännande av dessa relationers olika natur. Det är bara att jämföra ”gift” med ”sambo” respektive ”registrerat partnerskap”. Även om terminologin kan diskuteras anser vi att de underliggande distinktionerna är adekvata, samtidigt som de inte diskriminerar mot någon.

En annan aspekt på denna fråga rör förhållandet mellan civilrätten och de religiösa samfunden. Kraven på att det offentliga

genom lagen inte ska diskriminera mot någon person eller grupp i samhället torde vara ännu högre än då det gäller t.ex. privata trossamfund, då det offentliga är en gemensam angelägenhet. Med hänsyn till att kyrkor och samfund sedan århundraden omväxlande både administrativt handlagt vigseln, innehållsligt givit den dess innebörd och utformat dess ritual bör äktenskap vara reserverat som term för det förbund som ingås mellan man och kvinna. Detta är en tydlig uppfattning även bland icke-kristna trossamfund i Sverige. Ett mångfaldsperspektiv talar alltså för att ingen förändring sker.

Religionsfrihet är inskrivet i våra grundlagar, vilket innebär ett absolut krav på respekt. Trots att föreliggande utredning tagit sikte på endast formuleringen i äktenskapsbalken, kvarstår det faktum att det fortfarande är de religiösa samfund som till övervägande del ger äktenskapet en särskild innebörd. Då äktenskapets uttolkning för religiösa samfund har en särskild betydelse, torde det – med hänsyn tagen till religionsfriheten – ej vara motiverat att ensidigt ändra innebörden om så ”bara” i juridisk mening. En sådan lagändring skulle kunna resa stora komplikationer avseende den svenska rättens erkännande av vigslar i olika trossamfund och vice versa samt leda till svårigheter i förhållande till internationella konventioners stadganden om religionsfrihet, som Sverige förpliktigt sig till.

Skulle utredaren trots alla argument emot en könsneutral lagstiftning föreslå en sådan, anser jag att den hävdvunna termen äktenskap bör lämnas tillbaka till den religiösa kontext den ursprungligen kommer ur och i lagstiftningen ersättas med ett annat begrepp som mer adekvat speglar vad det är frågan om. Detta för att tydligt markera att det nya begreppet hör lagstiftningen till, medan *äktenskapet* behåller sin ursprungliga historiska, kulturella och etiska betydelse, nämligen som samlevnadsform för man och kvinna.

Slutsats; behov av en parlamentarisk utredning

Sammanfattningsvis anser jag att utredningen brister i fråga om både den grundliga analys och den objektivitet som erfordras för att klargöra de olika överväganden som en av samtidens mest genomgripande förändringar i svensk lag står inför. Därför anser jag att en parlamentarisk utredning bör tillsättas med uppdrag att djupare analysera konsekvenserna av en förändring på respektive område. Det bör noteras att riksdagen redan under riksmötet 2003/04

hemställde åt regeringen att tillkalla en *parlamentarisk* utredning för att utreda frågan om en könsneutral äktenskapslagstiftning (bet. 2003/04: LU22). Istället tillsatte regeringen en ensamutredare biträdd av två referensgrupper.

I utredningsdirektivet anges att "[u]tredaren skall göra en grundlig analys av frågan och redovisa samtliga skäl som talar för och emot [en könsneutral lagstiftning]" (dir. 2005:06).

Det som nu framförallt saknas är en fullständig genomlysning av äktenskapet som en bas för familjebildning. Ingen särskild hearing kring t.ex. barnperspektivet har anordnats, trots att det efterfrågats av representanter för referensgrupperna. På det internationellt rättsliga planet saknar jag en grundlig analys av de länder som har sagt tydligt nej till könsneutral lagstiftning som t.ex. Frankrike.

Äktenskapet är en bas för framtida generationers trygga uppväxt och identitet, vilket borgar för stabilitet i samhället. Jag anser därför sammantaget att det finns starka skäl för att begreppets grundläggande innebörd bör kvarstå enligt hittillsvarande tolkning och innebörd.

Särskilt yttrande beträffande äktenskap för par med samma kön av Maria Lundqvist Norling och Per-Magnus Selinder, ledamöter i referensgruppen för trossamfund (Svenska kyrkan respektive Svenska Missionskyrkan)

Vi vill inledningsvis markera att utredaren på en rad punkter har visat lyhördhet och tillmötesgående för de synpunkter och förslag vi har framfört. Det tillkommer våra kyrkor att genom sina remissvar ge närmare synpunkter på utredarens förslag i olika delar. Vår uppgift som enskilda ledamöter i referensgruppen är inte att här föregripa det som ankommer på remissinstanserna att yttra sig om i den fortsatta processen.

Gemensam utgångspunkt

Vi har under arbetets gång värdjat om en framtida lösning under brett samförstånd där polarisering undviks. Samhällets roll är att erbjuda alla medborgare, oavsett religiösa preferenser, laglig reglering av och rättsligt skydd för olika samlevnadsformer.

Som kyrkor har vi ett med samhället gemensamt intresse att för allas bästa, oavsett religion, hävda skydd av svagare part, verka för jämställdhet mellan olika samlevnadsformer, samt att samhället skall erbjuda en rättslig ram som uppmuntrar till trohet och varaktighet, bl.a. med hänsyn till barns rätt att växa upp i trygga förhållanden.

Begreppet äktenskap

I den tradition som våra båda kyrkor står i ser vi äktenskapet som en del av det borgerliga samhället. Det definieras därför inte som sakrament även om den kristna vigselakten uppvisar sakramentala drag. Den kristna uppfattningen av vigseln vilar på att *begreppet* äktenskap avser relationen mellan en kvinna och en man. Detta innebär inte i sig att andra former av samlevnad skulle värderas "lägre" eller annorlunda. Samkönade parförhållanden liksom klostergemenskap är andra exempel på att olika samlevnadsformer, också utan sexuella relationer, kan ha lika värde. När utredaren påstår att "äktenskapet enligt min mening får anses ha ett högre symbolvärde" gör han en subjektiv värdering.

Våra båda kyrkor står öppna för en gemensam lag som sammanför reglerna i äktenskapsbalken med reglerna i partnerskapslagen. Vi ser ingen poäng med att ha två skilda lagar när äktenskap respektive partnerskap har i stort sett samma rättsverkningar. Denna fråga kompliceras emellertid om en gemensam lag skulle omdefiniera ett begrepp, som hittills har betecknat *en* av samlevnadsformerna, och använda det övergripande för skilda, men likvärdiga samlevnadsformer.

Vid hearingen av företrädare för kyrkorna framkom, att denna grundsyn delas inte bara av våra båda kyrkor utan också av Metodistkyrkan i Sverige och Svenska Baptistsamfundet: Gärna en gemensam lag med samma rättsverkningar, men undvik ordet äktenskap. Långt mer än hälften av samtliga giftermål i Sverige ingås genom vigsel i dessa fyra kyrkor.

Utredarens uppfattning, att lagstiftaren måste ha frihet att definiera äktenskapet så att det motsvarar rådande uppfattningar i samhället, ger en alltför förenklad bild i en fråga som denna. Det är f.ö. oklart vad som är "rådande" uppfattning idag. Den enkät som har genomförts i utredningen ger inte ett entydigt resultat. I vårt mångkulturella samhälle är innebörden av begreppet äktenskap inte heller entydig.

Det blir dessutom problematiskt när trossamfundens uppfattningar presenteras som något annat än det "allmänna medvetandet" eller liknande, särskilt som trossamfundet tillsammans representerar nästa hela Sveriges befolkning. Det kommer att leda till uppenbara problem, om trossamfundet för sin del skulle göra en egen uttolkning av äktenskapsbegreppet. Skilda definitioner är därför en orealistisk tanke.

Vi menar att mycket skulle vara vunnet om det kunde skapas en samsyn om en ny lagstiftning där olika former för lagreglerad samlevnad behandlas jämlikt och rättvist – vilket en gemensam rättsfigur utgör en yttre garanti för. Detta innebär inte med automatik ett en beteckning som hittills har gällt för *en* av samlevnadsformerna måste omdefinieras så att den omfattar alla former. I denna fråga anføres från ömse håll värderings- och känslöargument, även om utredaren säger sig inte ta sådana hänsyn i egna överväganden.

Civilrättsligt verkande ordning för samkönade par – vigselplikt

Det är också vår gemensamma uppfattning att trossamfunden skall *erbjudas* möjlighet att med civilrättslig verkan få registrera samkönade par i kombination med den kyrkliga välsignelsen. Svenska kyrkan har numera en ordning för välsignelse över registrerat partnerskap. Denna bygger på en för partnerskapet särskilt utformad ordning. Svenska kyrkan är därtill beredd att registrera partnerskap om detta kan ske inom ramen för en gudstjänstordning som kyrkan själv bestämmer.

Svenska Missionskyrkan lämnar också öppenhet i dag, om det föreligger samförstånd mellan pastor och församling, för en välsignelseakt över registrerat partnerskap. Utifrån detta är det önskvärt med möjlighet till laglig registrering av samkönade par. Vi noterar, att denna möjlighet ges med en gemensam lag om ingående av civilståndet ”gift” i skilda former.

Däremot skulle det uppstå svårigheter om lagstiftaren även ställer krav på hur de kyrkliga ordningarna skall vara utformade eller kräver att samma teologi och terminologi skall gälla för båda typerna av relationer. Vi har observerat utredarens bejakande av principen att staten inte kan bestämma över vilka liturgiska moment som skall ingå i ceremonin.

Enligt vår gemensamma mening tillkommer det inte samhället att reglera på vilket sätt ett trossamfund skall besvara ett sådant erbjudande om registrering med civilrättslig verkan även av samkönade par. De olika trossamfundens inre beslutsordning och generella beslutsbefogenheter skiftar. Om det för trossamfundet skall gälla en generellt förpliktande ordning eller om trossamfundet vill bygga på den enskildes frivilliga medverkan eller enskilds samvetsklausul, måste få vara en intern fråga för varje trossamfund. Vi finner emellertid att vår uppfattning i denna del har beaktats av utredaren genom att varken vigselbehörig befattningshavare inom ett trossamfund med vigselrätt, eller trossamfundet självt, föreslås bli *skyldiga* att förrätta vigsel av par med samma kön.

Särskilt yttrande beträffande äktenskap för par med samma kön av Marianne Andréas, Per Karlsson och Süleyman Wannes, ledamöter i referensgruppen för trossamfund (Sveriges Frikyrkosamråd/Sveriges Kristna Råd, Evangeliska frikyrkan respektive Ortodoxa och Österländska kyrkors ekumeniska Råd)

Äktenskap är ett begrepp som staten inte ensam äger. I tusentals år har äktenskap och vigsel betytt samma sak. Definitionen av äktenskap som den finns uttryckt i t.ex. nationalencyklopedin är: "äktenskap, en i särskilda former ingången förbindelse mellan man och kvinna". Utgångspunkten för den kristna reflektionen omkring äktenskapet är bibelns ord om att en man ska lämna sin far och mor och hålla sig till sin hustru. Människan är skapad till Guds avbild som man och kvinna. Det manliga och kvinnliga tillsammans konstituerar mänskligheten och gör den till en helhet, med möjlighet till medskapande. Under utredningen har samtal förts om det är möjligt att omdefiniera äktenskapsbegreppet till att även inkludera samkönade relationer. En förändring av innebörden i nuvarande äktenskapsbegrepp innebär en kollision med vedertagna kulturellt och religiöst grundade föreställningar om äktenskapet.

Kyrkornas vädjan under utredningen har varit att lagstiftaren skulle avstå från att använda ordet äktenskap och vigsel i lagtexten och istället använda andra neutrala termer. Utredaren motiverar sitt beslut att ändå använda bägge begreppen i lagtexten bl.a. med att det kan kränka de homosexuellas värdighet om inte par av samma kön kan ingå äktenskap (avsnitt 7.1.2). I det sammanhanget osynliggörs helt den grupp av homosexuella som finner partnerskapet vara en god form för samlevnad. Till exempel har Nätverket för partnerskap varit inbjudna och framfört sådana synpunkter vid en hearing. Deras argument nämns ändå inte med ett ord i utredningen. Detta finner vi anmärkningsvärt.

Utredarens argument för ett nytt äktenskapsbegrepp är att äktenskapet enligt hans förmenande har högre symbolvärde och att det registrerade partnerskapet inte har samma klang som äktenskapet i det allmänna medvetandet. Utan att redovisa att de homosexuella kan ha delade åsikter i frågan skriver utredaren att för de homosexuella är äktenskapet viktigt som värdemätare både för deras egna relationer och för omgivningens inställning (avsnitt 7.1.5).

All lagstiftning måste ta hänsyn till konsekvenser av föreslagna förändringar. Förändringar bör genomföras under värdiga former

och inte innebära förödmjukande krav på anpassning. Inom kyrkorna pågår reflektionsarbete omkring kärlek, sex och samlevnad. Det är djupa, långa och ömtåliga processer. De pågående processerna utgår från partnerskapslagen. Skulle staten slopa denna har villkoren för de pågående förändringarna i grunden förändrats. Respekt för det interna arbete som görs inom kyrkorna bidrar till att underlätta för kristna homosexuella att kunna leva och verka inom sina sammanhang.

Den svenska partnerskapslagstiftningen har motsvarighet i samtliga nordiska länder. Denna s.k. nordiska modell har stått som förebild för bl.a. den tyska partnerskapslagen. I december 2005 införde även England och Wales en motsvarande lagstiftning. Partnerskap är ett nyskapat begrepp som vinner terräng i världen.

Äktenskap och partnerskap utgör parallella rättsfigurer. Vi delar inte alls utredarens slutsats att den ordningen är diskriminerande, rättsverkningarna är ju identiska för båda rättsfigurerna. Denna parallella ordning har dessutom vunnit erkännande internationellt och skapar inte de problem som utredaren själv pekat på med sitt förslag när det gäller den internationella privaträtten. Att de olika beteckningarna äktenskap och partnerskap används för heterosexuella och homosexuella framstår som naturligt med tanke på att de från olika utgångspunkter skiljer sig åt i viktiga hänseenden. Det gäller inte minst när det gäller familjebildningsaspekterna. Där finns stora och viktiga strukturella skillnader även om vissa undantag kan finnas för fall där heterosexuella par inte vill eller kan få barn. Här har utredaren okritiskt tagit till sig argument med hänvisningar bl.a. till Goodwin-fallet, som enligt vår mening saknar betydelse i sammanhanget. Vill man nu ytterligare förstärka parallelliteten utan att blanda begreppen finns istället möjligheten att t.ex. inkludera partnerskapets reglering i en gemensam Äktenskaps- och partnerskapsbalk. Det har utredaren inte övervägt.

I länder där s.k. könsneutral äktenskapslagstiftning införts har respektive stat förorsakat djup kyrkosplittring. Det gäller Spanien och Kanada 2005 och Sydafrika 2006. Frågan som måste ställas är hur klok denna konfrontationspolitik har varit. Kyrkorna inom Sveriges Kristna Råd jobbar med konsensusmodell och önskar att staten i frågan omkring äktenskap/partnerskap finner en framkomlig och konstruktiv väg tillsammans med kyrkorna.

Det statistiska materialet bör analyseras och bearbetas innan långtgående slutsatser dras. Den kyrkliga vigselrätten har ett starkt stöd hos den svenska befolkningen vilket bl.a. kommit till uttryck i

opinionsundersökningen. 84 procent anser att präster och pastorer bör ha rätt att förrätta vigslar som är juridiskt giltiga.

En förändring av äktenskapsbegreppet i lagstiftningen bryter med den hittillsvarande samsynen mellan kyrka och staten om definitionen av äktenskapet. För flera trossamfund skulle det innebära alltför stort krav från staten på anpassning vad gäller kyrkans liv och lära att acceptera en ny definition av äktenskapsbegreppet.

Särskilt yttrande beträffande äktenskap för par med samma kön av Per Samuelsson, ledamot i referensgruppen för trossamfund (Katolska kyrkan i Sverige)

Utredaren har enligt sina direktiv haft i uppdrag att göra en grundlig analys av frågan om par av samma kön bör kunna ingå äktenskap samt att redovisa samtliga skäl som talar för och emot detta. Enligt min och även Katolska kyrkans uppfattning måste frågan om personer av samma kön skall kunna ingå äktenskap utgå från en analys av äktenskapet som institution och vilka skäl som finns för samhället att särskilt reglera denna form av samlevnad. Förklaringen till att äktenskapet ges en särskild juridisk status genom äktenskapslagstiftningen är naturligtvis de speciella egenskaper och syften som karakteriserar denna institution.

Jag är av övertygelsen att ett äktenskap endast kan existera mellan en man och en kvinna. Denna uppfattning har inte sina rötter i kristendomen i och för sig utan är betydligt äldre än så. Synen på äktenskapet som en förening mellan man och kvinna delas av alla större kulturer i världen och kan sägas höra till mänsklighetens gemensamma kulturella arv. Även om äktenskapet har visat upp en del olikheter under tidens gång finns det en viss gemensam kärna i synen på den äktenskapliga föreningens speciella ställning. Äktenskapet har som syfte dels makarnas bästa, dels frambringandet och vården av barn. Fruktsamheten och den sexuella komplementariteten mellan könen hör till dess själva natur. Det förhållandet att barnafödande utgör ett syfte med äktenskapet påverkas givetvis inte av att två makar av någon anledning inte kan få barn.

Den enskilda personens, liksom samhällets, välgång hänger nära samman med att äktenskap och familj som livsgemenskap ges goda betingelser. Familjen föds ur den nära livs- och kärleksgemenskap som har sin grund i äktenskapet. I familjen skapar mannen och kvinnan en miljö i vilken barnen kan utvecklas, bli medvetna om sin värdighet och förbereda sig för sitt unika och individuella liv. Familjen är den gemenskap där man lär sig moraliska värden och socialt ansvar. Relationerna och stabiliteten i familjen utgör grundvalarna för friheten, tryggheten och solidariteten i samhället. Att upprätthålla den äktenskapliga föreningens och familjens stabilitet kan dock inte enbart överlåtas åt de enskilda individernas ansträngningar. Ansvaret för att skydda och gynna familjen genom att ge en tydlig institutionell karaktär åt äktenskapet åligger samhället som helhet.

Införandet av sambolagen och lagen om registrerat partnerskap har bidragit till att fördunkla uppfattningen om vad äktenskapet innebär. De skäl som bär upp den rättsliga regleringen av äktenskapet kan inte utgöras av omständigheter av känslomässig karaktär, som t.ex. två människors behov av att utåt manifesteras sitt förhållande. Äktenskapet är som framgått en inrättning av grundläggande betydelse för det allmännas bästa och det är denna omständighet som gör att lagstiftningen bör ge en särskild juridisk status åt den äktenskapliga föreningen mellan man och kvinna. Homosexuella relationer saknar däremot de biologiska och antropologiska element hos äktenskapet (och familjen) som skulle kunna utgöra grunden för att ge dem status som äktenskap. Frånvaron av sexuell komplementaritet hos homosexuella par skapar hinder för den normala utvecklingen hos barn som är i deras vård. Dessa barn berövas erfarenheten av endera sin far eller sin mor.

Härutöver kan det upplysningsvis nämnas att äktenskapet är ett sakrament enligt katolsk troslära. Detta betyder att äktenskapet är ett tecken på förbundet mellan Kristus och Kyrkan. Det ömsesidiga och fullständiga samtycket mellan brud och brudgum är den beståndsdel som skapar ett äktenskap. Det är alltså makarna själva som ger varandra äktenskapets sakrament när de i vigselakten ger uttryck för sitt samtycke, vilket måste fullbordas i deras frivilliga sexuella förening. I äktenskapets gemenskap fulländar makarna ömsesidigt varandra och samarbetar med Skaparen i frambringandet och vården av nytt mänskligt liv. Detta kan bara ske i föreningen mellan två personer av olika kön. Enligt Katolska kyrkan är homosexuella handlingar felaktiga eftersom de utesluter den sexuella aktens potentiella förmåga att ge liv och inte har sitt ursprung i en komplementaritet mellan könen. Denna uppfattning innebär inte i sig att kyrkan tar ställning mot de enskilda personer som har valt en homosexuell livsstil. De skall självfallet bemötas med samma respekt som andra och får inte diskrimineras på grund av sitt val. Betoningen av att det handlar om ett individuellt val sammanhänger med att homosexualitet i sig, oavsett hur dess antropologi beläggs, inte förutsätter etablerandet av en särskild livsform som bekräftas och förstärks genom lagstiftning eller andra offentligt sanktionerade åtgärder.

Avslutningsvis måste det påpekas att utredaren inte har lyckats belysa de frågeställningar som har formulerats i direktiven. Tvärtom har kommitténs arbete från början varit präglad av utredningsmannens ståndpunkt att "saken redan var avgjord". För att regering

och riksdag skall få ett korrekt underlag för ett beslutsfattande är det nödvändigt att det först görs en mer förutsättningslös och djupgående analys. Detta gäller i synnerhet som man överväger att förändra reglerna på ett område som är av sådan grundläggande betydelse för samhället samtidigt som en förändring är av underordnad betydelse för den grupp som eftersträvar en ny reglering. Det enda argument som hittills framkommit för en ändring av den befintliga regleringen är äktenskapsbegreppets känslolösa betydelse. I juridiskt hänseende tillför de föreslagna åtgärderna ingenting, eftersom samtliga juridiska förhållanden redan har fått en reglering som dessutom av allt att döma fungerar tillfredsställande.

Sammantaget finns det enligt min mening inte några skäl att ge homosexuella förhållanden äktenskaplig status. Utredningsmannens argument tillför ingenting som ger skäl för en annan ståndpunkt. Äktenskapet bör även i framtiden vara förbehållet en man och en kvinna.

Särskilt yttrande beträffande vigselfrågorna av Tasso Stafilidis, ledamot i referensgruppen för riksdagspartierna (v)

Jag bedömer att det förslag som utredaren presenterat i stort medför att homosexuellas och bisexuellas mänskliga rättigheter inom det familjerättsliga området stärks avsevärt. Utredaren föreslår en äktenskapslagstiftning som ska gälla lika för alla människor oavsett sexuell läggning. I samband med att äktenskapsbalken blir könsneutral föreslås att partnerskapslagen avskaffas. I dag finns det få rättsliga skillnader kvar mellan partnerskapslagen och äktenskapsbalken. Detta innebär att det inte finns några sakliga skäl att behålla dagens system med två lagar som reglerar samma företeelse, nämligen en form av mänsklig samlevnad. När det av utredaren framlagda förslaget genomförs försvinner denna inkonsekvens ur lagstiftningen. Jag instämmer i de flesta av utredarens mycket väl underbyggda och utmärkta slutsatser men väljer dock att lämna ett särskilt yttrande för att klargöra mina ställningstaganden på ett par punkter som skiljer sig från utredarens förslag.

Civiläktenskap

Utredaren gör bedömningen att det nuvarande systemet med valfrihet mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel bör behållas. Jag anser i första hand att den juridiska vigselrätten helt bör skiljas från trossamfundet. Den juridiska vigselrätten bör i stället enbart tillkomma statlig myndighet som självfallet precis som idag ska kunna lämna förordnande om vigselrätt till enskilda personer, vigselförrättare. Redan idag krävs det att äktenskapsbalkens regler iakttas för att en vigsel ska äga juridisk giltighet. Alltså saknar den religiösa ceremonin i sig rättslig verkan. Att skilja Svenska kyrkan och övriga trossamfund från den myndighetsutövande funktionen torde vara ett beslut i linje med principen om statens neutralitet i religiösa frågor. Den religiösa ceremonin skulle därmed bli en privat angelägenhet för paret som självfallet, liksom idag, skulle kunna välja att ha en ceremoni med fritt valt innehåll i samband med den civila vigselförrättningen. Vidare skulle en obligatorisk civil vigsel medföra att diskussionen om en eventuell vigselplikt för trossamfundet och en sådan plikts eventuella inverkan på religionsfriheten helt skulle kunna lämnas därefter. Så länge vi har en

ordning i Sverige där religion och juridik/politik sammanblandas genom den nuvarande äktenskapsbalken går det inte att komma ifrån att staten och lagstiftningen kommer att lägga sig i trossamfundens interna angelägenheter och trossamfunden får en direkt inverkan på den svenska lagstiftningen. I ett sekulariserat samhälle är denna sammanblandning givetvis olycklig.

För det fallet att vigselrätten inte skiljs från trossamfunden anser jag dock att en vigselplikt ska införas.

Vigselplikt

Utredaren gör bedömningen att det inte bör införas någon vigselplikt för vigselförrättare inom trossamfund eller för samfunden. Detta innebär att trossamfunden i praktiken kommer att kunna välja om de vill viga samkönade par eller inte, även då äktenskapsbalken blivit könsneutral. Konsekvensen om denna del av förslaget genomförs, blir att lagstiftaren skapar en möjlighet och en rätt för trossamfund att diskriminera homosexuella och bisexuella personer. Även om den Svenska kyrkan sedan dess skiljande från staten år 2000 inte längre är någon förvaltningsmyndighet och övriga trossamfund aldrig har varit det så följer med vigselrätten samma ansvar som vid all myndighetsutövning. Detta innebär att diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder inte ska förekomma. När det gäller religiös tillhörighet är det för övrigt inte ovanligt att personer, av traditionella skäl, väljer att viga sig t.ex. genom Svenska kyrkans försorg trots att de inte anser sig vara troende kristna. Det är en helt annan sak att ett trossamfund ställer krav på medlemskap i samfundet eller dylikt för att ett par ska få viga sig där. Detta är inte att anse som diskriminering. Att trossamfund enligt lag tillåts särbehandla par beroende på sexuell läggning är dock lika diskriminerande som om ett trossamfund skulle tillåtas vägra viga ett par beroende på personernas etnicitet eller hudfärg. För att undvika diskrimineringsproblematiken bör därför en vigselplikt införas som ett villkor för att ett enskilt trossamfund ska få ha kvar sin vigselrätt.

Jag anser att diskrimineringsfrågan är av central betydelse i utredningen och ett strikt diskrimineringsförbud borde därför införas oavsett om nuvarande förordningssystem bibehålls eller om civiläktenskap införs. I denna punkt inför utredarens förslag en rätt

för trossamfunden att diskriminera vilket jag ser som helt oacceptabelt.

Vigselavgift

Jag tillstyrker en höjning av ersättningen till vigselförrättare med motiveringen att ersättningsnivåerna har varit oförändrade sedan 1988. Höjningen av arvodet bör dock inte finansieras genom en avgift för vigselförrättningen som utredaren föreslår. Det är inte rimligt att kostnaden för arvodet ska bäras av det enskilda paret eftersom rätten att ingå äktenskap då blir beroende av parets ekonomi och således riskerar att bli en klassfråga. Av princip bör samhället även fortsättningsvis erbjuda kostnadsfria förrättningar för de par som genom äktenskapet vill få ett starkare juridiskt skydd i sin samlevnad. Jag anser att en höjning av ersättningen i stället bör finansieras via statsbudgeten.

Särskilt yttrande beträffande vigselfrågorna av Mikael Björk Blomqvist, ledamot i referensgruppen för riksdagspartierna (mp)

Utredningen

Min bedömning är att utredningens arbete har fungerat bra och att utredarens förslag i stort innebär en avsevärd förbättring av homosexuellas och bisexuellas livsvillkor och mänskliga rättigheter i Sverige. Jag står därför i huvudsak bakom utredarens förslag och då särskilt förslaget om att avskaffa partnerskapslagen och i stället göra äktenskapsbalkens regler tillämpliga även för samkönade par.

Trots detta vill jag ändå lämna ett särskilt yttrande för att tydliggöra de områden i utredningen där mina ståndpunkter skiljer sig från utredarens.

Vigselplikt

Jag delar inte utredarens uppfattning i den del som rör vigselplikten.

Utredaren anser att det inte skall införas någon vigselplikt för de religiösa samfunden, trots att vigselförrättandet är en myndighetsutövning som delegerats till samfunden från staten. I praktiken innebär det att det i Sverige kommer att finnas myndighetsutövare som har rätt att välja vilken del av lagen de skall följa och i praktiken ha rätt att helt öppet diskriminera personer på grund av deras sexuella läggning, något jag anser är helt oacceptabelt. Den grundläggande principen för den svenska äktenskapslagstiftningen bör vara likhetsprincipen. Det vill säga att vi alla skall vara lika inför lagen, oavsett om vi talar om heterosexuella, bisexuella eller homosexuella. Den principen måste vara vägledande för såväl lagstiftningens utformning, som hur lagarna efterlevs.

Jag menar dessutom att det är av yttersta vikt att **inte** införa en uttrycklig bestämmelse i ÄktB som medger diskriminering så som utredaren förslår i följande stycke: ”att befattningshavare i ett trosamfund inte är skyldiga att förrätta vigsel” (se sammanfattningen). Att genomföra en förändring i lagen där en myndighetsutövande person tillåts vägra utföra uppdrag på grundval av de fördomar denne person har, anser jag vara orimligt. Oavsett grunden till diskriminering är diskriminering alltid diskriminering.

Då samfunden är medlemsorganisationer så bör de även i fortsättningen ha möjlighet att neka icke-medlemmar i respektive sam-

fund att vigas. Är de som vill vigas däremot medlemmar i ett samfund skall samfundet inte ha rätt att diskriminera på grund av medlemmens sexuella läggning.

Personlig vigselrätt

Jag anser att det i Sverige bör införas en personlig vigselrätt som är direkt kopplad till den enskilda fysiska person som skall förrätta vigslarna. Samfundens vigselförrättare och de borgerliga vigselförrättarna jämföras därmed juridiskt trots att de har olika arenor som de är verksamma på. Denna ordning skulle innebära att alla vigselförrättare utses av det offentliga. På så sätt ökas inte bara medborgarnas möjlighet att hitta en förrättare som passar just dem, utan också möjligheten för små samfund att kunna genomföra juridiskt giltiga vigslar vilket de i dag utestängs från. I det fall en vigselförrättare tillhör ett samfund så är det fritt upp till denne att inordna själva ceremonin i en religiös kontext. Samhället har då heller inte i lag reglerat samfundens inre liv utan enbart satt upp krav för hur själva myndighetsutövningen skall ske.